

T. C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSADİ GELİŞME VE ULUSLARARASI İKTİSAT BİLİM DALI

ULUSLARARASI GÖÇ AKIMLARININ BELİRLEYİCİLERİ:
ÇEKİM MODELİ ANALİZİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Güler DEMİR USTA

KOCAELİ 2024

T. C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSADİ GELİŞME VE ULUSLARARASI İKTİSAT BİLİM DALI

ULUSLARARASI GÖÇ AKIMLARININ BELİRLEYİCİLERİ:
ÇEKİM MODELİ ANALİZİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Güler DEMİR USTA

DR. ÖĞR. ÜYESİ HANİFE BİDİRDİ

KOCAELİ 2024

T. C. KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSADİ GELİŞME VE ULUSLARARASI İKTİSAT BİLİM DALI

ULUSLARARASI GÖÇ AKIMLARININ BELİRLEYİCİLERİ:
ÇEKİM MODELİ ANALİZİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Tezi Hazırlayan: Güler DEMİR USTA

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Karar ve No: 02.02.2024/06

Jüri Başkanı: Prof. Dr. Yusuf BAYRAKTUTAN

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Hanife BIDİRDİ

Jüri Üyesi: Dr. Öğr. Üyesi Meltem TARI ÖZGÜR

KOCAELİ 2024

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
GRAFİKLER DİZİNİ	vii
ŞEKİLLER DİZİNİ	viii
TABLolar DİZİNİ	ix
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	4
1. GÖÇÜN KAVRAMSAL ve TEORİK ÇERÇEVESİ	4
1.1. GÖÇÜN TANIMI ve TÜRLERİ.....	4
1.1.1. Göç Kavramı.....	4
1.1.2. Göç Türleri	6
1.2. GÖÇÜN TARİHSEL GELİŞİMİ	9
1.3. GÖÇÜN NEDENLERİ	13
1.4. GÖÇÜN İKTİSADİ ETKİLERİ.....	16
1.5. GÖÇ İLE İLGİLİ TEORİK YAKLAŞIMLAR	18
1.5.1. Ravenstein Göç Teorisi.....	18
1.5.2. Petersen'in 5 Göç Tipi	20
1.5.3. Stouffer Kesişen Fırsatlar Teorisi	22
1.5.4. Lewis Teoremi	23
1.5.5. Sjaastad Teoremi	23
1.5.6. Harris-Todaro Teoremi.....	24
1.5.7. Stark-Bloom Teoremi.....	26
1.5.8. Everett Lee'nin İtme Çekme Teorisi.....	27
1.5.9. İlişkiler Ağı (Network) Teorisi.....	28
İKİNCİ BÖLÜM	30
2. GÖÇ POLİTİKALARI ve GÖÇ EĞİLİMLERİ	30
2.1. GÖÇ POLİTİKALARI.....	30
2.1.1. Dünyada Göç Politikaları.....	30
2.1.2. Avrupa'da Göç Politikaları.....	33
2.1.3. Seçilmiş Ülkelerde Göç Politikaları.....	36
2.1.3.1. Avustralya Göç Politikaları	36
2.1.3.2. Almanya Göç Politikaları.....	39

2.1.3.3.	Amerika Göç Politikaları	42
2.1.3.4.	Birleşik Krallık (İngiltere) Göç Politikaları	45
2.1.3.5.	Kanada Göç Politikaları.....	48
2.1.3.6.	İtalya Göç Politikaları	50
2.1.3.7.	İspanya Göç Politikaları.....	52
2.1.3.8.	Fransa Göç Politikaları	55
2.1.3.9.	Türkiye’de Göç Politikaları	57
2.2.	DÜNYADA VE SEÇİLMİŞ ÜLKELERDE GÖÇ EĞİLİMLERİ	62
2.2.1.	Dünyada Göç Eğilimleri.....	62
2.2.2.	Avrupa’da Göç Eğilimleri	68
2.2.3.	Türkiye’de Göç Eğilimleri	72
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM		79
3.	GÖÇÜN BELİRLEYİCİLERİ: ÇEKİM MODELİ ÇERÇEVESİNDE ÇOK BOYUTLU PANEL VERİ ANALİZİ	79
3.1.	ÇEKİM MODELİ	79
3.1.1.	Çekim Modeli ve Sosyal Bilimlere Uygulanması	79
3.1.2.	Temel Çekim Modeli (Gravity Model).....	80
3.1.3.	Genişletilmiş Çekim Modeli	82
3.2.	AMPİRİK LİTERATÜR	83
3.3.	PANEL VERİ ANALİZİ	88
3.3.1.	Panel Verinin Avantajları ve Kısıtları.....	88
3.3.2.	Çok Boyutlu Panel Veri Modelleri.....	91
3.3.2.1.	Yuvalanmış Çok Boyutlu Panel Veri Modelleri	92
3.3.2.1.1.	Sabit Etkiler Modeli	94
3.3.2.1.2.	Rassal Etkiler Modeli.....	97
3.3.2.2.	Yuvalanmamış Çok Boyutlu Panel Veri Modelleri	99
3.3.2.2.1.	Sabit Etkiler Modeli	99
3.3.2.2.2.	Rassal Etkiler Modeli	100
3.3.3.	Poiseon Pseudo Ençok Olabilirlik Tahmincisi	101
3.4.	EKONOMETRİK MODEL VE VERİ SETİ.....	102
3.5.	ANALİZ BULGULARI	106
3.5.1.	Temel Çekim Modelinin Tahmin Sonuçları.....	106
3.5.2.	Genişletilmiş Çekim Modelinin Tahmin Sonuçları	109
SONUÇ		116
KAYNAKÇA		119
ÖZGEÇMİŞ		128

ÖZET

Ülkeler arasındaki insan hareketliliğini ifade eden uluslararası göç akımları, insani ve ekonomik boyutları itibarıyla günümüz dünyasının önemli araştırma konularından birini oluşturmaktadır. Küreselleşme, teknolojik gelişmeler ve ulaşım olanaklarının kolaylaşmasıyla birlikte artan göç akımları, göç alan ve göç veren ülkeler açısından birçok önemli sonuç doğurmaktadır. İktisadi unsurlar yanında sosyolojik, politik vb. birçok faktörden etkilenen göç akımları, ortaya çıkardığı sonuçlar açısından düşünüldüğünde bu akımlara kaynaklık eden faktörlerin araştırılması önem arz etmektedir.

1997-2020 döneminde dünyada en çok göç alan 9 ülke için göç akımlarının belirleyicilerini panel çekim modeliyle araştırmayı amaçlayan bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde göç kavramı ve göçle ilgili teorik yaklaşımlar ele alınmış, ikinci bölümde Dünyada, Avrupa’da ve analizi yapılan ülkelere göç politikalarına değinilerek göç eğilimlerine ilişkin veriler değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde ise çekim modeline yer verilerek, uluslararası göç akımlarının belirleyicileri, çalışmanın örneklemini oluşturan ülkeler için çok boyutlu panel çekim modeli üzerinden Poisson Pseudo En Çok Olabilirlik (PPML) Tahmincisi kullanılarak ekonometrik olarak analiz edilmiştir. Bağımlı değişken olarak ülkeye yönelik uluslararası göç akımlarının (migra) kullanıldığı modelde, bağımsız değişken olarak da göç alan ve göç veren ülke gayri safi yurt içi hasılları ($\ln_gdpdest$ ve $\ln_gdporig$) ile mesafenin ($\ln_distwces$) yanı sıra genişletilmiş çekim modeline yönelik sınır komşuluğu (cont), kolonyal bağ (col), ortak dil (lang_dest) ve AB üyeliği (eunion) gibi kukla değişkenler ile nüfus ($\ln_nfsdest$), enflasyon ($\ln_infdest$) ve işsizlik oranı ($\ln_unempdest$) gibi değişkenler yer almaktadır. Yapılan analiz sonuçlarında hedef ülkenin reel GSYİH'sının ve kaynak ülke ile hedef ülke arasındaki mesafenin göç hareketleri üzerinde belirleyici faktörler olduğu ve enflasyon, işsizlik gibi iktisadi göstergelerin yanında AB üyeliği, dil benzerliği ve kolonyal bağın da göç hareketleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası göç akımları, Çok boyutlu panel çekim modeli, PPML Tahmincisi.

ABSTRACT

International migration flows, which refers to the mobility of people between countries, constitute one of the important research topics of today's world in terms of its humanitarian and economic dimensions. Migration flows, which increase with globalization, technological developments and easier transportation facilities, have many important consequences for both receiving and sending countries. In addition to economic factors, migration flows are influenced by many factors such as sociological, political, etc. When considered in terms of the results they produce, it is important to investigate the factors that cause these flows.

This study, which aims to investigate the determinants of migration flows for the 9 most immigrant countries in the world for the period 1997-2020 with the panel gravity model, consists of three parts. In the first part, the concept of migration and theoretical approaches to migration are discussed, in the second part, migration policies in the world, Europe and the analyzed countries are mentioned and data on migration trends are evaluated. In the third part, the determinants of international migration flows are analyzed econometrically by using the Poisson Pseudo Maximum Likelihood (PPML) estimator through the multidimensional panel gravity model for the countries constituting the sample of the study. In the model where international migration flows (migra) are used as the dependent variable, the gross domestic product ($\ln_gdptest$ and $\ln_gdporig$) and distance ($\ln_distwces$) of receiving and sending countries as well as border neighborhood (cont) for the extended gravity model are used as independent variables, dummy variables such as colonial ties (col), common language (lang_dest) and EU membership (eunion), and variables such as population ($\ln_nfsdest$), inflation ($\ln_infdest$) and unemployment rate ($\ln_unempdest$). The results of the analysis show that the real GDP of the destination country and the distance between the source country and the destination country are the determinants of migration flows, and in addition to economic indicators such as inflation and unemployment, EU membership, language similarity and colonial ties also have a significant impact on migration flows.

Keywords: International migration flows, Multidimensional panel gravity model, PPML Estimator.

ÖNSÖZ

Dünyada tarihsel süreç içerisinde insanlar çeşitli sebeplerle bulundukları yerleri terk ederek farklı yer ve bölgelere yönelmişlerdir. Göçün oluşmasına kaynaklık eden çeşitli sebepler olmakla birlikte, literatürde bu nedenler ekonomik, politik, sosyo-kültürel ve doğal nedenler olarak sıralanmaktadır. Uluslararası göç akımları nedeniyle göç alan ve göç veren ülkelerin iktisadi, sosyal ve demografik yapılarında da değişimler yaşanmaktadır. Ortaya çıkardığı sonuçlar itibarıyla göç akımlarının oluşmasında etkili olan temel unsurların tespit edilmesi önem arz etmekte olup bu çalışmanın temel motivasyonunu oluşturmaktadır. 1997-2020 dönemi için uluslararası göç akımlarının belirleyicileri, bu çalışmada en çok göç alan 9 ülke verileri üzerinden çok boyutlu panel çekim modeliyle araştırılmıştır.

Uluslararası göç akımlarının oluşmasında hangi çekici ve itici faktörlerin etkili olabileceği teorik olarak ifade edilmekte ve ampirik olarak farklı boyutlarıyla çeşitli çalışmalara konu olmakla birlikte uluslararası göç kaynaklık eden bu unsurların güncel veriler üzerinden çok boyutlu panel çekim modelleriyle ekonometrik olarak araştırılmasına yönelik hazırlanan bu çalışmanın ortaya çıkmasında büyük katkıları ve desteği olan kıymetli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Hanife BİDİRDİ'ya teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Yüksek lisans eğitimim süresince birikimime katkı sağlayan Anabilim Dalının değerli öğretim üyelerine ve tez savunma jürisi üyelerine çok teşekkür ederim.

Eğitimim süresince gerekli olanakları sunan ve benimle her zaman gurur duyan başta merhum babam Fikret DEMİR olmak üzere her zaman yanımda olan canım annem Cemile DEMİR'e ve sevgili ablalarım Selda KOCABAŞ, Semra OKUMUŞ ile biricik kardeşim M. Davut DEMİR'e teşekkürü borç bilirim. Tezin yazılma aşamasında bana her türlü desteği veren, her zaman çalışma ortamı sağlayan ve bana hep inanan, eşten öte en iyi arkadaşım Enes USTA'ya teşekkürlerimi ve sevgilerimi sunarım. Son olarak yeni dünyaya gelen ve hayatıma büyük anlam katan, kelimelerle ifade edemeyeceğim kadar çok sevdiğim canımın içi oğlum Fikret Ege'nin bir gün bu tezi okuyacağı ümidiyle yazdığımı bilmesini isterim.

Güler DEMİR USTA

Aralık 2023

KISALTMALAR DİZİNİ

AB : Avrupa Birliği

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

ADNKS : Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi

AR-GE : Araştırma Geliştirme

BM : Birleşmiş Milletler

BMMYK : Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

EKK : En Küçük Kareler

GLS : Genelleştirilmiş En Küçük Kareler

GSYH : Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

IOM : International Organization for Migration (Uluslararası Göç Örgütü)

KNOMAD : Global Knowledge Partnership on Migration and Development (Göç ve Kalkınma Küresel Bilgi Ortaklığı)

MPI : Migration Policy Institute

MLE : Maximum Likelihood Estimation (En Çok Olabilirlik Tahmini)

OHCHR : The Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği)

PPML : Poisson Pseudo Maksimum Likelihood

RE : Rassal Etkiler

SE : Sabit Etkiler

TC : Türkiye Cumhuriyeti

TDK : Türk Dil Kurumu

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

UNDP : United Nations Development Programme (Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı)

UNHCR : United Nations High Commissioner for Refugees (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği)

WB : World Bank (Dünya Bankası)

WHO : World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)

WMR : World Migration Report (Dünya Göç Raporu)

YUKK : Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1: Uluslararası Göçmen İşçilerin Alt Bölgelere Dağılımı (2019).....	65
Grafik 2: Dünyada Zorla Yerinden Edilen Kişi Sayısı (Milyon Kişi).....	68
Grafik 3: Türkiye’de Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı.....	76

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Göç Türleri.....	6
Şekil 2: Todaro'nun Göç Kararının Analizi.....	25
Şekil 3: Everett-Lee'nin İtme Çekme Teorisine Göre Göçe Etki Eden Faktörler	28

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1: Göçün Motivasyonları	13
Tablo 2: Petersen'in Göç Tipolojisi.....	21
Tablo 3: AB Göç Politikalarını Etkileyen Antlaşmalar	35
Tablo 4: Avustralya'nın Uluslararası Göç Profili (1990-2020)	39
Tablo 5: Almanya'nın Uluslararası Göç Profili (1990-2020).....	42
Tablo 6: Amerika'nın Uluslararası Göç Profili (1990-2020).....	44
Tablo 7: Birleşik Krallık'ın Uluslararası Göç Profili (1990-2020).....	47
Tablo 8: Kanada'nın Uluslararası Göç Profili (1990-2020)	50
Tablo 9: İtalya'nın Uluslararası Göç Profili (1990-2020)	51
Tablo 10: İspanya'nın Uluslararası Göç Profili (1990-2020)	54
Tablo 11: Fransa'nın Uluslararası Göç Profili (1990-2020).....	57
Tablo 12: Uluslararası Göçmen Stoku (1970-2020)	63
Tablo 13: Dünyada Bölgelere Göre Uluslararası Göçmen Sayısı ve Bölge Nüfusu İçindeki Payı.....	64
Tablo 14: Hedef Ülkenin Gelir Düzeyi Göre Göçmen İşgücünün Cinsiyet Dağılımı	65
Tablo 15: En Fazla İşçi Döviz Elde Eden Ülkeler (2000-2020, Milyar \$)	66
Tablo 16: En Fazla İşçi Döviz Gönderen Ülkeler (2000-2020, Milyar \$).....	67
Tablo 17: Avrupa'da Göçmen Stoku ve Nüfus İçindeki Payı (1995-2020).....	70
Tablo 18: En Fazla İşçi Döviz Girişi Olan Avrupa Ülkeleri (2000-2020, Milyar \$)	71
Tablo 19: En Fazla Döviz Çıkışı Olan Avrupa Ülkeleri (2000-2020, Milyar \$)	72
Tablo 20: Türkiye'deki Yabancı Nüfus ve Toplam Nüfusa Oranı	73
Tablo 21: Türkiye'ye Gelen ve Türkiye'den Giden Göçmen Sayısı (2016-2022).....	75
Tablo 22: Vatandaşlık Ülkesine Göre Türkiye'deki Göçmen Sayıları (2016-2020) .	76
Tablo 23: Türkiye'de Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmenlerin Uyrak Dağılımı (2014-2023).....	77
Tablo 24: Değişkenler, Tanım ve Veri Kaynakları	103
Tablo 25: Çalışmanın Örnekleminde Yer alan Ülkeler.....	104
Tablo 26: Çok Boyutlu Panel Çekim Modeli Tahmin Sonuçları (Temel Model) ...	106
Tablo 27: Temel Çekim Modelinin Sabit ve Rassal Etkiler ile Tahmin Sonuçları..	108
Tablo 28: Temel Çekim Modelinin PPML Tahmin Sonuçları.....	109
Tablo 29: Çok Boyutlu Panel Çekim Modeli Tahmin Sonuçları (Genişletilmiş Model).....	109
Tablo 30: Rassal Etkiler Tahminci LR Test Sonuçları.....	110
Tablo 31: Genişletilmiş Çekim Modelinin Sabit ve Rassal Etkiler ile Tahmin Sonuçları	112
Tablo 32: Genişletilmiş Çekim Modelinin PPML Tahmin Sonuçları	114

GİRİŞ

İnsan doğası gereği en iyiye yönelmiş, yeni yerler keşfetmeye açık olmuş ve her zaman bilginin ve yaşam kalitesini yükseltmenin peşinde ilerlemiştir. Bu yeni arayışlar insanları ve toplulukları bazen gönüllü, bazen de zorunlu olarak göç etmeye sevk etmiştir. Gelişmiş ülkelerde iktisadi faaliyetlerin önemli bir bölümünü gelişmiş teknolojik ürünler ve bilgi yoğun unsurlar oluşturmakta ve bu da gelişmiş ülkelerdeki insan ihtiyacının artmasına neden olmaktadır.

Gelişmiş ülkeler, ortaya çıkan insan ihtiyacını dünyaya duyurarak geliştirmekte olan ya da az gelişmiş ülkelerdeki nitelikli ve eğitilmiş insanlara daha iyi bir hayat vad ederek kendi ülkelerine çekmişlerdir. Gelişmiş ülkelere doğru olan göç akışı, bu ülkelerdeki kolonyal bağı kuvvetlendirmekte ve oluşan bu bağ da göç akımlarını kolaylaştırmaktadır. Ülkeler arasındaki teknolojik farklılıklar, sosyal yaşam ve uygulanan göç politikaları göçün belirleyicileri olmakta ve göç alan ülkelerdeki çekici faktörler ise bu ülkelere olan göç akışını yoğunlaştırmaktadır. Göçün oluşmasına kaynaklık eden ve literatürde yer alan çok çeşitli unsurlar olmakla birlikte bu unsurları sosyal, siyasal, ekonomik ve doğal nedenler olarak sınıflandırmak mümkün olmaktadır. Göç akımları amaçları, gerçekleştirilme tarzı, göçe iştirak edenlerin özellikleri gibi unsurlar ve birçok başka faktör açısından sınıflandırılmaktadır. Ulaşım maliyetleri ve kültürel birçok faktörle ilintili olan mesafe unsuru da özellikle göç akımları üzerinde önemli bir etkiye sahip olabilmektedir.

Mesafenin göç üzerindeki etkilerini araştıran çeşitli ampirik çalışmalar iktisat literatüründe yer almakla birlikte bu çalışmalara göç teorileri kaynaklık etmektedir. Ravenstein'in göç kuramı, endüstrileşme ve kentleşme olgularına dayandırılmış olup 19. yüzyılın son yarısından sonraki gelişmelerin de etkisiyle göç olgusunun ekonomik unsurlardan kaynaklı olduğuna dikkat çekilerek daha sonra geliştirilen birçok çalışmaya öncülük etmiş bir kuramdır. İnsanların daha iyi yaşam şartlarına ulaşabilmek için öncelikle kısa mesafede ulaşım sağladıklarına dikkat çekilen bu teorik yaklaşımın ardından literatürde yer alan iktisadi çalışmaların çoğunda mesafenin de belirleyici olduğu öngörüsüyle hareket edilmiştir.

Göç akımlarının oluşmasında etkili olabilecek unsurların araştırılmasında özellikle mesafe, ekonomik büyüklük, nüfus gibi değişkenlerle göçün ilişkilendirildiği

görülmektedir. Bu bağlamda Newton'un yer çekimi yasasından türetilen çekim modeli kullanılabilir. Tinbergen (1962) tarafından iktisadi alanda uygulanmaya başlanan çekim modeline göre uluslararası ticaret akımlarına ilişkin ülkelerin iktisadi büyüklükleri arttıkça aralarındaki ticaretin artacağı, ülkelerin coğrafi uzaklıkları arttıkça ise aralarındaki ticaretin azalacağı ifade edilmektedir. Literatürde başlangıçta ticaret akımları üzerinden yapılan araştırmalara konu olmakla beraber daha sonra sermaye akımları ve göç akımlarının belirlenmesine yönelik çalışmalarda da çekim modeli kullanılmaya başlanmıştır.

Göç akımlarına uygulanan çekim modelinde ülkeler arası mesafenin ulaşım maliyetlerini arttırması ve uzak bölgeler hakkında daha az bilgiye sahip olunması nedeniyle yakın mesafelere göç eğilimlerinin artması beklenmektedir. Hatta sınır komşuluğunun potansiyel göçmenler için göç olasılığını arttıracığı beklenmektedir. Ayrıca göç alan ve göç veren ülkelerin GSYH düzeyleri de göç akımlarını etkilemektedir. Göç akımları ile göç alan ülkenin kişi başına gelir düzeyleri doğru orantılı; kaynak ülkenin kişi başına gelir düzeyi ile ise ters orantılı bir ilişki beklenmektedir. Literatürde göç akımlarına yönelik çekim modeli üzerinden yapılan çalışmalarda çekim modeli genişletilerek göçü etkilemesi beklenen iktisadi ve sosyal farklı değişkenler de modele dahil edilmektedir. Genişletilmiş çekim modellerinde göç akımlarının yüksek nüfuslu ülkelere daha az nüfuslu ülkelere yönelerek yüksek nüfuslu ülkelerin daha fazla göçmen çekeceği ifade edilmektedir. Göçe yönelik genişletilmiş çekim modellerinde kullanılan başlıca iktisadi unsurlar, ülkelerin enflasyon ve işsizlik düzeyleri iken bunların dışında ülkelerin ortak dil, kültürel ve tarihsel ilişkileri (kolonyal bağ) ise göç akımları üzerinde etkili olabilecek sosyal değişkenlerdendir. Hedef ülkenin ortak pazar gibi bir entegrasyona üyeliğinin (AB üyeliği) de ülkeler arası göç akımlarını kolaylaştırarak cazibe unsuru olması bakımından göç akımlarını etkilemesi beklenmektedir.

Bu çalışmada 1997-2020 dönemi için uluslararası göç akımlarının belirleyicileri, en çok göç alan 9 ülke verileri üzerinden çok boyutlu panel çekim modeliyle araştırılmıştır. Bağımlı değişken olarak ülkeye yönelik uluslararası göç miktarının (migra) kullanıldığı modelde, bağımsız değişken olarak da göç alan ve göç veren ülke gayri safi yurt içi hasılları ($\ln_gdp_{dest}$ ve $\ln_gdp_{orig}$) ve mesafenin ($\ln_dist_{wces}$) yanı sıra genişletilmiş çekim modeline yönelik sınır komşuluğu (cont) koloniyel bağ

(col), ortak dil (lang_dest) ve AB üyeliği (eunion) gibi kukla değişkenler ve nüfus (ln_nfsdest), enflasyon (ln_infdest) ve işsizlik oranı (ln_unempdest) gibi değişkenlere yer verilmiştir. Göçün belirleyicilerinin araştırıldığı literatürdeki diğer çalışmalardan farklı olarak çok boyutlu panel veri (en çok göç alan 9 ülke, göçe kaynaklık eden orijin ülkeler ve 1997-2020 dönemini içeren zaman boyutu) modellerinin kullanılması ve PPML tahmincisiyle örnekleme yer alan her bir hedef ülke için ayrı ayrı panel veri sonuçlarının elde edilerek yorumlanması açısından bu çalışma önem taşımaktadır.

Uluslararası göç akımlarının belirleyicilerinin panel çekim modeli üzerinden araştıran bu çalışma, üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümde göç olgusu, göç türleri ile göçün neden ve sonuçları anlatılarak göç teorilerine yer verilmiştir. Kavramsal ve teorik çerçevenin yer aldığı birinci bölümün ardından ikinci bölümde genel olarak Dünyadaki göç eğilimleri değerlendirilerek Avrupa ülkeleri ile çalışmanın analiz kısmında yer alan ve aralarında Türkiye'nin de bulunduğu ülkelerde göç politikalarına yer verilmiş ve bu ülkelerdeki göç eğilimlerine ilişkin veriler değerlendirilmiştir. Üçüncü ve son bölümde ise çekim modeli anlatılarak uluslararası göç akımlarının belirleyicileri, çalışmanın örneklemini oluşturan ülkeler üzerinden çok boyutlu panel çekim modeli için Poisson Pseudo En Çok Olabilirlik (PPML) Tahmincisi kullanılarak ekonometrik olarak analiz edilmiştir. Bu bölümde öncelikle çekim modeli tanıtılarak göçün belirleyicilerine ilişkin literatürde yer alan daha önceki çalışmalar özetlendikten sonra çalışmanın ampirik analizinde kullanılan ekonometrik yöntem, veri seti, model ve değişkenler tanıtılmış ve analiz bulgularının iktisadi yorumu yapılarak sonuç ve değerlendirmelerle çalışma sonlandırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GÖÇÜN KAVRAMSAL ve TEORİK ÇERÇEVESİ

Tarihsel süreç içerisinde insanlar çeşitli sebeplerle bulundukları yerleri terk ederek farklı yer ve bölgelere göç etmişlerdir. Göçün oluşmasına kaynaklık eden çeşitli sebepler olmakla birlikte, literatürde bu nedenler ekonomik, politik, sosyo-kültürel ve doğal nedenler olarak sıralanmaktadır. Uluslararası göç akımları nedeniyle göç alan ve göç veren ülkelerin iktisadi, sosyal ve demografik yapılarında da değişimler yaşanmaktadır. Sosyal bilimler alanının önemli araştırma konularından birini oluşturan göçün tanımı, türleri, neden ve sonuçları ile göçe ilişkin teorik yaklaşımlar çalışmanın bu bölümünde anlatılacaktır.

1.1. GÖÇÜN TANIMI ve TÜRLERİ

1.1.1. Göç Kavramı

Göç, Uluslararası Göç Örgütü'nün tanımına göre bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçmek suretiyle veya bir devlet içinde süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun yer değiştirdiği nüfus hareketlerini ifade etmektedir (IOM, 2022: 35-36). Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından yayınlanan göç raporuna göre de gelişmekte olan bir ülkeden diğerine yapılan insan hareketi olarak tanımlanan göç kavramı, yoksulluğun azaltılması ve insani gelişmenin sağlanması için yapılan ulusal çabaları ifade etmekte ve birçok ülke için önemli bir faktör olmaktadır (UNDP, 2009).

Bir başka tanımına göre ise göç, her şeyden önce bir insan faaliyeti olup, bir kişinin veya kişilerin bir ülkeden, bölgeden veya ikamet yerinden başka bir yere yerleşmek için hareketini ifade etmektedir (Oxford Dictionary, 2022).

Türk Dil Kurumu (TDK, 2022) ise göçü ekonomik, toplumsal, siyasi nedenlerle bireylerin ve toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye ya da bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, muhaceret, hicret olarak tanımlamaktadır.

Uluslararası ölçekte insan hareketliliği olarak düşünöldüğünde göç akımları, mal akımları ve sermaye akımları ile birlikte küreselleşmenin bir unsurunu oluşturmaktadır (Leblang vd., 2007: 1).

Göçle ilgili bir diğerk kavram olan göçmen ise göç faaliyetinde bulunan kişiyi ifade etmektedir. Evrensel olarak kabul edilen bir göçmen tanımı bulunmamakla birlikte göçmen kavramı, bireyin göç etme kararını, kendi özgür iradesi ve kişisel rahatlık gibi sebeplerle aldığı durumları ifade etmektedir (Adıgüzel, 2016: 5).

Göçmen kavramı Birleşmiş Milletler'in tanımına göre sebepleri, gönüllü olup olmaması, göç yolları, düzenli veya düzensiz olması fark etmeksizin yabancı bir ölkede bir yıldan fazla ikamet eden bireyleri kapsamaktadır.

Göçmenler düzenli (yasal), düzensiz (yasadışı) ve ekonomik göçmen olarak 3'e ayrılır (Atasü Topcuoğlu, 2016: 11):

Düzenli Göçmen: Ülkeye yasal yollarla giriş yapan, oturma, çalışma gibi izinleri tamamlanmış ve zamanla vatandaşlık almış kişiler için kullanılan terim olup yasal göçmen olarak da ifade edilebilir.

Düzensiz Göçmen: Bir ölkeye yasadışı giriş, giriş koşullarının ihlali veya vizenin geçerlilik tarihinin sona ermesi yüzünden transit ya da ev sahibi ölkede hukuki statüden yoksun olan kişidir.

Ekonomik Göçmen: Yaşam kalitesini iyileştirmek amacıyla kendi menşee ölkesinin dışına yerleşmek üzere mutat ikamet yerini terk eden kişi olup, göçmenlerle zulümden kaçan mültecileri birbirinden ayırt etmeye yarayan bir kavramdır.

Göç ile ilgili bir başka kavram olan mülteci kavramı ise Uluslararası Göç Örgütü tarafından "İrkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ölkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili ölkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişi" olarak tanımlanmaktadır (IOM, 2022: 65).

1.1.2. Göç Türleri

Göç akımları, sosyal, siyasal, ekonomik veya doğal nedenler olmak üzere çeşitli sebeplerle ortaya çıkmakta olup amacına, gerçekleştirilme tarzına, nedenlerine, iştirak edenlerin özelliklerine, göç edilen mekânın özelliklerine ve daha birçok faktöre göre sınıflandırılması mümkündür. Aşağıdaki şekilde çeşitli açılardan göç türleri gösterilmektedir (Adıgüzel, 2016: 19):

Şekil 1: Göç Türleri

Kaynak: Adıgüzel, 2016: 20

Amaçları açısından göçler ekonomik göçler ve ekonomik olmayan göçler biçiminde ikiye ayrılmaktadır. Bir göçün ekonomik olup olmaması aynı zamanda zorunlu olup olmaması ile bağlantılı olabilmektedir. Uluslararası ya da ulusal göç alıp vermenin birçok nedeni olmakla birlikte zamanın şartlarına göre değişen sebepleri de vardır.

a) Ekonomik Göç: Bulunulan yerin ücretlerinin düşük olması, vergi oranlarının yüksek olması ve buna bağlı olarak da yatırımların ve istihdam oranının düşük olması veya düşük ücretle çalışılmak zorunda bırakılması gibi ekonomik nedenler başka bir bölgeye ya da ülkeye göçe neden olmaktadır. Maddi ve manevi anlamdaki

tatminsizlikler, nitelikli kişilerin işsiz kalması, yoksulluk ve yine buna bağlı olarak da yaşam kalitesinin azalarak daha düşük yaşam standartları gibi pek çok unsur ekonomik göçe neden olmaktadır.

b) Ekonomik Olmayan Göç: Daha çok beyin göçü olarak tanımlanan bu tür göçler, ekonomik boyutları da olmakla birlikte, nitelikli ve iyi eğitilmiş kişilerin daha iyi çalışma şartlarında bulunmak üzere ya da beklenen mesleki uzmanlığın kendilerine verilmemesi, ücretlerin düşük olması ve mesleki tatminsizlik gibi nedenlerden kaynaklanabilmektedir. Yüksek eğitilmiş bilim adamı, mühendis gibi genellikle teknik alanlarda uzmanlaşmış ve sayıca az kesimin, söz konusu şartlara, konuma ve istenilen gelire sahip olma ihtimali bulunmaması veya bu ihtimalin düşük olması durumlarında ortaya çıkabileceği gibi AR-Ge'ye yeterli kaynak ayrılmadığı durumlarda da az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere gelişmiş ülkelere doğru bir beyin göçü ortaya çıkabilmektedir (Bakırtaş ve Kandemir, 2010: 964).

Göçün bir başka açıdan sınıflandırması da boyutuna göre olmakta ve bu bakımdan bireysel ve kitlesel göç olarak ikiye ayrılmaktadır.

a) Bireysel Göç: Diğer birçok göç olgusunu içinde barındırmakla birlikte ailesinden bağımsız olarak ya da gittiği yerde kendi geçmişinden ya da çevresinden herhangi bir kimse bulunmadan yeni yer edinilmesidir. Bireysel göçler gönüllü olabileceği gibi siyasi nedenlerden kaynaklı olarak zorunlu da olabilir.

b) Kitlesel Göç: Toplu göç olarak adlandırılan bu göç genellikle, savaş, doğal afet, yönetim şekli gibi zorunlu unsurların olduğu göç şeklinde olabileceği gibi, belli bir meslek grubunda olanların yaptıkları beyin göçü ya da olanakları daha çok gelişmiş ülkelere takım halinde gönüllü olarak gitmeleri de kitlesel göç sınıfında yer alır.

Bir diğer göç sınıflaması da göçü tetikleyen unsurlar açısından yapılmakta ve bu açıdan göçler zorunlu ve gönüllü göç olarak ikiye ayrılmaktadır.

a) Zorunlu Göç: Bulundukları yerden başka bir bölgeye veya ülkeye doğru gerçekleşen siyasi, dinsel ya da ırksal gibi nedenlerin yanı sıra çatışma, savaş gibi karışıklıklardan dolayı gerçekleşen göç türüdür. Ülkelerdeki iç savaş yüzünden başka

bir ülkeye ya da aynı ülke içinde daha güvenli başka bir bölgeye kaçmak zorunda kalan kişiler hayatlarına devam edebilmek için g   etmek zorundadırlar.

b) Gönüllü G  : Gönüllü göçler çoğu zaman insanların yeni yerler görme ya da gördükleri yerde kalıcı olmak isteme, daha iyi hayat şartları, içinde bulunulan çevreyi be enmeme, i  olanakları ve sosyal açıdan daha iyi imkanlara kavu ma isteğinden kaynaklı olarak herhangi bir baskı olmadan kişilerin kendi istekleri doğrultusunda yer de i tmesidir.

G  e ilişkin yapılan sınıflandırmalarda zorunlu ve zorunlu olmayan göçler, i  ve dış göçler, geçici ve kalıcı göçler gibi çeşitli g   türleri literatürde yer almakla birlikte özellikle tarihsel süreç içinde büyük göçler, Sanayi Devrimi'nde sonra gerçekleşen kırsal göçler, son dönemde sıklıkla kullanılmaya ba layan mülteci ve sığınmacı kavramları kapsamında ele alınan uluslararası göçler, bu sınıflandırmaya ayrı bir boyut katarak iklim göçü ya da ekolojik g   şeklinde bir g   türünü gündeme getirmiştir. İ lim göçü, küresel boyutlu bir g   türü olup zorunlu göçler kategorisinde ele alınmaktadır. Özetle i lime bağlı olarak yaşanan bir tür insan hareketliliği olarak tanımlanan iklim göçü genel olarak küresel iklim de i ikli ine bağlı olarak yaşanan bir g   çeşidi olup bu tür g  lerin temel nedeninin, küresel iklim de i ikli i ya da küresel ısınma olduğu ifade edilmektedir. Özellikle Sanayi Devrimi'nin ardından giderek etkisini arttıran bir olgu olarak değerlendirildiğinde artan nüfus ve ihtiyaçların karşılanmasında kullanılan enerjinin fosil yakıtlarla giderilmesi sonucunda atmosfere salınan sera gazlarının neden olduğu küresel ısınma, yaşamın her sahasını olumsuz etkilemekte ve acil önlemlerin alınamaması durumunda milyonlarca insani kayba yol açarak çok sayıda insanın g  e zorlanaca ı tahmin edilmektedir (G re  i, 2023: 123).

G   türlerine ilişkin bir diğer sınıflama da g   edilen alana göre yapılmakta ve bu bakımdan göçler i  (ulusal) ve dış (uluslararası) güç olarak ikiye ayrılmaktadır ( zyakı ır, 2013: 7-8):

a) İ  (Ulusal) Güç: Aynı  lke sınırları içerisinde bir bölgeden başka bir bölgeye veya  ehre olan hareketliliktir.

b) Dış (Uluslararası) Göç: Ülke sınırlarının aşılması suretiyle belirli bir süreliğine ya da kalıcı olarak yerleşme veya çalışma amacıyla meydana gelen nüfus hareketliliğidir.

Süre açısından ise göç geçici ve kalıcı göç şeklinde sınıflandırılmaktadır. Bu iki göç türü aşağıda açıklanacaktır.

a) Geçici Göç: Bu göç türü misafir işçilik, gurbetçilik şeklinde olabileceği gibi, bir sanatı ya da sporu icra etmek ya da diplomatik nedenlerden dolayı da olabilmektedir. Bu göç türünde çoğunlukla ekonomik unsur ön planda olmakla birlikte eğitim, sağlık gibi nedenlerle de karşımıza çıkabilir. Geçici göç, sadece dış göç olarak değil iç göç olarak da aynı nedenlerden ve ek olarak da mevsimsel nedenlerden kaynaklı olarak düşünülebilir.

b) Sürekli Göç: Göç edilen yerin artık yurt edinilmesi ve ömür boyu hatta gelecek kuşakları içine alacak şekilde kalıcı bir yerleşme haline gelmesi durumunda sürekli göç ismini almaktadır.

Yasal statüsü açısından da göç yasal ve yasa dışı göç olarak sınıflandırılmaktadır.

a) Yasal Göç: Hedef ülkeye göç etmek için yasal prosedürleri yerine getirerek ilgili bölgeye göç etme durumudur.

b) Yasadışı Göç: Hedef ülkeye yasal prosedürleri yerine getirmeden göç edilmesi veya yasal yollarla gelip yasal çıkış süreleri içinde çıkılmamasıdır.

Göç türlerine ilişkin literatürde yer alan sınıflandırmalar yukarıda anlatılmış olup bundan sonraki başlıkta göç teorileri hakkında bilgi verilecektir.

1.2. GÖÇÜN TARİHSEL GELİŞİMİ

İnsanlık tarihi kadar eski bir olgu olan göç, tarih boyunca dönemsel veya kalıcı olarak insanların yer değiştirmesine neden olmuştur. Toplumsal bir olgu olan göç, insanların topluluk halinde yaşamaya başlamalarıyla birlikte, farklı isimler ve şekillerde ortaya çıkmıştır. Göçlerin tarihsel nedenleri arasında savaş, şiddet, açlık, iklim koşulları, salgın hastalıklar, siyasi ve dini nedenler, eğitim, sanayileşme ve ekonomik gereksinim gibi faktörler yer almaktadır (Akan ve Arslan, 2008: 6). Ülkeler

arasında politik, iktisadi ve sosyal eşitsizlikler olduğu müddetçe, insanların da daha iyi standartlarda yaşama arzusu ve buna bağlı olarak da göçün devamlılığı söz konusu olmakta, küreselleşme de bu sürece ivme kazandırmaktadır (Yazan, 2020: 191).

Uluslararası göçün modern olmayan tarihi, toplumların temel nedenlerle gerçekleştirdiği nüfus hareketlerini kapsamakta olup hareketler, demografik büyüme, iklim değişikliği, üretim ve ticaretin gelişimi gibi faktörlere paralel olarak, insanlık tarihinin her döneminde var olmuştur. Savaşlar, fetihler, ulusların oluşumu, devletlerin ve imparatorlukların kurulması, zorunlu veya gönüllü göçlere sebep olmuştur. Fethedilen bölgelerin köleleştirilmesi ve sürgün edilmesi, erken dönem emek göçünün modern olmayan genel biçimini oluşturmuştur. Orta çağın sona ermesinden bu yana, Avrupalı devletlerin gelişmesi ve dünyanın geri kalanını sömürgeleştirilmesi, uluslararası göçlere önemli bir ivme kazandırmıştır (Castles ve Miller, 2008: 69).

Uluslararası göçün modern tarihi, 15. yüzyılın sonlarından 20. yüzyılın başlarına kadar geçen dört döneme ayrılabilir. Bu dönemlerin ilki olan ticari dönem, Avrupa'dan dünyanın geri kalanına yönelik göçlerin hâkim olduğu bir dönemdir. Bu göçler, kapitalizm ve iktisadi büyümeden kaynaklanmıştır. 300 yıllık süreçte göçmenlerin sayısı kesin olarak bilinmemekle birlikte Avrupa'nın egemenliği dünyanın önemli bir bölümüne yayılmıştır. Bu dönemde göçmenler, tarımsal yerleşimciler, idareciler ve esnaflar, girişimciler ve hükümlüler olmak üzere dört sınıfa ayrılmıştır. Tarımsal yerleşimciler, Amerika'nın demografik geçmişi üzerinde önemli etkilere sahip olmuştur. Endüstri öncesi teknolojiler göz önüne alındığında, tarlalarda çalışacak büyük miktarda ucuz işgücüne ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyaç, Doğu Asya'dan gelen işçilerle bir ölçüde karşılanmıştır. Ancak tarım sektörü emeğinin en önemli kaynağı Afrikalı göçmenler olmuştur (Massey, 2003: 1). Bu dönemde Avrupa dışındaki bölgelerden Batı Avrupa, Amerika ve Avustralya'ya doğru göç hareketleri artmıştır. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde, bu dönemde yaşanan ulus inşası ve ekonomik gelişmeler, yaklaşık 12 milyon Afrikalının Amerika'ya zorunlu göç etmesine neden olmuştur (Koser, 2007:2).

Uluslararası göçün modern zamandan önceki tarihine baktığımızda temel gerekçelerle yapılmış nüfus hareketleri, üretimin ve ticaretin gelişimine paralel olarak da insanlığın bir parçası haline gelmiştir. Bununla birlikte savaşlar, fetihler, ulusların

ve devletlerin biçimlenmesi ve bunu sürdürmeleri beraberinde zorunlu ya da gönüllü göçlerin oluşmasına yol açmıştır. Avrupalı devletlerin sanayileşme ile birlikte gelişmeye başlaması sömürge altındaki ülkelerin artmasına yol açmış ve farklı şekillerdeki uluslararası göçlere hız verilmiştir (Castles ve Miller, 2008: 69). Modern göç tarihinin kronolojik olarak ikinci sırasında yer alan sanayileşme dönemi, 18. yüzyılın sonlarında İngiltere'de başlayarak, 19. yüzyılın sonuna kadar Avrupa ve Amerika'da etkili olmuştur. Bu dönemde, üretimde makine gücünün kullanılmaya başlanmasıyla birlikte, kırsal kesimde yaşayan ve tarımla uğraşan nüfusun büyük bir kısmı, sanayinin geliştiği şehirlere göç etmiştir. Bu göç hareketleri, Avrupa'dan Amerika'ya, Avrupa'nın farklı bölgeleri arasında ve Avrupa'dan sömürgelerine doğru gerçekleşmiştir. Sanayileşmenin ilerlemesiyle birlikte, düşük ücretli emekçilerden oluşan kesimin ortaya çıkması, göç hareketlerini tetikleyen önemli bir faktör olmuştur. Düşük ücretle çalışmak istemeyen kesimler, sanayileşmenin getirdiği olumsuz koşullardan kaçmak için göç yolunu seçmişlerdir. Bu nedenle, gelişen Avrupa sanayisi ve düşük emek ücreti, Avrupa'dan göçü hızlandırmıştır. Sanayi Devrimi'nin ilk dönemlerinde, Avrupa'nın toplam nüfusunun yaklaşık %12'sini temsil eden 48 milyon göçmen, Avrupa kıtasından ayrılmış ve ekonomik açıdan sanayileşme döneminde ilk gelişen ve en gelişmiş ülke olan İngiltere, en çok göç veren ülke konumunda olmuştur (Massey, 2003: 1).

Göç tarihinin üçüncü evresi olan 1800-1960 dönemi, ekonomik küreselleşmenin ilk dönemini temsil etmekte olup Avrupa, Amerika, Asya ve Pasifik arasında hammadde, sermaye ve mal akışı yoğun biçimde yaşanmıştır. Birinci Dünya Savaşı'na kadar süren ekonomik kriz ve durgunlukların yanı sıra, ulusal çıkar, milliyetçilik ve sömürgeciliğin yaygınlaşması, ulus-devlet inşası fikrinin gelişmesi ve emek talebinin yaşanması, bu dönemi karakterize eden temel unsurlardır. Bu dönem göçlerinin oluşmasında Sanayi Devrimi'ne ilişkin düşünce kalıpları ile sosyal ve ekonomik düzenlemeler etkili olmuştur (Massey vd. 1998: 3). 1914 sonrası artan yabancı düşmanlığı ve ekonomik durgunluk, göç hareketlerinde önemli bir azalmaya yol açmıştır. Bu dönemde, önceki dönemde yaşanan geniş ölçekli göç hareketlerinin tekrarlanamayacağı düşünülmüştür. Ancak, İkinci Dünya Savaşı sonrasında başlayan hızlı ve sürekli ekonomik büyüme, yeni bir göç çağının başlangıcına işaret etmiştir. Bu dönemde, tüm dünyayı saran göç hareketleri, nitelik ve nicelik olarak önceki

dönemlerden farklılık göstermiştir (Castles ve Miller, 2008: 91). 1918'den 1945'e kadar olan dönem emek göçünün azaldığı bir dönem olup, bu durum hem ekonomik krizden hem de çoğu ülkede göçmenlere karşı olan memnuniyetsizlikten kaynaklanmıştır (Castles ve Miller, 2008: 87).

Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması, göç hareketlerinde önemli bir dalgalanmaya neden olmuştur. Bu dalgalanma, Avrupa'da göç hareketlerinin ani bir şekilde durmasına ve 40 yıl boyunca sınırlı bir göç dönemine girilmesine yol açmıştır. 1929'da Büyük Bunalım'ın başlamasıyla uluslararası göç hareketlerinin neredeyse tamamı durmuştur. 1940'lı yıllarda uluslararası göç, İkinci Dünya Savaşı sırasında büyük ölçüde yerinden edilmiş insanlardan oluşmuştur. Bu nüfus hareketi, ekonomik büyüme ve gelişmeye doğrudan bağlı değildir. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları arasında, 1918'den 1945'e kadar olan dönemde uluslararası emek göçü önemli ölçüde azalmıştır. Bu durum, ekonomik durgunluk ve kriz yanında kısmen de birçok ülkede göçmenlere yönelik artan düşmanlıktan kaynaklanmıştır. İkinci Dünya Savaşı, savaş ve toplama kamplarında 30 milyondan fazla insanın yerinden edilmesine neden olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ise uluslararası göç nitelik değiştirerek artmış; gelişmiş ülkelerde üretimin ve ekonomik yatırımların çoğalması ve beşerî sermayeye olan ihtiyacın artmasıyla birlikte göç eğilimleri az gelişmiş ülkelere doğru yönelmeye başlamıştır. Bu süreçte Almanya gibi bazı ülkeler misafir / göçmen işçi alırken, kimi ülkeler de sömürgesi altına aldığı ülkelerdeki insan sermayesinden faydalanmıştır. Avrupa ekonomisi 1950'lerde toparlanmaya başladığında, işgücüne olan ihtiyacın artmasıyla beraber bu ülkelere yönelik göçler de artış göstermiştir (Yamanlar, 2020: 556).

Sanayileşme sonrası dönem, göç tarihinin dördüncü ve en son aşaması olarak kabul edilmektedir. 1960'ların ortalarında başlayan bu dönem, önceki dönemlerle önemli bir farklılık arz etmektedir. Daha önceleri Avrupa'dan göç edenleri temsil eden göç, küreselleşmenin etkisiyle geniş kapsamlı bir harekete dönüşmüş ve bu durum, göçmenlerin küresel arzının Avrupa'dan gelişmekte olan ülkelere kaymasıyla birlikte hem menşei hem de ev sahibi ülkelerin sayı ve çeşitliliğinde artışa neden olmuştur (Castles vd., 2014: 18-19). Sanayi sonrası dönemde sanayileşmenin erken dönemlerinin yaşandığı kalabalık yerleşim yerlerinden, sanayi ötesi yerlere doğru kayma göstermiştir. Okyanusya ve Amerika'daki geleneksel göçmen kabul eden

uluslara ilave olarak Avrupa'da Almanya, Fransa, Belçika, İsviçre, İsveç ve Hollanda gibi ülkeler de artık önemli sayıda göçmen çekmeye başlamıştır.

1970'den 2020'ye kadar uluslararası göçmenlerin sayısı artış göstererek 83 milyondan 281 milyona ulaşmış ve 1970 yılında göçmenlerin dünya nüfusu içindeki payı %2,3 iken 2020 yılında %3,6'ya yükselmiştir (IOM, 2023).

1.3. GÖÇÜN NEDENLERİ

Geçmişten günümüze tarihsel süreç içerisinde insanlar çeşitli sebeplerle bulundukları yerleri terk ederek farklı yer ve bölgelere yönelmişlerdir. Başlangıçta daha çok doğal nedenlerden dolayı göç eden insanlar, teknoloji ilerledikçe ekonomik, siyasi ve sosyal nedenlerden dolayı da göç etmeye başlamıştır.

Göçün oluşmasına neden olan sebepler motivasyonları açısından ekonomik, politik, sosyo-kültürel ve doğal nedenler olarak dört başlıkta özetlenebilir. Tablo 1'de göçe neden olan faktörler gösterilmektedir.

Tablo 1: Göçün Motivasyonları

	İtici Faktörler	Çekici Faktörler
Ekonomik Nedenler	Yoksulluk İşsizlik Düşük Ücretler	Daha Yüksek Maaş Beklentileri Gelişmiş Yaşam Standardı Beklentileri Kişisel veya Mesleki Gelişim
Politik Nedenler	Çatışma, Güvensizlik, Şiddet Kötü Yönetim Yolsuzluk İnsan Hakları İhlalleri	Emniyet ve Güvenlik Siyasi Özgürlük
Sosyal, Kültürel ve Demografik Nedenler	Etnik Kökene Dayalı Ayrımcılık Cinsiyet, Din vb. Yüksek Doğurganlık Oranı Temel Sağlık ve Eğitim Eksikliği	Ailenin Yeniden Toplanması Etnik (diaspora göçü) Eve Dönüş Ayrımcılığa Karşı Özgürlük Kişisel veya Mesleki Gelişim
Doğal Nedenler	Doğal Afet Bölgesinde Yaşam Ormanların Tahribi Erozyon	Doğal Afetlere Karşı Tedbirli Olunması Ormanların Geliştirilmesi Doğaya Önem

Kaynak: World Bank (2022) ve Adıgüzel (2016: 17) kaynaklarından yararlanarak yazar tarafından geliştirilmiştir.

Tablo 1’den izleneceği üzere göçe neden olan faktörler itici ve çekici faktörler olarak da ayrılmakta ve burada itici faktörler olarak belirtilen durumlar göç veren ülkelerde ortaya çıkarken, çekici faktörler ise göç alan ülkelerin genel özelliği olarak ortaya çıkmaktadır. Göçün oluşmasında etkili olan nedenler hakkında aşağıda bilgi verilecektir.

a) Ekonomik Nedenler: Göç veren ülkeler için yoksulluk, işsizlik, düşük ücretler, yüksek doğurganlık oranı, temel sağlık ve eğitim eksikliği gibi beşerî sermaye unsurlarındaki eksiklikleri ifade etmekte iken göç alan ülkeler için ekonomik olarak çekici unsurlar ise ülkedeki beşerî sermayedeki iyileşmeler, ücretlerin ve yaşam standartlarının daha yüksek olması olarak sıralanabilir (Adıgüzel, 2016:18). Ekonomik nedenle yapılan göç insanların iş, gelir gibi unsurlara bağlı olarak daha iyi bir yaşam standardı oluşturabilme arzusundan kaynaklanan hareketler olup, çağdaş dünyada bölgeler ve ülkeler arasındaki göç hareketlerinin nedenleri arasında ilk sıralarda yer almaktadır (Aksoy, 2012: 294).

b) Politik Nedenler: Göç veren ülkelerdeki kötü yönetim ve halkın ihtiyaçlarının yeteri kadar karşılanamaması, yolsuzluk ve sürekli devam eden çatışma ortamı neticesinde ortaya çıkan güvensizlik ve şiddet ile insan haklarının ihlal edilmesi, politik nedenler arasında sayılabilir. Bununla birlikte göç alan ülkelerde göç veren ülkelerin aksine siyasi özgürlüklerin daha fazla olması, yönetilenlerin haklarına saygı duyulan bir yönetim anlayışının ve emniyetli ve güvenli bir yaşam tarzının sunulması sayılabilir. Bu bağlamda göçün siyasi nedenlerinden birisi de terör olup; göç, insanların kendilerini yaşadıkları bölgede güvenli hissetmediklerinde ortaya çıkan bir mecburiyet olmaktadır (Akgür, 1997: 68).

c) Sosyal, Kültürel ve Demografik Nedenler: Burada itici faktör olarak sayılabilecek en önemli unsur gerek din ve cinsiyet bakımından gerekse etnik köken bakımından ayrımcılığa neden olacak bir tutum benimsenmesi ve bunun da sosyal hayatta yer bulmasıdır. Göç eden ülkelerin genel coğrafyasına bakıldığında her sosyal ortamda en çok etnik ayrıma tabi tutulmuş ülkeler olduğu anlaşılmaktadır. Kadınlara ve çocuklara yeteri kadar sosyal hakların verilmemesi sosyal ve kültürel nedenler arasındaki itici faktörler olarak sayılabilmektedir. Çekici faktörlerin başında ise ayrımcılığın yerini özgürlüğün aldığı ve kendisi ile aynı kaderi yaşayan ya da kendisinin renginden cinsiyetinden dolayı ayrımcılığa tabi olmayacak insanların

olduğu ya da etnik kökenlerin bir arada bulunduğu yani diaspora göçünün olduğu durumlar yer alır. Bununla birlikte yüksek doğurganlık oranı ve eğitim eksikliği de göçü etkileyen itici faktörler arasındadır (Adıgüzel, 2016: 18). Kültürel farklılıklar, inanç çatışmaları ve dini ayrılıklar gibi nedenler, insanların ülkelerini terk etmelerine neden olabilmektedir. Bu tür göçler genellikle toplumun belirli bir kesimi tarafından diğer bir kesime karşı yapılan ayrımcılık veya ayrımcı politikaların sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Kültürel nedenlerle oluşan göçler, çoğunlukla azınlıkların yeteri kadar insani haklara ulaşamamaları, etnik kökeni, dini veya dili dolayısıyla ayrımcılığa tabi tutulmaları dolayısıyla ülkelerini terk etmeleri ile sonuçlanmakta olup bu tür göçler genellikle gönüllü olmamakta; gönüllü ve zorunlu göçler arasındaki ayrım da giderek zorlaşmaktadır (WHO, 2003: 10).

d) Doğal Nedenler: Tarihte olduğu gibi şimdi de devam eden büyük çevresel nedenlerle anayurttan göçler, insan yaşamını tehdit eden felaketler, geleneksel olarak insan eliyle bozulan toprakların felaketle sonuçlanması, nükleer kazalar, savaş ve çatışma sonucu ortaya çıkan kimyasal atıklar sonucu çevrenin ağır tahrip alması kitleler halinde göçlere neden olmuştur (Algan ve Künçek, 1998: 84). Daha önce ifade edilen küresel iklim değişikliğine bağlı olarak yaşanan iklim göçü de bu kapsamda ele alınabilir. Doğal nedenler, göçe neden olan faktörler arasında her ne kadar ayrı bir başlık altında sınıflandırılrsa da burada asıl neden doğayı tanımamak ve eğitimsizlik, eğitim düzeyindeki düşüklük gibi unsurlardır. Gelişmiş ülkelerde doğaya verilen önem, insanların bu konuda bilinçlendirilmesi, doğayı, toprağı ve bulunduğu yeri tanıyarak yerleşim yerlerinin bu şekilde doğaya uygun bir biçimde şekillendirilmesi başlıca çekici faktörler olarak sıralanabilir.

Göçün nedenleri incelendiğinde yukarıda özetlendiği gibi ekonomik, sosyal, politik ve doğal nedenler olmak üzere çeşitli faktörler sayılabilmektedir. Göç hareketleri ekonomik olarak ülkeler arasındaki ücret ve istihdam olanaklarının farklılığından kaynaklanmaktadır. Siyasi istikrar, insan hakları gibi faktörler de bireysel olarak algılanan güvensizlik düzeyi için bir vekil hizmeti görmektedir. Yaşam kalitesini artırıcı politikalar, ekonomik, yapısal, sosyal eşitlik ve yönetim faktörlerinin geniş bir yelpazesi olarak anlaşılırsa, bu politikaların iyileştirilmesi sonucunda göç akımlarının oluşmasında teşvik unsuru olmaktadır (Mansoor ve Quillin, 2006: 78).

1.4. GÖÇÜN İKTİSADİ ETKİLERİ

Uluslararası göçün kaynak ülkeye ve göçe ev sahipliği yapan hedef ülkeye çok çeşitli etkileri bulunmaktadır. Uluslararası göç, öncelikle göçmenlerin oluşturduğu tüketim malları talebi nedeniyle iç talebin canlanmasına ve böylece hedef ülke ekonomisine katkıda bulunmaktadır. Talep artışına cevap verebilecek bir üretim yapısına sahip ülkelerde bu durum üretimi arttırarak iktisadi büyüme hızının artmasına katkı sağlayabilmektedir. Ayrıca, ev sahibi ülkede göçmenlerin oluşturdukları talep, kaynak ülkenin ihracatını da artırabilmektedir (Ünsal, 2019: 55).

Uluslararası göçün bir diğer etkisi de ev sahibi ülkede enflasyon oranları üzerinedir. Göçmenlerin, ev sahibi ülkeye geldikleri ilk dönemde, gıda ürünlerine yönelik talep artışları kısa vadede fiyat artışlarına ve göçmenlerin yoğun olarak ikamet ettikleri bölgelerde konut fiyatları ve kiralarda artışa yol açabilmektedir. Bunun dışında emeğin yoğun olduğu bölgelerde göçmenlerin daha düşük ücretle çalışmaları üretim maliyetlerini de düşürerek enflasyonda düşüşe neden olabilmektedir.

Göçmenlerin ev sahibi ülke ekonomilerine katkılarından bir diğeri de kendi sermayeleri ile yapmış oldukları yatırım faaliyetleri üzerinden olmakta ve aynı zamanda kaynak ülkeyle olan dış ticaret faaliyetlerinde de artış gözlenebilmektedir. Göçmenlerin ev sahibi ülkenin ekonomik büyümesine katkıları mal ve hizmet alımı yaparak iç talebi arttırmaları dışında piyasanın canlanarak yeni yatırımlar yapılması ve istihdam yaratmaya destek olarak işsizliğin azalmasına ve vergi gelirlerini arttırarak ülke ekonomisine sağladıkları katkılar üzerinden olabilmektedir. Göçmenlerin ülke ekonomisi üzerinde oluşturması muhtemel bu katkılarının yanında öte yandan göçün kitlesel bir hale dönüşmesi durumunda ev sahibi ülkenin emek piyasasındaki dengeler bozulabilmektedir. Uluslararası göç nedeniyle ev sahibi ülkede işsizlik sorununda artış, ücretlerin baskılanarak düşük ücret ve kayıt dışı istihdam gibi bazı sorunların da oluşması söz konusu olabilmektedir (Ünsal, 2019: 55-57).

Uluslararası göçün göç veren ülkelere etkilerinden biri de göçmen transferleri üzerinden olmaktadır. Göç edenlerin ülkelere aktardığı dövizlerin altyapının güçlendirilmesi, daha iyi beslenme ve daha nitelikli sağlık hizmeti alınması, kriz dönemlerinde ve borçlanmaya karşı teminat sağlama, üretime dönük sektörlerdeki yatırımlarla iş olanağı yaratılması, yoksul kesimler lehine gelir eşitsizliğinin

azaltılması gibi faydalarının olabileceği belirtilmektedir (Chimhowu vd. 2005: 95-96). Göçmenlerin kaynak ülkeye sağladıkları dövizler yanında göç sürecinde ve göç edilen ülkede kazandıkları yeni beceri ve kültürel etkileşimden sağlanan tutum ve davranış değişikliklerinin anayurda aktarılması yoluyla da sosyal sermayeyi güçlendirdiği ifade edilmektedir. Göçmen transferlerinin yukarıda sayılan faydalarının yanında ailelerin işçi dövizlerine bağımlı hale gelmesi, üretime dönük olmayan yatırımlar yapılması sebebiyle kısa vadeli tüketim alışkanlığı kazanılması, yerel düzeyde yaşam kalitesini azaltacak olumsuz kültürel kazanımların aktarılması, gelir dağılımındaki eşitsizliklerin oluşmasına neden olması vb. bazı olumsuz etkilerinin olduğu da belirtilmektedir (Chimhowu vd. 2005: 95-96; Yılmaz, 2014: 1692).

Hızlı nüfus artışına sahip olan ülkelere göçün gerçekleşmesi durumunda kaynak ülkede ilk etki olarak nüfusun azalması yanında, özellikle genç nüfusun göç etmesiyle potansiyel nüfus artışında da azalma olması beklenmektedir. Uluslararası göç, göç veren ülkede nüfusu azaltan bir etki yaratarak kalabalık nüfuslu kaynak ülkeler için ilk bakışta, pozitif bir etki olarak değerlendirilebilmekle birlikte göç eden kişilerin nitelikli/eğitim düzeyi yüksek insan gücü olması durumunda ülke açısından bir beşerî sermaye kaybı anlamına gelebilmektedir. Ayrıca Faini'ye (2002) göre göç eden bireylerin eğitim seviyesi ve ustalık becerisi yükseldikçe orijin ülkeyle bağlarının da azaldığını ve aile birleşmelerinin artarak göç edilen ülkede eğitimlerine devam etmeleri ve işçi döviz girdilerinde bir azalma olduğu ileri sürülmektedir. Başka bir deyişle giden göçmenlerin eğitim düzeyi ve ustalık becerisi arttıkça anavatanlarına gönderdikleri döviz girdisi ters orantılı olarak etkilenmektedir (Yılmaz, 2014: 1694).

Göçün yukarıda anılan olumlu etkilerinin yanı sıra iktisadi, sosyal ve demografik birtakım negatif etkileri de söz konusu olabilmektedir. Bu kapsamda göç akımlarının olumsuz iktisadi etkilerine bakıldığında, nitelikli, girişimci ve eğitim düzeyi yüksek olan bireylerin ülkeden ayrılmalarına bağlı olarak göç veren ülkede üretimde verimlilik azalarak üretim kapasitesinin düşmesine ve iktisadi büyümenin yavaşlamasına yol açabilmektedir. Her ne kadar sonraki süreçlerde göçmen işçilerin döviz transferi ile birlikte göç veren ülkede milli gelir artışı sağlansa da bunun yatırımlarda kullanılmaması durumunda tüketim talebi artmaktadır. Üretim kapasitesi ile verimlilikteki düşüşe karşın göçmen transferlerinin tüketim talebine yönelmesi de fiyatlar genel düzeyini arttırarak enflasyonun artmasına sebep olmaktadır. Ayrıca

göçmen döviz transferleri, yerleşik halkın sağlık ve eğitim hizmetlerine ilişkin erişimlerinin artırılması, daha iyi beslenme olanaklarına ulaşma, tasarrufların artırılması, fiziki altyapının sağlanması gibi birtakım avantajlar da sunmaktadır (Chimhowu vd., 2005: 95). Sayılan bu avantajlarının yanı sıra göç veren ülkede, göçmen transferleri sonucu artan döviz miktarının ülke para biriminin değerlendirilmesine yol açarak ihracatı pahalılaştırıp ithalatı da ucuzlatabilmesi dış ticaret açıkları üzerinde olumsuz etkiler doğurabilmektedir (Yıldız, 2017: 1833).

1.5. GÖÇ İLE İLGİLİ TEORİK YAKLAŞIMLAR

Göç teorileri ilk olarak 19.yy'da coğrafyacı ve harita uzmanı olan George Ravenstein tarafından "Göç Yasaları" isimli çalışma ile ortaya atılmış olup ilgili çalışmada demografik hareketler kesin ve değişmez kurallara bağlanmak istenmiştir (Yazan, 2020: 29). Bu çalışmanın ardından çeşitli göç teorileri geliştirilmiştir. Literatürde ekonomi, siyaset, coğrafya, demografi ve sosyoloji gibi farklı çalışma alanlarının da konusunu oluşturan göç akımlarına yönelik çeşitli teorik yaklaşımlar türetilmiştir (Şimşek, 2018: 16). Göç teorileri hakkında genel hatlarıyla aşağıda bilgi verilecektir.

1930'lu yıllarda kentleşme hareketleri ve Büyük Buhran'ın da etkisiyle göç ile ilgili bilimsel çalışmalar gerçekleştirilmeye başlanmıştır. ABD ve Batı Avrupa'da kentsel alanların büyümesiyle köylerden kentlere olan göç akımları artmış, kırsal nüfus azalarak kırdan kente giden göçmenlerin hayata uyum sağlamaları zorlaşmıştır (Greenwood ve Hunt, 2013: 3-5).

Göç teorileri incelenirken göç olgusunun disiplinler arası bir alan olması nedeniyle birçok farklı kategoriye tabi tutulduğu görülmektedir (Akyıldız: 2016, 132). Kimi yazarlar ekonomik, mikro, makro, sosyal, ekonomik düzeyde sınıflandırırken kimisi de geleneksel ve modern olarak ayırmaktadır. Bu çalışmada herhangi bir ayrıma gidilmeden literatürde yer alan göç teorileri kısaca özetlenecektir.

1.5.1. Ravenstein Göç Teorisi

Ravenstein'in göç teorisinin temelleri, endüstrileşme ve kentleşme olgularına dayandırılmış ve 19. yüzyılın ikinci yarısından sonraki gelişmeler bu kuramın gelişimine katkı sağlamıştır. O dönemde endüstrileşmeyle birlikte gelişen iş imkanları

ve ulaşım ağları, insanları Avrupa'nın içlerine ve Kuzey Amerika'ya doğru yöneltmiş ve böylece insanlar daha iyi ve gelişmiş yaşam standartlarına ulaşabilmek için evlerini bırakıp başka yerlere göç etmişlerdir (Çağlayan, 2006: 69).

Ravenstein, 1885 yılında yayınladığı “Göç Kanunları” isimli makalesinde göç olgusunun başlıca nedeninin ekonomik olduğunu ileri sürmüştü ve bu sebeple de göçün kalkınmanın önemli bir unsuru olduğundan söz etmiştir. İngiltere, İrlanda ve İskoçya’da yaptığı incelemelerde nüfus artış hızı ile ülkelerin doğum verilerinin aynı olmadığını ve göçün rastgele bir insan hareketi olmadığını belirterek göç kanunlarından bahsetmiştir. Bunlar aşağıdaki gibi özetlenebilir (Ravenstein, 1885: 167-235):

a) Göçmenlerin çoğu büyük ticaret ve sanayi merkezlerine doğru göç akımları yaratarak kısa mesafede göç ederler ve bu durum her yıl nüfusun değişmesine yol açar. Göçmenlerin menşe bölgelerinde yaşayan yerlilerin doğum oranları, nüfusu ve nüfus artış oranları hesaba katılarak, göçmenlerin yoğunlukta olduğu yerler belirlenmektedir. Göçün yöneldiği merkezlerdeki iş olanaklarının çokluğunun o kentteki nüfusa oranının, göçün boyutlarını belirlediği de ayrıca ifade edilmektedir.

b) Ravenstein’in incelediği ülkeler arasında ortaya çıkan diğer göç kanunu ise göçün Büyük Britanya gibi ülkelerde sanayisi gelişmiş bölgelere doğru olurken, daha küçük ülkelerde ise tarımın geliştiği bölgelere doğru olmasıdır. Bununla birlikte şehir merkezlerinde yaşayanlar, kırsal kesimlerde yaşayanlardan daha fazla göç etme eğilimindedirler.

c) Bölgeler arası göçlerde dil gibi ulusal unsurların göç üzerinde etkisi olmaktadır.

d) Kadınlar erkeklere göre daha fazla göç etme eğiliminde olup genellikle kısa mesafede göç mümkündür.

e) Her ana göç akımını dengeleyen unsurlar her zaman için vardır.

f) Göç, basamaklar gibi dalgalar oluşturur, yani göçmenler çekim merkezlerine doğru ilerledikçe, arkalarında daha uzak bölgelerden gelen göçmenler olur ve boşluklar bu şekilde doldurulur. Bu hareketliliği Ravenstein, dalgalar halinde oluşan göç basamakları olarak adlandırmaktadır.

g) Yayılma süreci emme sürecinin tersidir ve benzer özellikler sergilemektedir.

Ravenstein 1889 yılında yayınladığı ikinci makalesinde ülke sayısını artırarak yukarıda ifade edilen göç kanunlarına bazı ilaveler yapmıştır. Çalışmada emeğe ödenen ücretin göç edilen yer seçiminde teşvik edici bir unsur olduğu ve bunun göçün tek nedeni olmasa da asıl nedeni olduğuna işaret etmiştir. Erkeklerin doğasında var olan maddi açıdan ‘daha iyi’ olma arzusu olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte kötü ya da baskıcı yasalar, ağır vergiler, uygun olmayan iklim, sosyal çevre, ulaşım gibi unsurların göç akımlarını yarattığı ve insanların ülkenin bir bölümündeki fazla nüfus, sanayi ve ticaretin gelişmesinin ya da hala doğal bir durumda olan üretken toprakları üretme olasılığının daha fazla el emeğine ihtiyacı olan yere sürüklendiğinden bahsedilmiştir. Bu işgücünün sağlanması için de ihtiyacın en yakın ilden karşılanacağı belirtilerek mesafeye dikkat çekmiş ve göç sayesinde istisnai fırsatlarla birlikte göç hareketlerinin kademeli olarak ilerleyeceğini anlatmaktadır. Böylelikle büyük yerleşim yerlerindeki artışın doğal nüfus artışından değil de göç kaynaklı arttığını belirtir. Ayrıca kısa mesafeli göçmenler arasında ağırlıklı olarak kadınların olduğunu ancak, şehirlerde yaşayan kadınların uzun mesafeyi de tercih edebileceklerini belirtmiştir (Ravenstein, 1889: 241-289).

Göçler hakkında yapılmış bilimsel çalışmaların ilk örneği olan Ravenstein’in ortaya koymuş olduğu bu yasalar, kendi döneminin sosyo-kültürel verileri ile oluşturulmuş olup, günümüzde temel anlamda teorik olarak oldukça yol gösterici olmaktadır.

1.5.2. Petersen’in 5 Göç Tipi

Petersen’in 1958 yılında yayınladığı “Genel Bir Göç Tipolojisi” başlıklı makalesinde hem iç göç hem de uluslararası göç tek bir tipolojide ele alınarak yeni bir teori ortaya atılmış ve iki ana kriter eksen olarak kullanılmıştır. Bunlar: kültür düzeyindeki farklılık (düşük kültürden yüksek kültüre) ve hareketin ağırlıklı olarak barışçıl olup olmadığıdır (Petersen, 1958: 257).

Petersen, göç tipolojisini belirlerken temel amacı, kavramsal tipleri sıralamaya sokmak ve teorinin olası zayıflıklarını geliştirmek için aralarındaki ilişkiyi

belirleyecek bir temel kurmak olmuştur. Petersen'in göç tipolojisinin temel unsurları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Petersen çalışmasında, insanı göçe teşvik eden nedenler arasında, daha çok ilkel toplumlarda görülebilecek, doğanın ve insanın neden olduğu ekolojik nedenlere dayalı göçten bahsetmektedir. Yaşadıkları toprağı ve doğayı tanıyamayan insanların ilkel yöntemler kullanarak doğayla başa çıkamadıkları için çareyi bulundukları bölgeden kaçış olarak gördüklerini anlatmaktadır. Bununla birlikte devlet destekli olarak yapılan göç politikasının yönlendirilmiş ya da zorunlu bir şekilde meydana geldiğini ve bu kaçışın da yasadışı yollarla olabileceği gibi, işçi ticareti şeklinde de olabileceğini belirtmektedir. Günümüzde de geçerli sayılabilecek bir neden olarak da insanların kendi özgür iradeleriyle, diğer insanlara da öncülük edecek şekilde bir göç yolu çizdikleri görülmektedir (Petersen, 1958: 267). Bu gibi bireysel davranışlar beraberinde şehirleşmenin de yol açtığı kitlesel göçlere kapı aralamış olup geçerliliğini ve güncelliğini korumaktadır.

Tablo 2: Petersen'in Göç Tipolojisi

İlişki	Göç Gücü	Göç Sınıfı	Göç Tipi	
			Korumacı	Yenilikçi
Doğa ve İnsan	Ekolojik İtme	İlkel	Göçebe	Karadan Kaçış
			Gezgin	
Devlet (veya Eşdeğeri) ve İnsan	Göç Politikası	Zorunlu	Yer Değiştirme	Köle Ticareti
		Yönlendirilmiş	Kaçış	İşçi Ticareti
İnsan ve Normları	Yüksek Beklentiler	Özgür (Serbest)	Grup	Öncü
Toplumsal Davranış	Sosyal İtme	Kitlesel	Yerleşik	Şehirleşme

Kaynak: Petersen, 1958: 266.

Petersen'in göç tipolojisinde ilk olarak ekolojik itmeye neden olan faktörlerin insanın doğayla mücadelesinden kaynaklandığını ve bununla baş edebilmek için de iklim ve karadan kaçış şeklinde bir göçebelik yaşandığı açıklanmaktadır. Devletlerin ya da benzer kuruluşların politikaları ise zorunlu göçe ya da bir şekilde yönlendirilmiş göçe neden olmaktadır. Burada göçmenlerin iradelerinden ziyade mecbur bırakılma durumundan yani yer değiştirme ya da köle ticareti ile zorunlu olarak yer değiştirmeden söz edilmektedir. Özgür sınıfın göç etmesi ise daha yüksek beklentileri

olan insanların bulunduğu yerden grup halinde ya da herhangi birinin öncülüğündeki göçü ifade etmektedir. Toplumsal davranışlar ise şehirleşmenin yaygın olduğu kitlesel bir göç olarak ortaya çıkmaktadır (Petersen, 1958: 256-266).

1.5.3. Stouffer Kesişen Fırsatlar Teorisi

Ravenstein'in çalışmalarından sonra geliştirilen birçok çalışmada insan hareketliliği ile mesafe arasında yakın bir ilişkinin varlığı gösterilmeye çalışılmış ve Stouffer da 1940 yılında yayımladığı “Kesişen Fırsatlar: Hareketlilik ve Mesafeye İlişkin Bir Teori” isimli makalesinde mesafenin göç akımlarında önemli bir unsur olduğuna değinilmiştir. Kesişen fırsatlar teorisinin doğrudan uygulanması için sayısal verilerin yetersiz olduğu durumlarda bile genel fikir, belirli mekânsal nüfus örüntülerine yönelik bir eğilimdir; yani göç etmek için katlanılan maliyet üzerinde mesafe ve göç edilecek yerdeki imkanlar ve bu imkanların bolluğu önemli olmaktadır. Bu bağlamda göç edilen yerdeki ekonomik koşullar, göç kararlarının önemli bir bileşenidir. Mevcut teoriye dahil edilmeyen belirli hareketlilik türleri bulunsa bile mekânsal yakınlık faktörünün önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Stouffer, 1940: 866)

Stouffer makalesinde hareketlilik ve mesafe arasında zorunlu bir ilişki olmadığını varsayarak bunun yerine kesişen fırsatlar kavramını ortaya çıkarmıştır. Belirli bir mesafeye giden insan sayısının o mesafedeki fırsatların sayısı ile doğru orantılı ve araya giren (kesişen) fırsatlar ile ters orantılı olduğunu öne sürmektedir (Stouffer, 1940: 846).

Stouffer, teorisini kanıtlamak için göç ve mesafe arasındaki ilişkiyi formüle ederken vaat edilen fırsatların araya giren fırsatlara oranı olarak ele alır. Hareketlilik ve uzaklık ilişkisinin kümülatif yani araya giren fırsatları, işlevsel bir mesafe olarak ifade eden yardımcı bir ilişkiye bağlı olduğunu söyler. Fırsatların mekâna yayılımı ise çok sayıda tarihsel, coğrafi, ekonomik, politik ve sosyal faktörün sonucu olmakla birlikte durumdan duruma değişiklik göstermekte olduğunu belirtir. Kısacası teori, göç eden insanların göç kararı vermelerindeki sebep üzerine oluşturulmuştur. Teoride sosyolojik boyut ön planda tutulduğundan, sosyal bir aktör olarak da göçmen göz önünde tutulmuştur. (Stouffer, 1940: 847).

Kesişen fırsatlar kuramı, bir yerden başka bir yere giden bireylerin sayısının gittikleri yerdeki fırsatlar ile doğru orantılı, kesişen fırsatlar ile ters orantılı olduğunu anlatmaktadır. Sonuç olarak Stouffer'ın kesişen fırsatlar teorisinin doğrudan uygulanması için sayısal verilerin yetersiz olduğu durumlarda bile yararlı olabileceğini ve mevcut teoriye dahil edilemeyen (yasadışı yollarla gelen) göçmenlerin de olabileceğini ve teorinin başka çeşitli verilerle zenginleşebileceği anlatılarak uluslararası göç çalışmalarına katkıda bulunulmuştur.

1.5.4. Lewis Teoremi

Arthur Lewis 1954 yılında yayınladığı “Sınırsız Emek Arzıyla Ekonomik Kalkınma” isimli çalışmasıyla sonsuz emek arzı ile ekonomik kalkınma arasındaki ilişkiyi hem kapalı hem de açık ekonomi üzerindeki etkileri bakımından incelemiştir. Yaptığı çalışma ile emek arzının bol olduğu yani emeğin ucuz olduğu yerden emek arzının kıt olduğu yani emeğe verilen ücretin yüksek olduğu bölgelere göç edildiğini tespit etmiştir (Lewis, 1954:139).

Lewis klasik teori varsayımlarının geçerli olduğu ve ücretlerin geçimlik seviyede bulunduğu varsayımları üzerine çalışmasını yapmıştır. Çalışmada azgelişmiş ülkelerde emek arzının bol olduğunu ve bu nedenle emeğin karşılığı olan ücretlerin düşük olduğunu belirtmiştir. Bu ülkelerdeki kişilerin gelişmiş ülkelere göç ettiklerini belirterek bunun nedeni olarak gelişmiş ülkelerde emek arzının kıt olması sebebiyle ücretlerin yüksek olmasını göstermiştir. Emeğin bol olduğu azgelişmiş ülkelerde de emeğin marjinal verimliliğinin çok düşük hatta sıfıra yakın olduğunu belirtmiştir. Emek sahiplerinin emek arzının kıt olduğu bölgelere göç etmesiyle; göç veren bölgelerde ücretlerin artacağı, göç alan bölgelerde ise ücretlerin düşeceği ifade edilmektedir (Lewis, 1954:189).

1.5.5. Sjaastad Teoremi

Larry Sjaastad 1962 yılında yayınladığı “İnsan Göçünün Maliyet ve Getirileri” isimli çalışmasında insanların rasyonel varlık olması nedeniyle kârlarını maksimize etmeye çalıştıklarını ve buna göre göç kararı aldıklarını ifade etmiştir.

Sjaastad'a göre bölgeler arasında gelir farklılıkları bulunmaktadır ve emek sahibi kişiler de göç etmenin maliyetleri ile getirilerini karşılaştırarak göç edip

etmemeye karar verir. Göç etmenin maliyetlerini parasal maliyet ve parasal olmayan maliyet şeklinde ikiye ayırmaktadır. Parasal maliyetlerin içerisinde yemek, ulaşım ve konaklama gibi giderler; parasal olmayan maliyetlerin içerisinde ise göç süresi, farklı bölgede iş arama süreci ve işe girdikten sonra işi öğrenme ve işe adapte olma süreçlerinde oluşan maliyetler bulunmaktadır. Kişi burada hem göç ettiğinde elde edeceği geliri hem de yaşadığı ruhsal zorlukları düşünerek buna göre göç edip etmemeye karar vermektedir (Sjaastad, 1926:83-85).

Sjaastad'a göre göç etme kararında parasal getiriler parasal olmayan getirilerden daha önemlidir. Göçün parasal maliyetleri bir başka yere göç edildiğinde ortaya çıkan negatif ya da pozitif getirilerden meydana gelmektedir (Sjaastad, 1962: 85-87). Kişinin hayat standartlarının yükselmesi, daha güvenli ve düzenli bir ortamda yaşaması, kamusal olanakların daha fazla olmasının kişinin göç etme kararını etkilediği ifade edilerek uluslararası göç teorilerine katkı sağlanmıştır. Bununla birlikte parasal olmayan kazanç ve maliyetlerin ölçülememesi nedeniyle kişiler temel ekonomik varsayımlardan farklı şekilde davranabilmektedir. Örneğin emekliler yaşamak istedikleri ya da daha ucuz alanları tercih edebilirken, işsizliğin yüksek seviyede olmasına rağmen şehir hayatının imkanları ve fırsatları kişilerin kararlarında farklılıklar gösterebilmektedir.

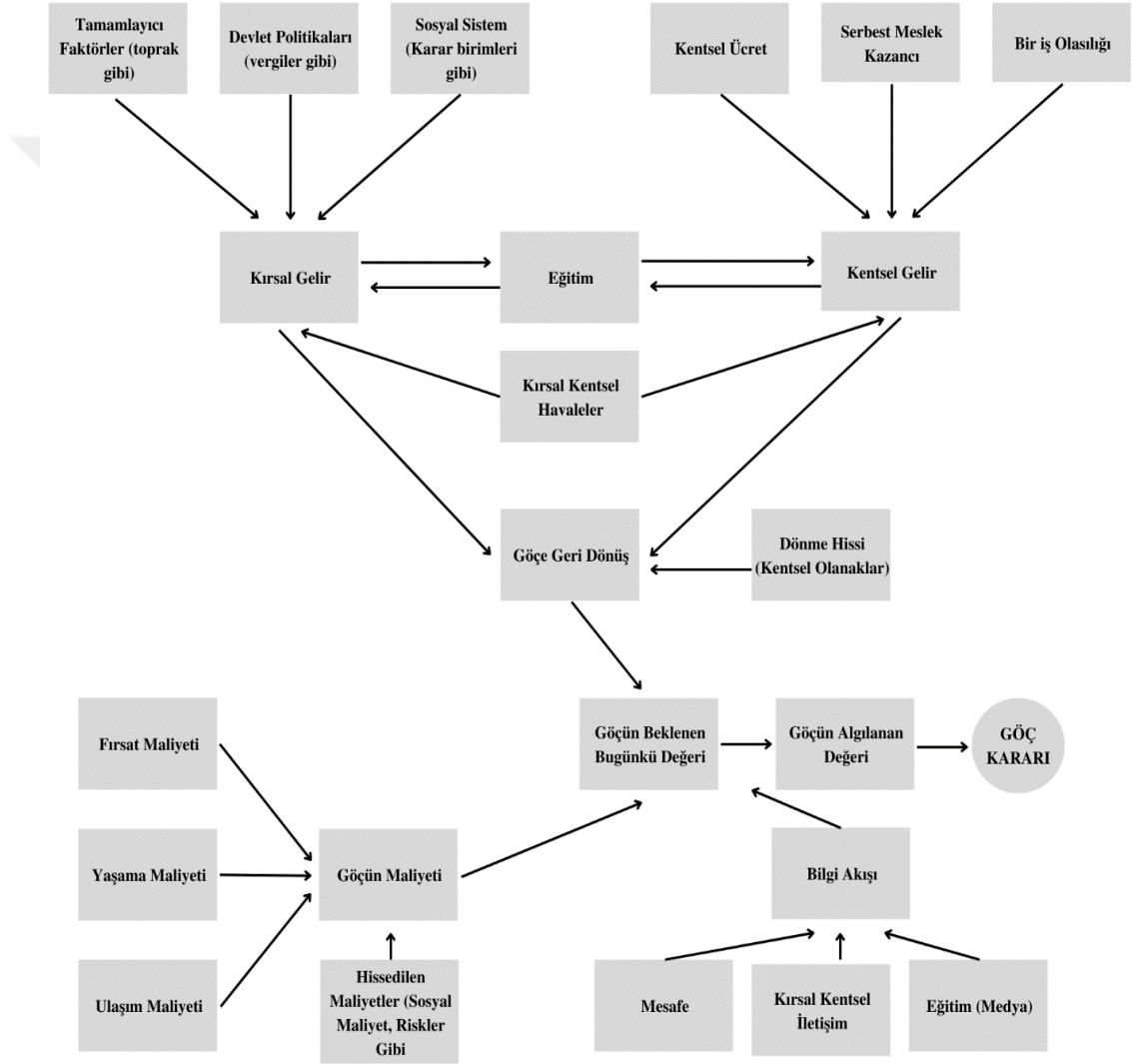
1.5.6. Harris-Todaro Teoremi

John Harris ve Michael Todaro'nun (1970) "Göç, İşsizlik ve Kalkınma: İki Sektörlü Analiz" isimli çalışmalarında Afrika ülkelerinde insanların kırsal kesimden kentlere yaptıkları göçü incelemişlerdir. Görece gelişmemiş kırsal kesimde iş olanaklarının az olması nedeniyle tarımdaki pozitif marjinal üretim olmasına rağmen kentteki işsizlik düzeyi yüksek olsa da kırdan kente göçün arttığını tespit etmişlerdir. Bunun nedeni kişinin kırsal kesime göre kentte daha yüksek bir getiri beklentisidir (Harris ve Todaro, 1970: 126). Burada dikkate alınması gereken konu elde edilen gelirden değişiklik olmadan sadece beklenen gelirin farklılığından dolayı göç etmeleridir. Beklenen gelir kırsalda elde ettikleri gelirden yüksek olduğu sürece göç devam eder (Harris ve Todaro, 1970: 127).

Bununla birlikte Todaro'nun tek başına 1980 yılında yayınladığı "Gelişmekte Olan Ülkelerde İç Göç: Bir Araştırma" isimli çalışmasında rasyonel ekonomik hesaplamalarla göçün kentsel-kırsal farklılıklara yanıt olarak ilerlediği varsayılır. Bu

çalışmaya göre göçmenler kendileri için mevcut olan çeşitli işgücü piyasası fırsatlarını göz önünde bulundururlar ve örneğin kırsal ve kentsel sektörler arasında hangisinin uygun olduğunu seçerek göçten beklenen kazançlarını maksimize ederler. Beklenen kazançlar ise kırsal ve kentsel sektörler arasındaki gerçek gelir farkı ile ölçülür. Göç kararını etkileyen faktörleri Şekil 2 üzerinden açıklamaktadır.

Şekil 2: Todaro'nun Göç Kararının Analizi

Kaynak: Todaro, 1980: 366.

Todaro modelinin düşünce sürecinde ortalama vasa sahip ya da vasıfsız işçilerin göç etme kararında net bir seçime işaret edeceğinden hareketle kentsel alandaki istihdamın varlığını da varsayarak yüksek ücretli işlerin tercih edileceği anlatılmaktadır. Bireylerin en yüksek maaşlı işi güvence altına almaya dayalı olarak

hareket ettikleri görülmektedir. Ancak bu 3. Dünya ülkeleri için kurumsal ve ekonomik açıdan değerlendirildiğinde, bu ülkelerdeki kronik ve ciddi sorunlar nedeniyle bireyin göç etme kararında eksik istihdam olasılıklarını ve risklerini de düşünerek karar vermeleri gerektiği ifade edilmektedir. Karar verecek bireylerin de genellikle 15-24 yaş aralığında olduğunu ve kırsal gelir olarak ifade edilen kırsal yerleşimlerden kaynaklı ücretlerin ellerine ulaştıklarını savunur (Todaro, 1980: 364-366). Todaro'nun modelinde göç kararının analizi yukarıdaki şemada gösterilmektedir.

Yukarıdaki şemada görüldüğü üzere eğitim ile kırsal ve kentsel getirilerin ortak bir sonucu olan kırsal gelir ve kentsel gelir, göçe geri dönüş hissi uyandırmaktadır. Kırsal gelire neden olan tamamlayıcı faktörler, devlet politikaları, sosyal sistem gibi unsurlar iken kentsel gelire neden olan ise kentsel ücret, serbest meslek kazancı, bir iş olasılığı gibi unsurlardır. Göçe geri dönme hissi uyandıran psikik his ise kentsel olanaklardır. Göç kararının oluşması ile göçe geri dönüş arasında kalan değer ise göçün beklenen ve algılanan değeri olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durumda da göçün maliyeti göç kararı vermede etkilidir. Göçün maliyeti fırsat maliyeti, yaşama ve ulaşım maliyetidir. Göçün beklenen ve algılanan değeri arasındaki en önemli unsur ise bilgi akışı ve kır-kent arası iletişimidir. Bu ikisi arasında bilgiye ulaşılmasındaki etken ise mesafe ve eğitim olarak anlatılmaktadır.

1.5.7. Stark-Bloom Teoremi

Stark ve Bloom 1985 yılında yayınladıkları “Emek Göçünün Yeni Ekonomisi” isimli çalışmalarında göç etmede kişileri nelerin etkilediğini araştırmışlar ve göç kararında; hane halkının ve gelir maksimizasyonunun yanında risk minimizasyonunun etkili olduğunu belirlemişlerdir.

Göç edecek kişi daha geniş bir kitleyi düşünerek ve onlarla birlikte karar alarak buna karar vermekte, göç edilecek ülkede gelirin artması yeterli olmazken bunun yanında ekonomide yaşanılması muhtemel risklerin minimum olması gerekmektedir. Herhangi bir ekonomide belirsizliğin olması durumunda insanlar geleceklerini garantiye alamadıkları için göç etmeme kararı alabilmektedir. Kendisi göç etmeden hane halkının da bu göçten etkilenmesine bakılması gerekmektedir. Eğitimin devam etmesi, ailede yaşanan sağlık problemleri, alışkanlık gibi etkenler kişinin yaşadığı yerden göç etmesini engellemektedir (Stark and Bloom, 1985: 174- 175).

Stark ve Bloom, geleneksel anlayıştan koparak işgücü göçü konulu araştırmalar gerçekleştirmiş ve işgücü arzı kararlarında etkili olan değişkenleri geniş bir kapsamda ele alarak İşgücü göçünde sosyal iletişim ve göç tutumlarındaki etkileşimi öne çıkarmışlardır. Göç unsuruna bu açıdan yaklaşılması iktisadi kalkınma süreçlerinin anlaşılmasına ve göç teorilerine katkı sağlamıştır.

1.5.8. Everett Lee'nin İtme Çekme Teorisi

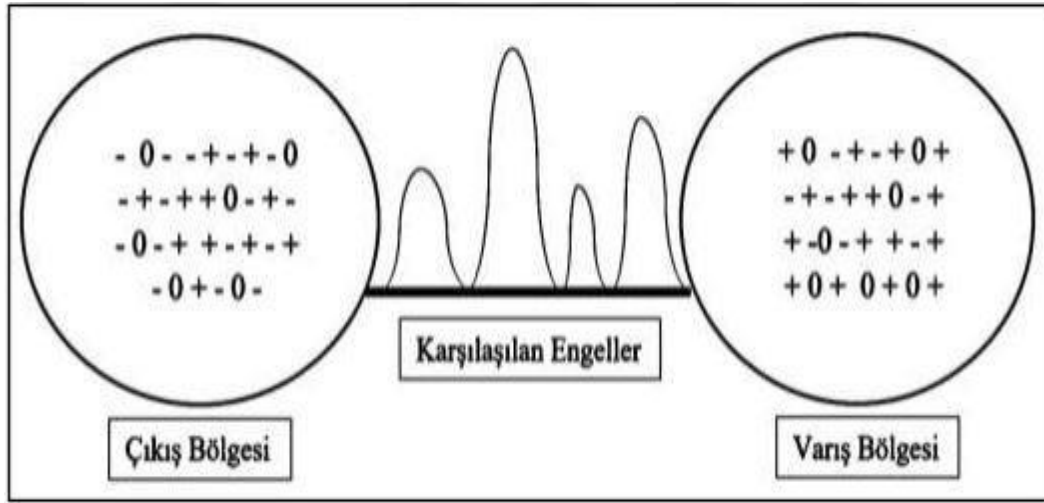
Everett Lee'nin 1966 yılında yayımladığı “Göç Teorisi” isimli çalışmasında göç hareketini gerçekleştiren insanların göç kararlarını itici-çekici faktörler üzerinden aldıklarını ifade etmektedir. Lee'ye göre bir hareketin göç olabilmesi için bulunulan yerden yarı kalıcı ya da kalıcı şekilde bir ikametgâh değişikliği olması gerekmektedir. Göç hareketinde, göç kararını eyleme döken kişinin istekli mi ya da zorunlu mu olduğu ile ilgili bir kısıtlaması yoktur. Ayrıca iç ve dış göç arasında bir ayrım da söz konusu değildir (Lee, 1966: 49). Kısacası bir yerden bir başka yere hareket etme eylemi göçü oluşturmaktadır.

Lee'nin itme- çekme teorisine göre ne kadar kısa ya da uzun, ne kadar kolay ya da zor olursa olsun her göç eylemi menşei (başlangıç noktası), gidilecek yer ve araya giren engeller setinden oluşmaktadır ve bu araya giren engellerin içerisinde de her zaman var olan hareket ile mesafesi hesaba katılmaktadır. Lee'nin yaklaşımına göre göç süreci ve göçmenlerin göç kararını almalarında etkili olan faktörler aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Lee, 1966: 49-50):

- a) Bulunulan yer ile ilgili faktörler,
- b) Gidilecek yer ile ilgili faktörler,
- c) Araya giren engeller,
- d) Bireysel faktörlerdir.

Yukarıda sayılan bu faktörler incelenirken her biri için eksi ve artı yönler hesaba katılır. Örneğin göç etmek istenilen bölgenin çekici ya da itici yönleri nelerdir veya mevcut bulunulan konumun itici faktörlerinin neler olduğu gibi unsurlar göz önünde bulundurulur. Bütün faktörler için itici-çekici yönler hesap edilerek göçe karar verilir. Lee'nin itme-çekme teorisine göre yapılan hesaplamalar sonrasında çekici yönler (artılar), itici yönlerden (eksilerden) fazla ise göç hareketi gerçekleştirilir.

Şekil 3: Everett-Lee'nin İtme Çekme Teorisine Göre Göçe Etki Eden Faktörler

Kaynak: Lee, 1966: 50

Şekilde belirtilen “+” ve “-” işaretleri ile ifade edilen faktörler menşe bölgesindeki ve varış alanındaki itici ve çekici faktörleri anlatmaktadır. Kişilerin kayıtsız kaldıkları haller ise “0” ile ifade edilmektedir. Karşılaşılan engeller, örneğin mesafe, aşılmayacak engeller değildir, fakat her unsur herkes için aynı derecede önemli değildir (örneğin ev taşımının maliyeti). Yine aynı şekilde bazı kişiler için göç zorlayıcı bir neden olurken, bazıları için ise vaatlerden ibarettir ve bu nedenle göç kararının asla rasyonel olamayacağını belirtirler (Lee, 1966: 50).

1.5.9. İlişkiler Ağı (Network) Teorisi

Göç akımlarıyla ilgili teorilerden biri de sosyal ağların göç kararlarını ve sonuçlarını şekillendirmedeki rolünü vurgulayan ağ teorisidir. İlişkiler ağı (network) kuramı, göçmenlerin hem göç ettikleri ülkede hem de ülkeler arasında kurdukları sosyal ağlar sayesinde meydana gelen göç hareketliliğini kapsamaktadır (Özyakışır, 2013: 59).

Network kuramına göre sosyal ağlar arkadaş ve aile ilişkileri ile işveren ve işçiler dahil ticari ortaklar, seyahat acenteleri, kaçakçı ve tacirleri de kapsamakta ve gönüllü veya zorunlu olarak oluşturulabilmektedir. Burada sosyal sermaye, göçmen girişimciliği bağlamında anahtar bir kavramdır. Sosyal sermaye göçmenlerin sosyal etkileşimler ve ilişkiler yoluyla erişebilecekleri kaynakları ifade etmektedir (Parlak ve Güler, 2022: 862). Göç eden kişiler için daha önce göç etmiş kişilerle oluşturulan

bağlar ve onlarla iletişim içinde olmak bireylerin tercihlerini önemli ölçüde etkilemektedir. Daha önceden kurulan düzen ve sıfırdan başlamamış olmak, insanların güvенеceği kimselerle birlikte yabancı bir muhitte birlikte olması, göçe etki eden önemli bir değişkendir.

Bireyin göç kararına sosyal, kültürel ve bireysel pek çok değişken etki etmektedir. Yapısal değişkenler makro düzeyde, sosyal sermaye ve sosyal ağlar orta düzeyde, ekonomik, beşeri, kültürel, bireysel sermaye ile sübjektif beklentiler ise mikro düzeyde göçe etki eden faktörlerdir. Bu kurama göre makro, orta ve mikro düzeyde göçe etki eden bu değişkenler bir bütün olarak sosyal ağları temsil etmekte ve gerek hedef ülke gerekse de menşе ülkesindeki sosyal ağlar göç kararını önemli ölçüde yönlendirmektedir (Özyakışır, 2013: 61).

Özet olarak çalışmanın bu bölümünde göçün kavramsal ve teorik çerçevesi ele alınmış bulunmaktadır. Takip eden bölümde göç politikaları ve göç eğilimleri anlatılacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. GÖÇ POLİTİKALARI ve GÖÇ EĞİLİMLERİ

Göç, ulusal bir kamu politika alanı olmasının ötesinde, öncelikli bir küresel politika alanını oluşturmaktadır. Uygun politikalarla desteklendiği sürece göçün hem hedef hem de kaynak ülkelerde iktisadi açıdan büyüme ve kalkınmaya pozitif katkı sunduğu yaygın olarak kabul görmektedir. Bu kapsamda ülkeler göç eğilimlerini yönlendirmek ve yönetmek üzere çeşitli politikalar uygulamaktadırlar. Çalışmanın bu bölümünde Dünyada ve seçilmiş ülkelerde uygulanan göç politikaları ve göç eğilimleri ele alınacaktır.

2.1. GÖÇ POLİTİKALARI

2.1.1. Dünyada Göç Politikaları

Göç politikaları, ülkelerin göçmenleri nasıl kabul ettiği, nasıl yönettiği ve nasıl entegre ettiğini belirleyen politikalarlardır. Bu politikalar göçmenlerin haklarını korumayı, topluma uyum sağlamalarını desteklemeyi ve göçün ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerini de yönetmeyi amaçlar. Göçmenlerin, ülkeye giriş ve çıkışları ile ülkedeki ikametlerini düzenleyen politikalar bütünü olarak ifade edilen göç politikalarının kapsamının tanımlanması oldukça güç olmaktadır (Kesgin ve Öztaş, 2015: 62).

Ekonomik, politik ve çevresel koşulların yanı sıra göç politikalarının uygulanmasında ve değiştirilmesinde etkili birçok faktör bulunmaktadır. Göçün küreselleşmesiyle birlikte artık neredeyse dünya üzerindeki tüm ülkeler eşzamanlı ya da farklı zamanlarda göç hareketlerinden etkilenebilmektedir. Göç hareketlerinin bu denli artmasıyla birlikte tüm dünyaya yayılmış ve göç olgusu farklılaşmaya başlamıştır. Göçmen, mülteci, kalıcı yerleşimci göç hareketlerinin yanı sıra yeni göç türleri de oluşmakta ve göç hareketlerine kadınların daha fazla katılmaya başladığı gözlenmektedir. Yaşanan bu gelişmelerle göç hareketleri sadece ekonomi temelli olmaktan çıkarak ülke politikaları haline gelmeye başlamıştır (Castles ve Miller, 2008: 12-14).

Uluslararası göç akımları, tarihsel açıdan değerlendirildiğinde nedenleri, biçimleri, yoğunluğu ve yönü devamlı bir değişime uğramaktadır. Bu değişim, iktisadi sistemin, politik dönüşümlerin ve uluslararası eğilimlerin de etkisiyle şekillenen göç politikalarını etkilemektedir. Uluslararası göç politikaları, göç alan ülkeler için göçün kontrolü, göçmenliğe ilişkin yasal düzenlemeler ile sosyal çalışmaları içermektedir. Uluslararası göç hareketlerinin iktisadi, sosyo-kültürel ve siyasal etkileri göz önünde bulundurularak ülkeler tarafından öncelikler dâhilinde birtakım göç politikaları belirlenmektedir. Dünyada klasik göç ülkeleri olarak bilinen ABD, Kanada ve Avustralya ile Avrupa ülkeleri, bu öncelikleri gözeterek göç politikalarını oluşturmaktadır. Bu kapsamda hedef ülkeler bir yandan işgücü piyasasında ihtiyaç duyulan emeği göçmenlerle gidermeye çalışırken, öte yandan göçmen işgücünün yerli işgücü piyasasında oluşturabileceği olumsuzluklardan dolayı birtakım kısıtlamalara başvurarak göçmenlere daimî ya da geçici oturma izni vermektedirler (İnce, 2018: 4-6).

Dünyada uluslararası göç akımlarına yönelik göç alan ülkeler tarafından temel olarak iki politika izlenmektedir. Bunlardan ilkinde göçmenler sürekli yerleşimciler olarak görülmezken diğerinde sürekli yerleşimciler olarak bakılmakta ve göçmenlere yönelik entegre ve asimile etme çabaları yürütülmektedir. Örnek olarak geleneksel göçmen ülkelerinden olan ABD, Kanada ve Avustralya’da 1960’lı yıllara kadar göçmenler, sürekli yerleşimci olarak görülmemekteydi. Aynı şekilde geçici işgücü istihdam eden Batı Avrupa ülkeleri 1960-1970 döneminde, Körfez petrol ülkeleri ve gelişmekte olan bazı Asya ülkelerinde göçmenlerce sürekli yerleşimci iskân oluşturmakla birlikte bu ülkeler, sürekli yerleşimin ve aile birleşimlerinin engellemesine yönelik uygulamalara başvurmuşlardır (Castles ve Miller, 2008: 20). Sanayileşmiş ülkeler, İkinci Dünya Savaşından sonra 1973 Petrol Krizine kadar küreselleşmenin gelişimine paralel olarak artan işgücü ihtiyaçlarını konuk işçi yöntemi üzerinden karşılamaya çalışmışlardır. Fakat petrol krizinin ardından göç alan ülkeler tarafından göçmen kabulü ile ilgili politika değişikliğine gidilerek göçmenlerin geri gönderilmelerine yönelik politikalar geliştirilmiştir. Ayrıca göçmenlerin ülkeye girişinde kısıtlayıcı tedbirlere başvurulmuştur. Bu kapsamda 1990’lı yıllardan itibaren OECD ülkeleri tarafından sınır kontrolleri sıkılaştırılarak göçmenlere vize zorunluluğu

getirilmiş ve kimlik kontrolleri ve iş yeri denetimleri sıkılaştırılmıştır (İnce, 2018: 5-7).

Dünyada göç akımlarına yönelik değişen konjonktüre bağlı olarak ülkelerin göç politikaları da değişmiştir. Bazı dönemlerde göçmen alımını teşvik eden politikalar izlenirken bazı dönemlerde ise engelleyici bazı araç ve düzenlemelere başvurulmuştur. Castles ve Miller, göç politikaları açısından ülkeleri üç gruba ayırmaktadır. Bunlardan ilki 1960'lara kadar Asyalılara karşı dışlayıcı bir politika izlemekle birlikte sert bir politika geliştirmeyen ABD, Kanada ve Avustralya gibi ülkeleri içeren geleneksel göç ülkeleridir. Diğerleri de kolonilerden gelen göçmenlerin vatandaş olarak kabul edildiği, aile birleşmelerinin ve sürekli yerleşimin müsaade edildiği Fransa, İngiltere ve Hollanda gibi ülkeleri içeren gruptur. Üçüncüsü ise misafir işçi olarak kabul eden Almanya, Avusturya ve İsviçre'nin içinde yer aldığı grup olup bu ülkelerde, aile birleşmeleri ve sürekli yerleşim büyük oranda engellenmeye çalışılmış ve göçmenlere yönelik katı kurallar getirilmiştir (Castles ve Miller, 2008: 325).

Göç politikalarına bölgesel olarak baktığımızda Avrupa Birliği (AB) ülkeleri, göçmenleri kabul etme konusunda dönemden döneme ve bazı durumlarda da ülkelere göre farklılaşan politikalar izlemektedir. AB'de mülteciler ve sığınmacılar için ortak bir politika izlemeye yönelik çabalar ve çalışmalar olsa da Birliğe dahil olan her ülkenin bu konuda hemfikir olamadığı durumlar da oluşabilmektedir. Örneğin Yunanistan AB tarafından belirlenen mülteci kotasına uyum sağlamayı reddederek mülteci ve sığınmacıların ülkeye girişini sınırlamak için çeşitli önlemlere başvururken Almanya ise son yıllarda eleştiri olsa da göçmenlerin topluma entegre olabilmesini sağlayacak iş bulma ve Almanca öğrenimi sağlama gibi konularda politikalar izleyerek Yunanistan'a kıyasla daha ılımlı politikalar yürütmektedir (UNHCR, 2023). Bununla birlikte Kuzey Amerika'da ABD ve Kanada, göçmenleri kabul etme konusunda oldukça açık bir tutum sergilemekte ve her ne kadar son yıllarda ABD'deki göç politikaları sınırlayıcı olsa da her iki ülke de ekonomik ve insani nedenlerle ülkelerine gelmek isteyen göçmenlere kapılarını açmaktadır. ABD ve Kanada arasında var olan uzun sınır komşuluğu (5 bin milin üzerinde) çoğunlukla korumasız olan ortak sınırlarından geçişi kontrol etmek için uzun süredir iş birliği yapmaktadır (CFR, 2023).

Latin Amerika ülkeleri de mülteci ve sığınmacıları kabul etme konusunda oldukça geniş kapsamlı politikalar yürütmektedir. Özellikle Venezuela krizi nedeniyle, komşu ülkelerdeki milyonlarca Venezuelalıya sığınma imkânı sağlanmaktadır (WC, 2023).

Asya ülkeleri ise göç politikaları konusunda daha sınırlı bir yaklaşım benimsemektedir. Özellikle Orta Doğu'daki savaşlar nedeniyle milyonlarca Suriyeli mülteci, Türkiye, Lübnan ve Ürdün gibi ülkelere sığınmıştır. Kültür çeşitliliğinden de anlaşılacağı gibi Orta Asya ülkeleri tarih boyunca sürekli bir göç sirkülasyonu içerisinde olmuş ve Orta Doğu'daki savaşlar ve iç karışıklıklar ise göç hareketlerinin oluşmasında önemli bir unsur haline gelmiştir.

Sonuç olarak, dünya ölçeğinde çok çeşitli sebeplerle gerçekleşen göç hareketleri büyük ölçüde ekonomik nedenlerden kaynaklanmakta ve yaklaşık 200 yıldır dünyanın iktisadi olarak gelişmiş bölgelerine yönelmekte olup göç alan ülkelerin göç politikaları da ekonomi ve güvenlik ekseninde şekillenmektedir. Özellikle ucuz ve nitelikli işgücü ihtiyacını karşılamak üzere ülkeler tarafından teşvik edici düzenli göç politikaları geliştirilirken diğer sebeplerle göçün mümkün olduğunca engellenmesine yönelik tedbirler alınmaktadır. Ancak küresel göçün yönünün küresel iktisadi gelişmelerle birlikte yüzyılın ikinci yarısından itibaren değişerek Doğudan Batıya doğru olan göçün tersi yönde olacağı öngörülmesi de bulunmaktadır (Canpolat ve Arıner, 2012: 10). Bu durum, ülkelerin göç politikalarını da yeniden yapılandırabilecektir. Aşağıdaki başlıkta küresel göç hareketlerinin de ana rotalarından biri olan Avrupa'nın göç politikaları incelenecektir.

2.1.2. Avrupa'da Göç Politikaları

Avrupa'da göç olgusunun tarihine bakıldığında 19. Yüzyılın ortalarından II. Dünya Savaşı'na kadar olan dönemde İngiltere, Almanya, İtalya, İspanya gibi bazı Avrupa ülkelerinden, Kuzey ve Güney Amerika, Kanada ve Avustralya'ya doğru işgücü göç dalgası yaşandığı bilinmektedir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra ise özellikle Batı Avrupa ülkelerinde gelişen sanayi ile birlikte iş gücü talebi artış göstermiş, fakat emek gücü yetersiz kalmıştır (Ultan, 2016: 44).

20. yüzyılda küresel göç hareketleri ülkelerin emek arz ve taleplerine göre şekillenmiş ve bu doğrultuda da gelişmiş ülkelerdeki iş gücü açığı az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere ucuz işgücü ile karşılanmaya çalışılmıştır. 1950'li ve 1960'lı yıllarda yaşanan istihdam açığı kapatılmaya çalışılırken 1973 Petrol Krizi ile birlikte Avrupa ülkelerinde işsizlik artmış ve Avrupa ülkelerinde dışardan gelen göçün durdurulmasına yönelik adımlar atılmıştır. 1980'lerde misafir işçi olarak tanımlanan göçmenler aileleriyle giderek yerleşik olmuşlar ve yabancı olgusu ortaya çıkmış ve Avrupa'da ekonomi kökenli başlayan bu durum sosyal ve politik bir kavram olmaya başlamıştır. 1985 yılında yapılan Schengen Antlaşması ile AB ülkeleri arasında sınır kontrolleri kaldırılmıştır. 1990'larda AB ülkelerinde göç olgusu sıklıkla gündeme gelmeye başlamışsa da zamanla meydana gelen saldırılardan sonra 2000'lerde bir tehdit olarak ortaya çıkmıştır (Koçak ve Gündüz, 2017: 69-72).

1990'larda ve 2000'lerde yapılan antlaşmalarla AB ülkeleri arasında ortak göç politikaları belirlenmiş ve bu doğrultuda hareket edilmiştir. Avrupa'nın göç olgusunun düzenlenmesinin yanı sıra geçiş güzergahında olan Türkiye ile de anlaşmaya varılarak maddi yardım karşılığında Türkiye'de kalan sığınmacıların geçişi sınırlandırılmıştır.

Avrupa'da göç politikaları AB üyesi ülkeler ve AB dışındaki ülkeler arasında yapılan anlaşmalar ve AB'nin kendi iç mevzuatı doğrultusunda belirlenmektedir. Avrupa'da göç politikaları genel olarak AB'nin üyeler arasındaki serbest dolaşımını desteklerken aynı zamanda yasa dışı göçmenlerin Avrupa'ya girmesini de engellemektedir.

AB, göçmenleri kabul etme konusunda çeşitli değişikliklere gitmekte ve yasa dışı göçmenleri ve insan kaçakçılığını engellemek için bir dizi tedbir almakta, yasal yollarla göç etmek isteyenlerin kabul edilmesine de olanak sağlamaktadır. AB göç politikalarının şekillenmesinde etkili olan anlaşma ve belgeler aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

AB'nin göç politikasını düzenlemek ve sığınmacılarla ilgili ortak bir yaklaşım benimsemek amacıyla yapılan anlaşmalardan biri olan Schengen Antlaşması, Avrupa'da sınır kontrollerinin kaldırılmasına yönelik bir adım olarak kabul edilirken Dublin Antlaşması sığınma başvurularının hangi ülkenin sorumluluğunda olduğunu

belirtmektedir. AB göç politikası, Birlik ülkelerinin ortak bir yaklaşımı benimsemeleri için oluşturulmuştur.

Tablo 3: AB Göç Politikalarını Etkileyen Antlaşmalar

Anlaşma Adı	Yıl	Önemli Yenilikler
Schengen Antlaşması	1985	Avrupa ülkeleri arasında sınır kontrollerinin kaldırılmasını amaçlar.
Dublin Antlaşması	1990	Sığınma başvurularının sadece bir ülke tarafından ele alınmasını sağlar.
Maastricht Antlaşması	1993	Adalet, İçişleri ve Sığınma konularında göç politikasını düzenler.
Avrupa Sığınma Desteği Ofisi (EASO)	1995	AB ülkelerindeki sığınmacıların eşit bir şekilde dağıtılmasını hedefler.
Amsterdam Antlaşması	1997	AB'nin ortak göç politikasının geliştirilmesini amaçlar.
Tampere Programı	1999	AB göç politikalarının daha da güçlendirilmesini amaçlar
Cotonou Antlaşması	2000	AB'nin Afrika, Karayip ve Pasifik ülkeleriyle iş birliği yaptığı anlaşmadır.
Seville Antlaşması	2002	AB ülkeleri arasında iş birliğinin artırılması
Hükümetlerarası Konferans Bildirgesi	2002	AB'nin Afrika ile iş birliği yaptığı bildirgedir.
AB Göç Politikası	2002	AB'nin ortak göç politikasını belirler.
Avrupa Göç ve Mülteci Paketi	2008	Avrupa için ortak göç politikası düzenlenmiştir.
Lizbon Antlaşması	2009	AB'nin göç, sığınmacılık ve vatandaşlık politikaları düzenlenmiştir.
Nice Antlaşması	2011	Göç alanında nitelikli oy çoğunluğu
Dublin III	2013	Sığınma başvurularının ülkeler arasında paylaşılmasını düzenler.
Malta Deklarasyonu	2015	AB ülkeleri arasında mülteci krizinin yönetimi için iş birliği amaçlanır.
Avrupa Sığınmacı Krizi	2015	AB'nin sığınmacıların krizinden kaynaklanan göç akışlarına karşı ortak bir çözüm bulması gerektiğini gösterir.
AB-Türkiye Antlaşması	2016	AB, Türkiye'ye maddi yardım sağlar ve Türkiye'de kalan sığınmacıların Avrupa'ya geçişini sınırlandırır.
Marrakesh Bildirisi	2018	Küresel göçü yönetme konusunda iş birliği yapılmıştır.
AB Sığınmacılar için Ortak Avrupa Asayiş Sistemi (CEAS)	2018	AB'nin ortak sığınma politikası ve sığınmacıların paylaşımı hakkında kurallar belirler.

Kaynak: EU (2011) ve AB Temel Haklar Ajansı (2014)'den yazar tarafından derlenmiştir.

AB ülkeleri, Birliğe üye ülkelere hareketliliği kolaylaştırıcı uygulamalara başvururken, üçüncü ülke vatandaşlarına ise kısıtlayıcı uygulamalara başvurumaktadırlar. Bu bağlamda entegrasyon sürecinin işleyişini bozabilecek veya bu

süreci olumsuz etkileyebilecek her türlü olumsuz unsurları kontrol etmek için ortak politikalar oluşturma ihtiyacı çerçevesinde AB'nin göç politikasındaki ortak siyaset oluşturma çabaları ortaya çıkmıştır (Gençler, 2010: 183-186). Serbest dolaşım ile ülkeler arasında sınırların kalkması, ülkeleri güvenlik sorunlarıyla karşı karşıya bıraksa da ülkelerin güvenliklerini sağlamaları için göç, vize, gümrük gibi konularda iş birliği ve düzenlemelere yönelmesine neden olmuştur (Dinçer ve Eşsiz, 2021: 73). Bununla birlikte, birlikteki üye ülkelerin diğer üye ülkelere göre rekabet üstünlüğü sağlama düşüncesi ve bazı konularda bağımsız hareket etme nedeniyle ülkelerin kendi emek piyasalarının dengeye gelmesi için ihtiyaç duyulan emek gücünü temin etmede esneklik içinde olmaları söz konusudur (Gençler, 2010: 192).

AB göç politikalarını şekillendiren bu anlaşmalarda geçen maddelerle mevcut uygulamalar arasında bazı tutarsızlıklar bulunabilmekte ve bu açıdan da eleştirilmektedir. Zaman içerisinde üçüncü ülkelerle ivme kazanacak biçimde ortak iş birliği çerçevesinde çözülmesi umulan yaklaşımlar sergilese de aslında AB'nin göç politikalarının temelinde hiç değişmeyecek şekilde kontrol odaklı bir yaklaşım bulunmakta ve uzun vadede göç ile gelenler için çözümleyici olmamaktadır (Dinçer ve Eşsiz, 2021: 82).

2.1.3. Seçilmiş Ülkelerde Göç Politikaları

2.1.3.1. Avustralya Göç Politikaları

Avustralya, dünyanın en eski kara parçalarından biridir. Dünyanın altıncı en büyük ülkesi ve en büyük ada devletidir. Avustralya'nın farklı iklim bölgeleri ve toprak çeşitleri olmakla beraber birçok kültürel ve doğal varlıkları da bulunur. Avustralya istikrarlı ve rekabetçi bir ekonomiye ve vasıflı işgücüne sahip olmasının yanında dünyanın yaşam kalitesi en yüksek ülkelerinden biridir. Avustralya'nın sıkı vergi politikaları ile belirlenen ticari düzenlemeleri, turizm, eğitim ve finans hizmetlerini kapsayan hizmet sektörü Avustralya'nın gayri safi yurt içi hasılasının önemli bir kısmını oluşturmakla birlikte ekonomideki istikrar Avustralya'yı yatırım için ihtiyaç duyulan ülke konumuna getirmiştir.

Avustralya göç politikaları politika yapıcılarının önceliklerine ve değişen ihtiyaçlara bağlı olarak revize edilmiş ve ülkenin belirli kriterlere bağlı olarak göçmenleri kabul ettiği ve yerleştirdiği birçok politika ile beraber tarihsel süreçte

gelişim göstermiştir. Avustralya'ya 1800'lü yılların başında Avrupa ve Asya'dan gelen küçük göçmen gruplarından söz etmek mümkünken 1840'lı yıllardan sonra ise Çinli göçmenler gelmeye başlamıştır. Ülkede ortaya çıkan gerilim süreci nedeniyle 1861 yılında göçmen alımına ilk kez sınırlama getirilmiş ve birçok Çinli de ülkesine geri dönmüştür. Bu yıllardan itibaren ise İran, Mısır ve Türkiye'den giden göçmenlerin hepsi kabaca Afgan olarak adlandırılmıştır. Ayrıca Avustralya'nın kurulduğu ilk yıllardan beri ülkede yaşayan Aborjin halkının geleneksel yaşamlarını sürdürmelerine olanak tanınmamış ve hakları da ellerinden alınmıştır. 1901 yılına gelindiğinde ise "Beyaz Avustralyalı" politikası yasalaştırılmıştır. 1990'lü yılların başında 1. ve 2. Dünya Savaşları arasındaki dönemde olduğu gibi Avustralya'ya girişte kısıtlamalar devam etmiştir. Göç edenlerin çoğu eğitim düzeyi yüksek kişiler olup, endüstrinin gelişmesine katkıda bulunmuşlardır. 1950'li ve 1960'lı yıllardaki çok kültürlü göç ile "Beyaz Avustralya" politikası sona erdirilmeye çalışılmış ve 1973 yılında "Beyaz Avustralya" politikası terk edilmiştir (Home Affairs, 2022: 48-82).

Avustralya'da göçle ilgili düzenlemelerin bir bileşeni olarak Yeni Zelanda vatandaşları hariç, hangi amaçla olursa olsun ülkeye giriş yapan herkesten vize aranmaktadır. 1993 yılından beri geçerli bir vizesi olmadan gelenler menşe yerlerine iade edilmekte veya statüleri belirlenirken kalmalarına izin verilen bir çeşit "köprü vizesi" verilebilmektedir. Vizeleri olmayanlar da statüleri belirlenene kadar gözaltında tutulmaktadırlar. Kısacası Avustralya Hükümeti'nin izni olmadan transit geçiş dışında kimse Avustralya'ya girememekte ve ülkeye giriş koşulları politikalarla belirlenmektedir. Ülkeye yasadışı giriş oldukça sınırlı olmakla birlikte yılda yaklaşık 50.000 civarı vize aşımına uğrayan kişi kaydedilmekte ve en fazla giriş ABD, İngiltere ve Çin'den olmaktadır. Ülkede Beyaz Avustralya politikasının 1966 ile 1972 yılları arasında kesin olarak sona ermesinden sonra Avustralya'ya Müslüman göçü istikrarlı bir şekilde artmış, Müslüman sayısı 1971'de 22 binlerde iken, 2001'de 281 binlere yükselmiştir. 2005'te ise hükümet tarafından göçmenlikle ilgili havaalanlarında daha fazla kontrol, denetim ve vatandaşlık niteliklerinde değişiklikler içeren bazı yeni düzenlemelere gidilmiştir. (Jupp, 2006: 700-704).

Avustralya'da uygulanan göç politikası, ülkenin belirli kriterlere dayalı olarak göçmenleri kabul ettiği ve yerleştirdiği bir dizi politikayı içermektedir. İnsanlar Avustralya'da farklı şekillerde kalıcı ikamet statüsü elde edebilmektedir. Ülkede kalıcı

ikamet için 4 farklı yöntem bulunmakta olup bunlar: Nokta tabanlı göç sistemi, kalıcı aile vizesi, çalışma vizesi veya işletme veya yatırımcı bazlı kalıcı vize ve diğer vize seçenekleridir. Göçle ilgili Avustralya'nın uyguladığı politikaları maddeler halinde şu şekilde özetleyebiliriz (Home Affairs, 2023):

a) Nokta Tabanlı Göç Sistemi: Avustralya nokta tabanlı bir göç sistemi kullanır ve bu sistemde adaylar, yaş, eğitim düzeyi, dil becerileri, mesleki deneyim, Avustralya'da aile bağlantıları gibi faktörlere dayalı olarak verilen belirli bir puanlama sistemine tabi tutulur.

b) Aile Birleşimi Göç Sistemi: Aile akışlı kalıcı vize kullanımını sağlayacak, Avustralya vatandaşları veya kalıcı ikametgâh sahiplerinin aile üyelerini ülkeye getirmelerine olanak sağlayan, eşler, çocuklar, ebeveynler ve diğer aile üyelerinin göç etmelerine imkân tanıyan politikadır.

c) İşçi Akışlı veya Yatırım Akışlı Göç Sistemi: Avustralya, işgücü piyasasındaki belirli mesleklerdeki uzmanlığa sahip olan kişileri çekmek için çalışma ve kalıcı ikamet izni gibi avantajlar sağlayan, nitelikli göçmenlere yönelik işçi göçü programları uygulamaktadır.

d) Diğer Göç Sistemleri: Avustralya, farklı ihtiyaçlara ve hedeflere yönelik çeşitli göç programları sunarak uluslararası koruma talebinde bulunan ve zor durumda olan kişilere yardım ederek ve sığınma başvurusunda bulunan kişilerin koruma altına alınmasını sağlayan mülteci ve insani göç programları sunmaktadır. Bu kapsamda mülteci ve insani vize, uluslararası kabul görmüş istisnai ve olağanüstü başarı siciline sahip kişiler için küresel yetenek vizesi, eski sakinler için eski yerleşik vize gibi programları mevcuttur.

Göç politikaları ülkenin ekonomik, demografik ve sosyal politikalarına bağlı ve zamanla değişen ihtiyaçlara bağlı olarak revize edilebilir. Bu bağlamda Avustralya'nın güncel göç politikaları puanlama sistemine göre yürümektedir. Tablo 4'te Avustralya'da göç stoku ve göçmen profiline ilişkin veriler yer almaktadır. Ülkede toplam uluslararası göç stoku ve toplam nüfus içindeki payının ve mülteci sayısının zamanla arttığını göstermektedir. Ayrıca uluslararası göçmenlerin çoğunlukla orta yaş grubunda ve cinsiyet dağılımının da dengeli olduğunu söylemek mümkündür.

Tablo 4: Avustralya'nın Uluslararası Göç Profili (1990-2020)

	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2020
Uluslararası Göç (Bin Kişi)	3955.2	4153.3	4386.3	4878	5883	6729.7	7685.8
Uluslararası Göçmenlerin Toplam Nüfus İçindeki Payı (%)	23.3	23.1	23.1	24.2	26.6	28.1	30.1
Mülteciler (Bin Kişi)	97.9	79.1	71.2	66.7	25.5	57.5	154.1
Uluslararası Göçmenlerin Payı Olarak Mülteciler (%)	2.5	1.9	1.6	1.4	0.4	0.9	2
Uluslararası Göçmenlerde Kadınların Payı (%)	49.1	49.6	50.1	50.4	50.3	50.3	50.4
Uluslararası Göçmenlerin Yaş Ortalaması	42.7	44.2	45.8	46.5	44.9	44.5	42.8

Kaynak: UN, 2023

Yukarıdaki tabloda yer alan veriler incelendiğinde Avustralya'da 1990 yılından 2020'ye kadar olan dönemde, uluslararası göçmen sayısı ülkede 3,9 milyondan 7.6 milyona, uluslararası göçmenlerin toplam nüfus içindeki payı ise aynı dönemde %23,3 iken, 2020'de %30,1'e yükselmiştir. Ülkedeki mülteci sayısı ilgili dönemin başında 97,9 bin iken, 2020'de 154.1 bine yükselmiş ve uluslararası göçmenlerin içinde mültecilerin payının %2-%2,5 düzeyinde olduğu görülmektedir. Göçmenlerin yaklaşık olarak yarısını kadınlar oluşturmakta ve bunların yaş ortalaması 40-42 düzeyinde bulunmaktadır. Avustralya'ya ilişkin göç verileri, ülkede uluslararası göçün ve uluslararası göçmenlerin toplam nüfusa oranının zamanla arttığını, bununla birlikte mülteci sayısının da arttığını göstermektedir. Ayrıca uluslararası göçmenlerin çoğunlukla orta yaş ve kadınlardan oluştuğunu söylemek mümkündür.

2.1.3.2. Almanya Göç Politikaları

Almanya Avrupa'nın merkezinde yer alan ve AB'nin en büyük ülkelerinden biri olup, dünya ekonomisinde önemli bir konuma sahiptir. Dünya ihracatının önemli bir kısmını gerçekleştiren Almanya, dünya çapında tanınmış bir otomotiv, makine ve kimya endüstrisi üreticisi olmakla birlikte aynı zamanda turizm, finans ve yüksek teknoloji sektörlerinde de önemli bir yere sahip ülke konumundadır. Almanya'da federal bir sistem bulunmaktadır ve ülke 16 eyaletten oluşmaktadır. Almanya, AB'nin en büyük ekonomik güçlerinden biri olduğu için, AB'nin politikalarında da etkili bir rol oynamaktadır.

Almanya tarihi boyunca birçok göç dalgası yaşamıştır. 20. yüzyılın başlarında, Rusya ve Doğu Avrupa'dan birçok Yahudi göçmenin sığınağı olmakla birlikte, II. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında, Nazi rejimi nedeniyle birçok Yahudi ülkeden ayrılmıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında, Almanya'nın yeniden yapılanma sürecinde ihtiyaç duyulan iş gücü, Türkiye, İspanya, İtalya gibi diğer Akdeniz ülkelerinden sağlanarak “konuk işçi” statüsünde ülkeye önemli oranda işgücü göçü gerçekleşmiştir. Bu göç dalgası, 1960'larda ve 70'lerde zirveye ulaşmıştır. Bu insanlar Almanya'ya yerleşmiş ve Alman nüfusunun önemli bir parçası haline gelmiştir ve bu tarihlerde Alman nüfusunun yaklaşık sekizde biri göçmen vatandaşlardan oluşmaktadır (Aydın, 2017: 5).

1980'lerden itibaren Almanya, mülteci ve sığınmacıların da önemli bir hedef ülkesi haline gelmiş ve birçok insan çeşitli nedenlerle Almanya'ya sığınmıştır. 1990'larda ve 2000'lerde ise Almanya birçok kültürel ve etnik gruba ev sahipliği yapmış ve göçmen grupları da Almanya'nın sosyal ve kültürel yapısında önemli bir rol oynamıştır. 2000'li yıllarda oluşturulan yasa ile yeni göçmen politikaları uygulanmaya başlanarak Alman vatandaşı olmanın koşulları da esnetilmiştir. Daha sonra 2001 yılında Almanya'nın göçmenlere ihtiyacı olduğu duyurulmuştur. Ancak “AB Serbest Dolaşım Yasası”nı içeren 2005 göçmenlik yasası göç eğilimlerinin seyrini değiştirmiş ve ikamet gibi izinler kısıtlanmıştır. Buna ek olarak 2012'de kabul edilen “AB Tanıma Yasası” ile göçmenlerin nitelikleri ve derecelerini Almanya'da tanıma hakkı garanti altına alınmıştır (MPI-Migration Policy Institute, 2016).

Almanya'da yaşamak isteyen göçmenlerin belirli kriterleri yerine getirmeleri gerekmektedir. Belirli bir Almanca seviyesine sahip olmaları, sağlık sigortası, yeterli maddi kaynak bunlardan birkaçıdır. Almanya'da nitelikli işgücünü seçmek için “NestT” adını verdikleri bir uygulama mevcuttur. Bu program çerçevesinde öncelikle UNHCR (BMMYK/Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği) tarafından seçilen mülteciler belirli bir yasal prosedürden geçirilerek oturma izni alabilmektedir. Bunun için de dil, entegrasyon, oryantasyon ve kadınlar için uyum kursu gibi kurslara tabi olunmaktadır. Almanya'nın göçmen politikalarındaki en önemli unsurlar: Mesleki tanınma, nitelikli göçmenlik, entegrasyon ve dil kursları ile vatandaşlığa kabuldür (BAMF, 2020):

a) Mesleki Tanınma: Bu politika ile kalifiye ve stajyer uzmanlar ile üçüncü ülkelerden mezun olan üniversite mezunları için yasal bir giriş yolu oluşturulmuş, ancak bu direkt tanınmayıp, edinilen bilginin öncelikle Almanya tarafından yeterli olup olmadığının kontrolü ile sağlanmıştır.

b) Nitelikli Göçmenlik: Yabancı vasıflı işçilere iş aramak için altı aylık oturma izni verilir. Üçüncü ülkelerden gelen nitelikli göçmenlerin “AB Mavi Kart” ile işgücü piyasasına girişleri kolaylaşmıştır.

c) Entegrasyon ve Dil Kursları: Göçmenlere toplumla bütünleşmeleri için istikrarlı bir eğitim sağlamak için böyle bir yasal zorunluluk oluşturulmuştur. Bu nedenle de Almanya’da kalıcı olarak ikamet eden herkesin bir entegrasyon kursuna katılma hakkı ortaya çıkmış, 2015’ten itibaren ise oturma izni alan herkes için zorunlu hale gelmiştir.

d) Vatandaşlığa Kabul: Alman vatandaşlığına kabul edilen herkes, doğuştan Alman olan vatandaşlar gibi her türlü hakları ellerinde bulundurmakta olup bunun için belirli testlerden geçmektedirler.

Bugün, Almanya, dünyada en fazla göçmene ev sahipliği yapan ülkelerden biridir ve göçmenlere yönelik zaman içinde farklılaşan politikalar izlemekle birlikte ülke olarak birçok farklı kültürden insanı barındırmaktadır. Almanya’nın göçmen nüfusu, ülkenin ekonomisine, kültürüne ve toplumsal dokusuna önemli bir katkı sağlamaktadır. Tablo 5’te Almanya’daki göçmen stoku ve profiline ilişkin veriler yer almaktadır. Ülkede uluslararası toplam göç stoku ile toplam nüfus içindeki payı ve mülteci sayısının zamanla arttığını görülmektedir. Ayrıca uluslararası göçmenlerin çoğunlukla orta yaş grubunda ve cinsiyet dağılımının da dengeli olduğu izlenmektedir.

Almanya’da uluslararası göçle ilgili Tablo 5’te yer alan verilere bakıldığında 1990-2020 döneminde ülkeye yönelik göç eğilimlerinin arttığı görülmektedir. Göçmen sayısı, 1990 yılında 5.936,2 bin kişi iken 2020 yılında 1.5762,5 bin kişiye yükselmiş ve uluslararası göçmenlerin toplam nüfus içindeki payı da ele alınan dönemde artarak %7,5’ten %18,8’e ulaşmıştır. Mülteci sayıları da 1990’da 722,3 bin kişi iken 2020’de 1455,9 bin kişiye yükselmiş ve uluslararası göçmenlerin içindeki mültecilerin payının %10 civarında olduğu görülmektedir. Ülkedeki uluslararası göçmenlerin cinsiyete

göre dağılımı da ele alınan dönemde küçük değişkenlik olmakla birlikte ortalama olarak yarısının kadınlardan oluştuğu görülmektedir. Uluslararası göçmenlerin yaş ortalaması da ele alınan dönemde zamanla artarak 1990'da 36,2 olan yaş ortalaması 2020'de 45,7'ye yükselmiştir.

Tablo 5: Almanya'nın Uluslararası Göç Profili (1990-2020)

	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2020
Uluslararası Göç (Bin Kişi)	5936.2	7464.4	8992.6	9402.4	9812.3	10220.4	15762.5
Uluslararası Göçmenlerin Toplam Nüfus İçindeki Payı (%)	7.5	9.2	11	11.5	12.1	12.5	18.8
Mülteciler (Bin Kişi)	722.3	1267.9	906	700	594.3	736.7	1455.9
Uluslararası Göçmenlerin Payı Olarak Mülteciler (%)	12.2	17	10.1	8.2	6.6	7.2	9.2
Uluslararası Göçmenlerde Kadınların Payı (%)	44.5	47.8	49.9	50.3	50.6	50.7	49.9
Uluslararası Göçmenlerin Yaş Ortalaması	36.2	38.2	39.8	40.7	43.2	43.5	45.7

Kaynak: UN, 2023

Genel olarak Almanya, işgücü ihtiyacını karşılamak, ekonomik büyümeyi desteklemek ve entegrasyonu teşvik etmek amacıyla sıklıkla çok sayıda göçmene ev sahipliği yapmıştır. Son yıllarda sığınmacı krizleriyle karşı karşıya kalınmış olmakla birlikte Almanya, savaş, çatışma, zulüm gibi nedenlerle ülkelerini terk eden insanlar için uyguladığı politikalarda cömert bir tutum sergilemiştir. Bu bağlamda da Almanya'nın göç politikaları hem ekonomik ihtiyaçları karşılamak hem de toplumsal çeşitliliği yönetmek adına sürekli şekillenmektedir.

2.1.3.3. Amerika Göç Politikaları

ABD, çok sayıda göçmene ev sahipliği yapan bir ülke olup, ekonomik fırsatlar, eğitim olanakları, kültürel çeşitlilik, sağlık hizmetleri, siyasi istikrar ve özgürlükler ülkenin göçmenler tarafından tercih nedenlerini oluşturmaktadır. ABD, güçlü bir ekonomiye ve geniş iş imkanlarına sahip olan bir ülke olup, daha iyi bir yaşam standardına sahip olma, daha yüksek gelir elde etme, nitelikli ve tanınmış üniversitelerde eğitim imkanlarından faydalanma ve iş olanaklarının fazla olması gibi nedenlerle göçmenler için tercih edilen bir ülke olmaktadır. Bununla birlikte kültürel çeşitlilik ve siyasi istikrar gibi nedenler de göçmenler için ABD'yi çekici hale

getirmektedir. Bunların yanında ÷lkeye yönelik göçte her bireyin kendine özgü tercih nedenleri ve beklentileri olduğunu da söylemek mümkündür.

Göçmenler ulusu olarak anılan Amerika'da göç olgusu çok eski tarihlere dayanır ve bu durum ABD'nin demografik, kültürel ve ekonomik yapısını da şekillendirmiştir. ABD'nin koloni dönemindeki göç hareketleri Avrupa'dan gelen İngiliz, Hollandalı, İsveçli ve diğer Avrupalı sömürgecilerin yerleşmesi ve ekonomik fırsatlar ile toprak edinme isteğı, bu dönemdeki göçlerin ana nedenini oluşturmaktadır. 1900'lerde giderek artan göçmen karşıtı milli duyguların baskısı altında göç I. Dünya Savaşı'nın son aşamalarında ve Amerikan karşıtı Rus Devrimi'nden sonra Avrupalı ve ABD'nin kendi içindeki göçmenleri ile radikal, sosyal ve ekonomik değişimin yolunu açmıştır (Lauret, 2016: 20).

ABD 1924'ten beri bir göç politikasına sahip olup 1921 (Acil Durum Kota Yasası) ve 1924 (Göç Yasası) yıllarında iki yasa çıkarmıştır. Her iki yasada da belirlenen kotalar, genel olarak gelen göçmenlerin beyaz olmasını amaçladığı için daha çok Güney ve Doğı Avrupa'dan ziyade Kuzey ve Batı Avrupa'dan gelen göçü hedeflemektedir ve ancak nüfusun %3'ü kadar olmalıdır. 1924'te, 1921'deki ırkçı kota sisteminin kaldırılmasıyla birlikte göçmenlerin etnik bileşimi önemli ölçüde değişmiştir. İkinci Dünya Savaşından sonra Yeni Dünya Düzeni ile birlikte göçmen olarak Amerika'ya gelenlere yasal olarak izin verilmiş ve Batı ve Doğı Avrupa'dan ABD'ye büyük oranda göç yaşanmıştır. ABD'de 1965 sonrası göçmenlere bazı kolaylıklar sağlanmasına rağmen, sosyal yaşamda bir uyum politikasından bahsetmek mümkün olmamakla birlikte göç politikasının temel kriteri olan kota sistemi de zaman zaman gözden geçirilerek yeniden düzenlenmiştir. 1970 yılında, ABD'nin yabancı uyruklu sakinlerinin %62'si Avrupalı iken, bu oran 2000'lere gelindiğinde %15'e düşmüştür (Esen ve Borowski, 2022: 105).

Yirminci yüzyılın başlarında ÷lke'deki göçmen sayısının artmasıyla birlikte ABD'de göçmenlere karşı endişeler artmış ve sınır kontrolü ve göçmen politikaları gibi politikalar uygulanmıştır. 1950 ve 1960'larda Amerika'da göç politikalarına önem verilerek çeşitli yasal düzenlemelere gidilmiştir. 1952'de Göçmenlik ve Vatandaşlık Yasası (Immigration and Nationality Act) ile ÷lkeye giriş yapacak kişilerin seçiminde bazı kriterler belirleme yoluna gidilmiştir. Bu yasa ile özellikle Avrupa dışındaki

ülkelerden gelen göçmenlerin sayısı arttırılmış ve 1965 yılında ise Göçmenlik Yasası (Immigration Act) ile ülkeye giriş yapacak kişilerin seçiminde aile birleşimi gibi faktörlere öncelik verilmiştir (MPI, 2023a).

20. yüzyılda dünyanın farklı bölgelerinden çeşitli göç dalgaları ABD'ye yönelmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'dan, Karayipler ve Orta Amerika'dan, Güney Asya'dan ve Afrika'dan gelen göçmenler ABD'nin kültürel çeşitliliğini artırmıştır. İlk kez 2001'de ABD'de geçerlik kazanan bir politika kavramı olan kapsamlı göçmenlik reformu ile ABD'de işgücü piyasasının ihtiyaç duyduğu işçileri getirme ve izinsiz göçmenler için yasallaştırma gibi uygulamalar getirilmiştir. Bu uygulamalar içerisinde Amerika'ya izinsiz getirilen göçmenler, istihdam temelli göç gibi politikalarda yer almaktadır (MPI, 2023a). Amerika'ya göç etmek Avrupa ülkelerine veya diğer ülkelere kıyasla daha zor bir süreci gerektirmektedir. ABD Göçmenlik Yasaları kapsamında göç edecek kişilere ise farklı vize kategorileri sunacak şekilde politika üretilmiştir (MATCH, 2023).

Amerika, bugün dünyada göç kategorisinde önemli bir yere sahip olup hemen hemen her ülkeden göçmeni bünyesinde barındırmaktadır. Tablo 6'da 1990-2020 yılları arasındaki Amerika'nın uluslararası göç göstergeleri yer almaktadır.

Tablo 6: Amerika'nın Uluslararası Göç Profili (1990-2020)

	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2020
Uluslararası Göç (Bin Kişi)	23251	28451.1	34814.1	39258.3	44183.6	48178.9	50632.8
Uluslararası Göçmenlerin Toplam Nüfus İçindeki Payı (%)	9.2	10.7	12.4	13.3	14.3	15.0	15.3
Mülteciler (Bin Kişi)	464.9	623.3	894.6	549.1	270.9	559.4	1189.3
Uluslararası Göçmenlerin Payı Olarak Mülteciler (%)	2.0	2.2	2.6	1.4	0.6	1.2	2.3
Uluslararası Göçmenlerde Kadınların Payı (%)	51.1	50.7	50.3	50.0	50.9	51.3	51.7
Uluslararası Göçmenlerin Yaş Ortalaması	37.0	37.6	37.4	38.2	40.3	43.6	43.6

Kaynak: UN, 2023

Yukarıdaki tabloya göre Amerika'da uluslararası göçün sürekli bir artış trendi gösterdiği görülmekte, 1990 yılında 23.251 bin olan uluslararası göçmen sayısı, ikiye katlanarak 2020 yılında 50.632,8 bine yükselmiştir. Uluslararası göçmenlerin toplam

nüfus içindeki payı da yıllar itibariyle yükselmiş ve 1990'da %9,2 iken, 2020 yılında ise %15,3'e çıkmıştır. Mülteci sayılarına baktığımızda, 2020 yılı itibariyle 1.189,3 bin kişi olan mülteci sayısının nüfus içindeki payı ortalama %2 civarındadır. Uluslararası göçmenlerin cinsiyet dağılımında da kadınlar lehine fazlalık olduğu ve göçmenlerin %51,1'nin kadınlardan oluştuğu gözlenmektedir. Yaş ortalaması itibariyle de 1990 yılından 2020 yılına bir artış yaşandığı 37 olan yaş ortalamasının 2020 yılında 43,6'ya yükseldiği görülmektedir.

Özet olarak Amerika'nın geçmişten günümüze ulaşılabilir verilerine bakıldığında tarih boyunca büyük bir göçmen nüfusa ev sahipliği yaptığı ve hala göçün önemli bir destinasyonu olarak göçmenlerin Amerika'nın demografik, kültürel ve ekonomik yapısını şekillendiği söylenebilir. Amerika'nın göç politikaları ve göçle ilgili yaklaşımları zaman içinde değişiklik göstermiş olsa da ülke hala göçmenler için cazip hedef ülke konumundadır.

2.1.3.4. Birleşik Krallık (İngiltere) Göç Politikaları

İngiltere, Birleşik Krallık adı altında, Avrupa kıtasının kuzeybatısında yer alan bir ülkedir. İngiltere, İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda'yı da içeren dört ana bölgeden oluşmaktadır. İngiltere'nin başkenti Londra, aynı zamanda ülkenin en büyük şehridir. İngiltere, dünya çapında tanınan tarihi ve kültürel mirası, yüksek öğretim kurumları, turistik yerleri ve ekonomisi ile öne çıkan bir ülkedir. İngiltere dünyada yaşam standardı en yüksek ülkelerden biridir. Bu durum ülkeyi göçmenler için cazip hale getirmekte ve ayrıca ülkede iş olanaklarının fazla olması da bir başka cazibe unsuru olmaktadır. Finans, hizmet sektörleri, ilaç endüstrisi, otomotiv sektörü ve yüksek teknoloji alanlarında birçok iş fırsatının mevcut olduğu ülkede bunun yanında eğitimin kalitesi de göçmenler için İngiltere'yi hedef ülke haline getirmektedir (Avcı Aksoy, 2020: 215).

1973 yılında AB'ye katılım sağlayan İngiltere 31 Ocak 2020'de birlikten ayrılmıştır. Bu süreçte AB'ye yönelik yaşanan büyük göç dalgalarının ülkenin birlikten ayrılma nedenlerinden birisi olduğu bilinmektedir. AB'nin 2004 yılında genişlemesi ile çoğu eski Doğu Avrupa ülkesi birliğe katılmış ve bunun sonucunda bölgeye yönelik göç artmıştır. 2008 küresel finans krizinin de meydana gelmesi ile İngiltere'de AB karşıtlığı yaygınlaşmaya başlamıştır (Pirro ve Kessel, 2017: 405).

2019 yılında Avrupa’da göçmen sayısı yaklaşık 82,3 milyon olup bu sayının 9 milyondan fazlası İngiltere’de yaşamaktadır. Bu durum sonucunda ülkede, göçle birlikte oluşan toplumsal değişim süreci ile yaşanan farklılaşma, bazı endişelere sebep olmuştur. Ayrıca güvenlik ve suç ilintili sorunlar yaşanmaya başlanmış, göçmenlere yönelik sağlık, eğitim ve sosyal yardım hizmetlerine yapılan ödemeler de artmıştır (İşcan, 2021: 493).

Yakın tarihte İngiltere’nin göç politikasına bakıldığında 2000 yılından itibaren İngiltere’nin uyguladığı göç politikaları değişiklik göstermiştir. Genel olarak İngiltere’nin göç politikaları, ülkeye giriş yapmak isteyen göçmenlerin belirli şartları yerine getirmeleri gerektiğini ve bu şartların zaman zaman değişebileceğini belirtmektedir. İngiltere’nin uyguladığı göç politikalarının 2000’li yıllardan sonraki evrimi kabaca aşağıdaki gibi özetlenebilir (Koçak ve Gündüz, 2017: 85):

a) 2000-2008 yılları arası: Bu dönemde ülkenin işgücü ihtiyacının karşılanması için göçmenlere kolaylıklar sağlamıştır. Yabancıların iş bulmalarını kolaylaştırmak amacıyla, İngiltere vatandaşlarına öncelik verilmeyen bazı işlerde yabancıların çalışmasına izin verilmiştir. Ayrıca, öğrencilerin İngiltere’de kalış süreleri uzatılmış ve öğrenci vizesi almak daha kolay hale getirilmiştir.

b) 2008-2010 yılları arası: Bu dönemde, İngiltere’de göç politikalarında sıkılaştırma yapılmaya başlanmıştır. Bu dönemde ekonomik kriz yaşanmış ve İngiltere hükümeti, ülke ekonomisine zarar verebilecek göçmenleri engellemek amacıyla göç politikaları sıkılaştırmıştır. Yeni vize türleri tanıtılmış ve göçmenlerin dil bilgisi ve meslek becerileri gibi faktörlere daha fazla önem verilmiştir.

c) 2010-2015 yılları arası: Bu dönemde, İngiltere göç politikalarında daha da sıkılaştırma yapılmış ve İngiltere’de yaşayan göçmenlerin sayısını azaltmak amacıyla hükümet tarafından çeşitli politikalar uygulanmıştır. Özellikle, yasadışı göçmenlerin ülkeye girişini engellemek ve yasadışı çalışmayı önlemek için daha sıkı kontroller yapılmıştır.

d) 2015-2019 yılları arası: Bu dönemde, İngiltere göç politikalarında değişiklik yapılmaya devam edilmiştir. İngiltere hükümeti, göçmenlerin İngilizce dil seviyelerini artırmaları için daha fazla çaba sarf etmiş ve dil seviyesi gereksinimlerini artırmıştır. Ayrıca, işverenlerin yabancı işçi çalıştırmaları konusunda daha sıkı kurallar

getirilmiştir. Bu dönemde, İngiltere'nin AB'den ayrılma kararı (Brexit) da alınmış ve bu kararın göç politikaları üzerinde önemli etkileri olmuştur.

e) 2019-günümüz: Brexit sonrası İngiltere, AB ülkelerinden gelen göçmenler için yeni bir göçmenlik politikası belirlemiştir. Bu politika, AB ülkelerinden gelen göçmenlerin de belirli şartları yerine getirmelerini istemektedir ve İngiltere'de çalışmak isteyen AB vatandaşlarının çalışma vizesi alması gerekmektedir. İngiltere hükümeti, göçmenlerin İngilizce dil seviyelerini artırmalarına yönelik daha fazla destek sağlamıştır. Ayrıca, göçmenlik sistemi, nitelikli işgücüne daha fazla odaklanacak şekilde yeniden düzenlenmiştir. Göçmenlerin mesleki becerileri, eğitim seviyeleri ve dil becerileri gibi faktörler, göçmenlik başvurularında daha fazla önem kazanmıştır.

Aşağıdaki tabloda İngiltere'nin göç verileri gösterilmektedir. Tablodan izlendiği üzere ülkedeki uluslararası göçmen sayısı 1990 yılında 3.650,3 bin kişi iken, 3 kat artarak 2020'de 9,359,6 bin kişiye yükselmiştir. Uluslararası göçmenlerin toplam nüfus içindeki payı, 1990 yılında %6,4 iken 2020'de %13,8'e yükselmiştir. Mültecilerin sayısı da ilgili dönemde 43,4 bin kişiden 195,1 bin kişiye ulaşmıştır. Uluslararası göçmenlerin içindeki mültecilerin oranı, 1990'da %1,2 iken 2020'de %2,1'e yükselmiştir. Uluslararası göçmenlerin yarısından fazlası kadınlardan (%51,9-52 arasında değişmektedir) oluşmakta olup göçmenlerin yaş ortalaması ilgili dönemde ortalama 39 civarındadır.

Tablo 7: Birleşik Krallık'ın Uluslararası Göç Profili (1990-2020)

	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2020
Uluslararası Göç (Bin Kişi)	3650.3	4155.3	4730.2	5926.2	7119.7	8407	9359.6
Uluslararası Göçmenlerin Toplam Nüfus İçindeki Payı (%)	6.4	7.2	8.0	9.8	11.2	12.8	13.8
Mülteciler (Bin Kişi)	43.4	90.9	186.2	315.7	253	168.9	195.1
Uluslararası Göçmenlerin Payı Olarak Mülteciler (%)	1.2	2.2	3.9	5.3	3.6	2.0	2.1
Uluslararası Göçmenlerde Kadınların Payı (%)	51.9	52.4	52.9	52.4	51.5	52.2	52.3
Uluslararası Göçmenlerin Yaş Ortalaması	39.7	39.7	40.1	36.5	36.7	37.6	38.9

Kaynak: UN, 2023

İngiltere'nin göç politikaları görüldüğü gibi son yıllarda önemli değişiklik göstermiştir. AB üyeliğinden çekildikten sonra da yeni bir göç politikasına geçilmiştir. Genel bir ifadeyle İngiltere'nin politika yöneliminin daha seçici ve nitelikli göçmenleri hedefleyen politikalar şeklinde olduğu söylenebilir.

2.1.3.5. Kanada Göç Politikaları

Kanada, Kuzey Amerika'nın en kuzeyinde bulunan bir ülke olup dünyanın en büyük ikinci ülkesidir. Kanada, dünyanın en gelişmiş ülkelerinden biri olarak kabul edilmekte ve yüksek yaşam standardı, güçlü bir ekonomisi ve gelişmiş sosyal hizmetler sunmaktadır (TB, 2023: 3).

Kanada'nın ekonomisi, özellikle doğal kaynaklar, tarım, imalat, hizmetler ve teknoloji sektörleri gibi birçok alanda faaliyet gösteren çeşitli sektörlerden oluşmaktadır. Kanada, özellikle enerji kaynakları, madencilik ve orman ürünleri gibi doğal kaynaklara dayalı sektörlerde öne çıkmaktadır. Ayrıca, Kanada, dünya otomotiv ve havacılık endüstrilerinde de önemli bir role sahiptir. Bununla birlikte yüksek öğrenim kalitesiyle de tanınmakta olup ülkenin birçok üniversitesi, dünya sıralamalarında üst sıralarda yer almaktadır. Kanada ayrıca, dünya genelinde farklı kültürlerin bir arada yaşadığı çok kültürlü bir toplum olarak da bilinmektedir (TB, 2023: 7).

Kanada'nın yüksek yaşam standardı, güvenli bir ortam, sağlık hizmetleri, eğitim, iş ve kariyer fırsatları, kültürel çeşitlilik gibi nedenler ülkeyi göçmenler için cazip ülke konumuna taşımaktadır. Ayrıca, Kanada göçmenlik politikalarının çok katı olmadığı bilinmektedir. 2016 yılı nüfus sayımlarında nüfusun %20'den fazlasının (yaklaşık 7,5 milyon) yurtdışında doğan bireylerden oluştuğu tespit edilmiştir (Statistics Canada, 2021).

Kanada'nın ekonomik olarak büyümesinde göçmenlerin önemli bir rolü bulunmaktadır. 1900'lü yılların başında nüfusun yaklaşık %34'ü göçmenlerden oluşurken göçmenlerin genellikle nitelikli olması nedeniyle ülkenin gelişmesine katkıları da büyüktür. Hatta bu dönemde emek göçü nedeniyle gelen göçmenlerin çocukları için de özel eğitim verilerek Kolej eğitimi alan göçmen çocukları daha sonra profesyonel kariyer mesleklerinde görev almışlardır. I. Dünya Savaşı sonrası Avrupa

lkelerinden gelen göçmenlerin artmasıyla 1924 yılında ‘‘Göçmenlik Yasası’’ çıkarılarak gç konusunda bazı sınırlamalar getirilmiştir. 1929 yılında yaşanan Büyük Buhrana kadar yaklaşık bir milyon göçmen kabul edilmiştir. II. Dünya Savaşı sonrasında ise gç politikalarında yeni düzenlemeler yapılmıştır. 1962 yılında hükümet, kabul edilecek göçmenlerin uyruğundan ziyade eğitim ve donanımlarına bakılması yönünde bir tutum izlemiş ve buna istinaden 1966 yılında İnsan Gücü ve Göçmenlik Dairesi oluşturulmuştur (Green ve Green 1999: 430-431).

Kanada, ihtiyaç duyduğu nitelikli işgücüne yönelik uygulamalara başvurarak nitelikli göçmenleri de puanlama sistemine tabi tutmuştur. Böylece hem nitelikli işgücünü hem de Avrupa’dan gelen göçmenlerle Asya ve Afrika’dan gelen göçmenlerin eşit şartlarda olması sağlanmaya çalışılmıştır. Ülkenin iktisadi büyümesine sağladığı katkılar nedeniyle Kanada nitelikli göçü her zaman desteklemektedir. Göçmenler Kanada’da yerel halka sağlanan hizmetlere eşit ulaşım imkânı bulmakta, bu da Kanada’yı göçmenler tarafından cazip hale getirmektedir (Lam ve Richmond, 1995: 6-9).

Aşağıdaki tabloda Kanada’nın gç profili gösterilmektedir. Tabloya göre ülkede 8 milyondan fazla göçmen bulunmaktadır. lke nüfusunun beşte biri (%21,3) göçmenlerden oluşmaktadır. 1990 yılında ülkedeki göçmen sayısı 4,3 milyon kişi iken 2020’de 8.049,3 bin kişiye yükselmiş olup ülkedeki göçmen nüfus giderek artmaktadır. Ülkede mültecilerin sayısı ise 1990’da 145,3 bin kişi iken, 2020’de 198,8 bin kişiye yükselmiştir. Uluslararası göçmenlerin içindeki mülteci oranı, 1990 yılında %3,4 iken 2020’de %2,5’e düşmüştür. Göçmenlerin cinsiyet açısından dağılımına bakıldığında, yarısından fazlası (%51-52) kadınlardan oluşmakta ve göçmenlerin yaş ortalaması da 2020 itibariyle 49,1’dir.

Özetle Kanada, uyguladığı gç politikaları ve programları ile dünyanın önde gelen ülkeleri arasında olup, göçmenler tarafından en çok tercih edilen ülkelerden biridir. Bunun en önemli nedeni ise esnek koşullarla birlikte göçmenlere geniş çalışma imkânı sunulmasıdır. Kanada her yıl kendi nüfusunun belli bir oranında göçmenin ülkeye girişine izin vermekte ve bunların çoğunluğunu çalışmak için gelen göçmenler oluşturmaktadır. Kanada 1967 yılından itibaren temelinde yabancı dil bilgisi ve eğitim

Tablo 8: Kanada'nın Uluslararası Göç Profili (1990-2020)

	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2020
Uluslararası Göç (Bin Kişi)	4333.3	4864.8	5511.9	6079	6761.2	7428.7	8049.3
Uluslararası Göçmenlerin Toplam Nüfus İçindeki Payı (%)	15.7	16.7	18.0	18.9	19.8	20.6	21.3
Mülteciler (Bin Kişi)	145.3	152.1	125.2	167.7	216.6	155.5	198.8
Uluslararası Göçmenlerin Payı Olarak Mülteciler (%)	3.4	3.1	2.3	2.8	3.2	2.1	2.5
Uluslararası Göçmenlerde Kadınların Payı (%)	51.3	51.6	51.8	52.0	52.1	52.4	52.4
Uluslararası Göçmenlerin Yaş Ortalaması	43.6	45.3	45.5	46.9	46.3	48.4	49.1

Kaynak: UN, 2023

düzeyi yer alan puanlama sistemine göre ülkesine göçmen almıştır. Bu iki niteliğin iyi seviyede olması toplam puanlama sisteminin üçte ikisini oluştururken üçte birini ise göçmen kişilerin yaşı, sunduğu iş imkanları, mesleki tecrübeleri ve uzmanlıkları oluşturmaktadır. İstihdam açığını en aza indirmek için Kanada, sadece yüksek nitelikli göçmenleri değil orta ve düşük vasıflı göçmenleri de ülkeye kabul etmektedir (Günay vd, 2017: 47).

2.1.3.6. İtalya Göç Politikaları

İtalya, diğer birçok ülke gibi göç hareketliliği yoğun olan bir ülke olup, eğitim, ekonomik ve sosyal olanaklarının yanı sıra coğrafi konum olarak özellikle Akdeniz'e kıyısı olan ülkeler açısından Avrupa'ya giriş noktası olma potansiyeli sunar. Akdeniz üzerinden gelen sığınmacılar ve göçmenler, İtalya'ya ulaşarak Avrupa'ya geçiş yapma amacı güdebilirler. İtalya tarihi ve kültürel açıdan zengin bir ülke olup, kültür, sanat ve modasıyla da ün kazanmış ve sanayi, ticaret, turizm gibi alanlarda göçmenlere geniş istihdam olanakları sağlayan bir ülke konumuna gelmiştir (UNHCR, 2023).

AB üyesi ülkeler arasında yer alan İtalya, düzensiz göçe kaynaklık eden ülkeler ile de yakın coğrafyada yer alması ve diğer Avrupa ülkelerine geçiş için de bir köprü özelliği taşımasından dolayı yoğun göç hareketlerine maruz kalmıştır. İtalya, Almanya ve Fransa'dan sonra en çok sığınma başvurusu alan ve mülteci barındıran ülkedir (UNHCR, 2023).

İtalya'nın göç politikaları hem ulusal hem de AB ile ortak olarak şekillenmekte ve AB üyesi olması nedeniyle AB göç politikalarına uyumlu hareket edilmektedir. Tablo 9'da İtalya'da uluslararası göç verileri yer almaktadır. Tabloya göre İtalya'nın uluslararası göçmen stoku 1990 yılında 1,4 milyon kişi iken, bu rakam yıllar içinde artış göstererek 2020 itibarıyla 6,3 milyona ulaşmıştır. Uluslararası göçmenlerin toplam nüfus içindeki payı 1990 yılında %2,5 iken uluslararası göç açısından önemli bir hedef ülke haline gelen İtalya'nın nüfusu içinde göçmelerin oranı 2020'de %10,6'ya yükselmiştir. Mülteci sayısı 1990 yılında 12,4 bin kişi iken 2020'de ise 254.700 kişiye ulaşmıştır. Mültecilerin uluslararası göçmenler içindeki payı da artış göstererek ilgili dönemin başında %0,9 iken 2010'dan sonra yaşanan artış eğilimiyle %4,0'a yükselmiştir. Ülkede uluslararası göçmenler arasında kadınların oranı ortalama %54-55 arasında değişmektedir. Uluslararası göçmenlerin yaş ortalaması ise 2020 yılı itibarıyla 41,3'tür.

Tablo 9: İtalya'nın Uluslararası Göç Profili (1990-2020)

Yıllar	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2020
Uluslararası Göç (Bin Kişi)	1428.2	1775	2121.7	3954.8	5.787.9	5.805.3	6.387
Uluslararası Göçmenlerin Toplam Nüfus İçindeki Payı (%)	2.5	3.1	3.7	6.8	9.8	9.6	10.6
Mülteciler (Bin Kişi)	12.4	9.4	6.4	20.7	60.5	178.2	254.7
Uluslararası Göçmenlerin Payı Olarak Mülteciler (%)	0.9	0.5	0.3	0.5	1.0	3.1	4.0
Uluslararası Göçmenlerde Kadınların Payı (%)	55.0	54.4	54.0	54.0	54.0	54.6	53.6
Uluslararası Göçmenlerin Yaş Ortalaması	30.7	33.2	34.6	35.9	35.7	39.2	41.3

Kaynak: UN, 2023

İtalya'daki göç olgusu ile ilgili en dikkat çeken şey, ülkenin göç veren ülke statüsünden göç alan ülke durumuna dönüşürken hızlı bir değişim yaşamasıdır. 1980'li yıllarda İtalya göç alan ülke konumuna gelmiş ve yasal düzenlemeler göç politikalarının temelini oluşturmuştur. Ülkede uygulanan göçmenlerin kabulüne ilişkin yıllık kota sistemi adı verilen sistem, işle ilgili olan göçleri kapsamakta olup; İtalya, AB ülkeleri arasında göçmenliğe en açık ülke olarak görülmektedir (Şahin, 2021: 568).

2.1.3.7. İspanya Göç Politikaları

Güneybatı Avrupa'da yer alan ve Akdeniz'e kıyısı olan bir ülke olan İspanya, turizm, tarım, sanayi ve hizmet sektörleri ile gelişmiş bir ekonomiye sahiptir. İspanya'nın turizm endüstrisi, özellikle de sahil bölgelerindeki tatil beldeleri, her yıl milyonlarca turist çekerken sanayi sektörü ise otomotiv, tekstil, kimya ve gıda işleme gibi alanlarda faaliyet göstermektedir. İspanya, AB üyesidir ve AB'nin en büyük ekonomilerinden biridir.

21. yüzyılın başında itibaren en fazla göç alan ülkelerden biri olan İspanya'ya yönelik göçün sebepleri arasında kişisel tercihler, iş ve kariyer fırsatları, eğitim, daha iyi bir yaşam standardı, kültürel çeşitlilik, tarihi ve kültürel miras, turizm, gastronomi gibi birçok faktör sayılabilir. İspanya, göçmenlere açık ve kabul edici göç politikaları uygulamakta olup göçmenlere iş ve kariyer fırsatları sunmaktadır. Ülkede turizm, tarım, sanayi ve hizmet sektörlerinin gelişmiş olması göçmenler açısından bu sektörlerde iş bulma imkânı oluşturmaktadır. İspanya'da göçmenler yüksek öğrenim kurumlarında eğitim alma fırsatına ulaşabilmekte ve ayrıca kültürel çeşitliliği sayesinde göçmenlerin ülkede kendi kültürlerini ve dillerini korumalarına ve geliştirmelerine olanak tanınmaktadır. İspanya, göçmenlere sağlık hizmetleri, sosyal hizmetler ve diğer yardım programları gibi birçok sosyal ve devlet desteği de sunmaktadır. İspanya'nın sunduğu bu fırsatlar, İspanya'yı göçmenler için dünya çapında çekici bir ülke yapmaktadır (Kaya, 2019: 145-148).

İspanya, tarihsel süreçte göçle ilgili çeşitli politikalar uygulamıştır. Ülkede 20. yüzyılın başlarında, ülkenin ekonomik kalkınma sürecinde ihtiyaç duyulan işgücünün karşılanması için özellikle de tarım sektöründe çalışmak üzere, yabancı işgücü göçüne izin verilmiştir. Ancak, bu göçmenlerin yasal durumu belirsiz kalmıştır. Yasal statüsü olmayan göçmen işçiler, düşük ücretlerle çalıştırılmış ve kötü çalışma koşulları altında çalışmak zorunda kalmışlardır. Ayrıca bu dönemde göçmen işçilerin sosyal hakları da sınırlı tutulmuştur. 1985 yılında, İspanya, AB'ye katıldıktan sonra, yasal göçmenlik politikalarını uygulamaya başlamıştır. (Bunlardan ilki 1985 yılında çıkarılan İspanya'daki Yabancıların Hak ve Özgürlükleri ile İlgili Kurucu Kanunu (Yabancılar Yasası)'dur. Bu politikalarla, yasal yollarla İspanya'ya göç etmek isteyen göçmenler

için daha çok istihdama yönelik göçe izin verilmiştir. (Kaya, 2019: 143 ve Yıldız, 2017: 48).

2000’li yılların başında ülkede meydana gelen iktisadi durgunluk ile sınır kontrolünde yaşanan yavaşlama ve yeterli düzenlemenin bulunmaması, kanunun eleştirilmesine neden olmuştur. 2000 yılında İspanya’daki Yabancıların Hak ve Özgürlükleri ve Sosyal Entegrasyonlarına İlişkin Kurucu Kanun yürürlüğe konularak göçmenlerin yasal durumlarında iyileştirilmeler yapılmıştır. Ülke vatandaşları ile göçmenlere eşit haklar tanıyan maddeler içeren bu Kanunun ardından göçmenlere sağlanan sosyal yardımlar da genişletilmiştir. Ancak bu yasaların ülkeye olan kaçak göçü artırmasıyla birlikte 2003 yılında Yabancılar Yasası çıkarılmıştır. Bu yasanın yasadışı göçmenlikle mücadele etmek için yasadışı göçmenlerin ülkeden çıkarılmasını kolaylaştırması hedeflenmiştir. Bu yasa ile yasadışı göçmenlerin sınır dışı edilmesi sürecini hızlandırmak için yasadışı göçmenlere sağlık hizmetleri sunulması sınırlanmış ve yasadışı göçmenlere barınma sağlanması zorlaştırılarak bu kapsamdaki göçmenlerin İspanya’ya girişini önlemeye yönelik tedbirler alınmıştır. Örneğin, yasa ile sınır kontrolleri sıkılaştırılarak yasadışı göçmenlerin İspanya’ya girişini zorlaştırmak için vize işlemleri değiştirilmiştir. Bu yasa göçmenlere karşı ayrımcı ve insan haklarını ihlal edici özellikleri nedeniyle eleştirilmiştir (Kaya, 2022: 167-168).

İspanya’da 2007 yılında çıkarılan Göçmenlik Yasası ile yabancıların ülkeye giriş koşulları ve süreçleri düzenlenmiş ve mevcut yasalar güncellenerek, göçmenlerin haklarının korunması ve uyum sürecinin kolaylaştırılması hedeflenmiştir. Bu yasayla göçmenlerin belirli koşulları yerine getirdikleri takdirde ülkede kalma ve çalışma izinleri düzenlenmiştir. Ayrıca, göçmenlerin eğitim, sağlık, barınma ve diğer ihtiyaçlarını karşılamak için sosyal destek programları da oluşturulmuştur (Serrano, 2012: 259).

İspanya tarihsel süreçte uzun yıllar hem göç alan hem de göç veren bir ülke olup 18. yy da pek çok kişi Latin Amerika kolonilerine, 1960-75 arasında ise Avrupa’ya, özellikle de Fransa ve Almanya’ya göç etmiştir. İlk kez 1975 yılında ülkeden göç edenlerden daha fazla göçmen ülkeye gelmiştir (Eltetö, 2011: 66). İspanya’nın 1980’li yıllarda Güney Avrupa’daki diğer ülkeler gibi göç akımlarının hedef ülkesi haline gelmesinin sebepleri arasında ülkenin son 20-30 yılda yaşadığı hızlı büyüme süreci

sonucunda artan vasıfsız işgücü talebi ve yoğun şekilde bölümlenmiş işgücü piyasalarının konsolidasyonu ile kayıt dışı ekonominin büyüklüğü sayılabilir. Ayrıca demografik parametreler açısından da İspanyol nüfusunun ve aktif nüfusun hızla yaşlanıyor olması ve doğum oranlarındaki hızlı düşüşler ülkenin göç politikalarının dönüşümünde dolaylı yoldan rol oynamıştır (Ferrero-Turrión, R. and A. López-Sala, 2009).

2000’li yıllarda ortalama %3 civarında büyüyen ve daha çok hizmet ile inşaat sektörüne dayanan bu büyüme süreci, İspanya ekonomisi için bir yükseliş dönemi olmuştur. Bu sektörlerde birçok istihdam alanı yaratan işgücü piyasası, çok sayıda göçmeni ülkeye çeken bir unsur (çekme faktörü) olmuştur. Bu süreçte aile birleşimi İspanya’da en önemli göç kanallarından birini oluşturmuş ve aynı zamanda Latin Amerika, Afrika, Doğu Avrupa ve gelişmiş AB ülkeleri olmak üzere birçok ülkeden yabancıları bu sürece dahil etmiştir. 2000’li yılların başında Latin Amerika ülkelerinin yaşadığı ekonomik kriz, o ülkelerden göçü yoğunlaştırmıştır (itme faktörü). Böylece İspanya’ya yerleşenler, diğer göçmenler için bir koridor oluşturarak ülkeye daha fazla göçmen çekilmiştir (Eltetö, 2011: 66-68). Tablo 10’da İspanya’nın 1990-2020 dönemindeki göç göstergeleri yer almaktadır.

Tablo 10: İspanya’nın Uluslararası Göç Profili (1990-2020)

Yıllar	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2020
Uluslararası Göç (Bin Kişi)	821.6	1020.1	1657.3	4107.2	6280.1	5891.2	6842.2
Uluslararası Göçmenlerin Toplam Nüfus İçindeki Payı (%)	2.1	2.6	4.1	9.3	13.4	12.6	14.6
Mülteciler (Bin Kişi)	8.3	5.9	7	5.4	3.8	17.5	190.8
Uluslararası Göçmenlerin Payı Olarak Mülteciler (%)	1.0	0.6	0.4	0.1	0.1	0.3	2.8
Uluslararası Göçmenlerde Kadınların Payı (%)	52.5	51.1	49.4	47.9	48.4	51.0	52.2
Uluslararası Göçmenlerin Yaş Ortalaması	28.9	32.5	33.4	34.4	34.8	39.0	40.8

Kaynak: UN, 2023

İspanya’nın 1990-2020 dönemi göç verilerine bakıldığında ülkedeki uluslararası göçmenlerin sayısı 8 kat artarak 1990 yılında 821,6 bin kişiden 2020 yılında 6.842,2 bin kişiye yükselmiştir. Böylece uluslararası göçmenlerin toplam nüfus içindeki payı,

1990'da %2,1 iken, 2020 yılında %14,6'ya ulaşmıştır. İlgili dönemde mülteci sayısı da artarak 8,3 bin kişiden 2020 yılında 190,8 bin kişiye yükselmiştir. Ayrıca uluslararası göçmenlerin yarısından fazlası (%52) kadınlardan oluşmakta olup göçmenlerin yaş ortalaması, 2020 yılı itibarıyla 40,8'dir.

2.1.3.8. Fransa Göç Politikaları

Fransa, AB'nin en büyük ülkelerinden biridir. Ekonomik olarak da dünyanın en büyük ekonomileri arasında yer alan Fransa'da, turizm, otomobil, havacılık, telekomünikasyon ve enerji sektörleri önemli faaliyet alanları olmaktadır (Ticaret Bakanlığı, 2020: 2-4). Ülke, sunduğu nitelikli eğitim, sağlık ve sosyal hizmetler yanında göçmen kabul politikalarıyla da göçmenler için tercih edilen hedef ülke olmaktadır. Fransa'ya yönelik göçün nedenleri arasında ekonomik faktörler öne çıkmakta olup birçok uluslararası şirketin merkezi de ülkede bulunmaktadır. Ayrıca, turizm, finans ve yüksek teknoloji sektörlerinde de önemli bir konuma sahip olan Fransa'da bu sektörlerdeki iş olanakları, iş arayan göçmenler için cazip bir seçenek olabilmektedir (Ticaret Bakanlığı, 2020: 7).

Fransa'ya yapılan göçlerde insani faktörler de önemli bir rol oynamaktadır. Afrika'daki yoksulluk, açlık, çatışmalar ve insan hakları ihlalleri, göçmenlerin Fransa'ya kaçış nedenleri arasında yer almaktadır. Ayrıca, Fransa'nın eski sömürgelerinden biri olan Cezayir'deki siyasi çatışmalar ve insan hakları ihlalleri de göçmenleri Fransa'ya yönlendiren nedenler arasında yer almaktadır. Fransa'da göçmenlerin entegrasyonu için birçok program ve politika uygulanmaktadır. Bunlar arasında dil öğrenimi, mesleki eğitim, iş bulma desteği, konut sağlama, kültürel entegrasyon ve vatandaşlık kazanma programları yer almaktadır (Yardım, 2017: 106)

Fransa'nın 16-18. yüzyıllar arasındaki gelişiminde yabancıların önemli bir yeri bulunmaktadır. O dönemde ülkeye yerleşen yabancı sayısı sınırlı tutularak özellikle kalifiye göçmenlere öncelik verilmiştir. Fransız İhtilalinde de yabancıların önemli bir rolü olup, onlara vatandaşlık verilmiştir. 19. yüzyılın başlarında ülkedeki yabancı sayısı artış göstermiştir. Özellikle siyasi iltica istediğinde bulunan Almanlar çoğunlukta olmuş ve 1848 krizinden sonra ilk aşamada 380 bine yakın yabancı ülkeye alınmıştır. 1855-1880 yılları arasında "yabancı" figürünün yerini "göçmen işçi" olarak II. Dünya Savaşına kadar ülke, hem sanayileşme hem de ülkenin yeniden inşası için

birçok göçmene (İtalyan, Portekiz, Polonyalı ve İspanyol) ev sahipliği yapmıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan olumsuz etkilenen Fransa asker ve sivil olmak üzere yaklaşık 600 bin insani kayıp yaşamış ve birçok üstyapı zarar gördüğü için iş gücüne yönelik bir ihtiyaç doğmuştur. Fakat yaşlanan bir nüfus ve erkek sayısının kadın sayısına kıyasla az olması Fransa'nın kapılarını göçmenlere açmasına neden olmuştur. Başka bir deyişle diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi Fransa'da da yeniden inşa sürecinde yabancı iş gücüne başvurulmuş ve ülkedeki göçmen sayısı hızla artmıştır. Fransa başta Kuzey Afrika ve Doğu Avrupa ülkeleri olmak üzere dünyanın her yerinden göç almıştır. Ancak 70'li yılların başından itibaren göçe sınırlama getirilmeye başlanarak göçmenlerin kendi ülkelerine dönmeleri teşvik edilmiştir. 1977 yılında göç politikasında yeni bir dönemece girilmiş ve çalışmak için bile ülkede bulunan göçmenlerin varlıkları tartışılmaya başlanmıştır. Göçmenleri için geri dönüş planı üzerinde çalışmış ve 1981'den itibaren sosyalist dalgayla birlikte göç politikalarında yeni bir dönem başlamıştır. Göçmenlerin kalıcı olduğu yönünde görüşlerin artmasıyla birlikte 1990'lı yıllarda göçmenlerin Fransa toplumuna entegrasyonuna yönelik politikalar oluşturulmaya başlanmıştır (Yardım, 2017:106-111).

Tablo 11'de, Fransa'nın 1990-2020 dönemine ilişkin göç profiline yönelik veriler yer almaktadır. Tabloya göre Fransa'da uluslararası göçmen sayısı ele alınan dönemde artış göstererek 5.897,3 bin kişiden 8.524,9 bin kişiye ulaşmıştır. Uluslararası göçmenlerin toplam nüfus içindeki payı da bu dönemde %10,4'ten %13,1'e yükselmiştir. İlgili dönemde ülkedeki mülteci sayısı da artarak 2020 itibariyle 510,1 bin kişiye ulaşmış olup uluslararası göçmenlerin içindeki mülteci oranı 1990 yılında %3,3 iken 2020 yılında %6,0'a yükselmiştir. 2020 itibariyle uluslararası göçmenlerin yaklaşık yarısını (%47) kadınlar oluşturmakta ve göçmenlerin yaş ortalamasının ise 47,8 olduğu görülmektedir.

Fransa'nın göç politikaları genel olarak değerlendirildiğinde ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarına göre göç politikalarını şekillendirmeye çalıştığı görülmüştür. Bu bağlamda bazı dönemlerde göçmenlerin entegrasyonunu teşvik eden politikalar uygulamış olsa da son yıllarda ülkedeki göçmen sayısındaki artış ve terör saldırıları gibi olaylar, ülkedeki göç politikalarının tartışılmasına yol açmıştır.

Tablo 11: Fransa'nın Uluslararası Göç Profili (1990-2020)

Yıllar	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2020
Uluslararası Göç (Bin Kişi)	5897.3	6088	6278.7	6737.6	7310	7874.2	8524.9
Uluslararası Göçmenlerin Toplam Nüfus İçindeki Payı (%)	10.4	10.5	10.6	11.0	11.6	12.2	13.1
Mülteciler (Bin Kişi)	193	155.2	132.5	178.6	249.3	336.2	510.1
Uluslararası Göçmenlerin Payı Olarak Mülteciler (%)	3.3	2.6	2.1	2.7	3.4	4.3	6.0
Uluslararası Göçmenlerde Kadınların Payı (%)	49.1	50.0	50.7	51.0	51.4	51.7	51.5
Uluslararası Göçmenlerin Yaş Ortalaması	42.9	44.6	46.3	47.2	47.6	47.9	47.8

Kaynak: UN, 2023

2.1.3.9. Türkiye'de Göç Politikaları

Türkiye'nin göç politikaları tarihsel açıdan üç ayrı başlıkta incelenebilir. Bunlar 1923-1940 yılları arası Erken Cumhuriyet Dönemi, 1940-1960 Dönemi ve 1960 Sonrası Dönemdir (Can, 2023: 5):

a) 1923-1940 Dönemi: Türkiye'de Cumhuriyetin ilanından önce yaşanan savaşlar nedeniyle büyük kayıplar verilmiş sınırların korunması ve ekonominin kısa bir sürede geliştirilmesi için öncelikle insan gücüne ihtiyaç duyulmuştur. Bu nedenle bu dönemde nüfus artırıcı politikalar uygulanmıştır (Oğuz Uzuner, 2021: 52). Türkiye'de 31/05/1926 tarih ve 885 sayılı İskân Kanunu'nun 2 maddesinde Türk kültürüne dahil olmayanların göçmen olarak kabul edilmeyeceği belirtilerek bu dönemde milliyetçilik akımı önem kazanmıştır. Yapılan savaşlar nedeniyle ülkenin gelişimini Türklerin sağlayacağı yönünde bir düşünce hâkim olmuştur. Bunun yanında bu dönemde mübadele politikaları da uygulanmıştır. 1923-1938 arasındaki dönemde Bulgaristan'dan 204.686 (88.501 iskânlı¹, 116.185 serbest göçmen), Yugoslavya'dan 111.273 (neredeyse tamamı serbest göçmen statüsünde) ve Romanya'dan 113.720 göçmen (75.711 iskânlı, 38.009 kişi serbest² göçmen statüsünde) olarak Türkiye'ye

¹ İskânlı göçmen: 26/09/2006 tarih ve 26301 sayılı İskân Kanuna göre; Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, özel kanunlarla yurt dışından getirilen ve bu Kanun hükümlerine göre taşınmaz mal verilerek iskânları sağlananlardır.

² Serbest göçmen: 26/09/2006 tarih ve 26301 sayılı İskân Kanuna göre; Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelip, devlet eliyle iskân edilmelerini istememek şartıyla yurda kabul edilenlerdir.

gelmiştir. Göçmenlerin yerleştirilmesi için devlet tarafından iskân edilenlerle, iskân edilmeyenler ve devletten iskân talep etmeye hakkı olmayanlar ile bunu istemeyen göçmenler arasında yasal bir ayırım yapılması sağlanmıştır.

Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde göçmen kabul etme politikası Osmanlı Döneminden birtakım farklılıklar içermektedir. Ülkenin ekonomik ve sosyal alanlarda gelişimini sağlayacak insan gücüne sahip olabilmek ve ülkeyi gelecekteki olası tehlikelerden korumak için kısa sürede nüfus artışı sağlayacak bir politika izlenmiştir (Emek İnan, 2016: 21).

Lozan Antlaşması sonucunda imzalanan Türk ve Yunan Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol sonucunda 500.000 Türk, vatanına dönmüştür. Yunanistan’a göç eden Rum sayısı ise 1.2 milyondur (İçduygu vd., 2014: 109). Erken Cumhuriyet Dönemi'nde Türkiye'ye gelen göçmenler, ülkenin demografik yapısını önemli ölçüde etkilemiştir. Bu dönemde, Türkiye'ye yaklaşık 2 milyon göçmen gelmiş olup bu göçmenler, ülkenin nüfusunun yaklaşık %10'nunu oluşturmaktaydı.

b) 1940-1960 Dönemi: Türkiye’de 1940-1960 dönemi, NATO’ya üye olma ve Kore Savaşına asker gönderme dönemini kapsamakta olup bu dönemde ekonomik kalkınmayı hızlandırmaya ve işgücünü artırmaya yönelik göç politikaları uygulanmıştır. Bu dönemde, Türkiye, sanayileşme ve kentleşme sürecini hızlandırarak, ekonomik büyümesini sağlamıştır. Bu ekonomik büyüme, işgücü talebini de artırmıştır. Bu dönemde Türkiye’de uygulanan göç politikalarını maddeler halinde aşağıdaki şekilde açıklayabiliriz.

i.İktisadi Planlar ve Göç Teşvikleri: 1940-1960 dönemi, Türkiye’de ekonomik planlamanın yoğunlaştığı bir dönemdir. Bu dönemde Türkiye, beş yıllık kalkınma planları çerçevesinde ekonomik büyümeyi hedeflemiştir. Göç politikaları da bu büyüme hedeflerine paralel olarak şekillendirilmiştir. Türkiye, kırsal bölgelerden kentlere göçü teşvik etmek amacıyla çeşitli ekonomik teşvikler sağlamıştır. Özellikle sanayi bölgelerinde iş imkânlarının artırılması ve tarım dışı sektörlerin geliştirilmesi için çaba harcanmıştır.

ii. Kentleşme ve İşgücü Göçü: 1940-1960 döneminde Türkiye'de kentleşme süreci hızlanmıştır. Sanayi bölgelerindeki iş imkânlarının artması ve modern sanayinin gelişimi, kırsal bölgelerden kentlere büyük bir işgücü göçünü tetiklemiştir. Özellikle büyük şehirlerde nüfus hızla artmış ve kentlerdeki konut talebi ve altyapı ihtiyaçları büyük bir sorun haline gelmiştir. Türkiye, bu dönemde kırsal bölgelerdeki nüfusu azaltmak ve sanayileşmeyi desteklemek amacıyla kırsal göçü teşvik etmiştir.

iii. Yabancı İşçi Göçü: 1940-1960 döneminde Türkiye, ekonomik kalkınma ve işgücü ihtiyacını karşılamak amacıyla yabancı işçi göçünü teşvik etmiştir. Özellikle Almanya, Fransa, Hollanda ve Belçika gibi Batı Avrupa ülkeleri, Türk işçileri istihdam etmek üzere anlaşmalar yapmıştır. Bu dönemde Türkiye'den Avrupa ülkelerine ve diğer ülkelere büyük bir işçi göçü yaşanmıştır. Göçmen işçiler, Türkiye'ye döviz kazandırırken aynı zamanda Türkiye'ye döndüklerinde birikimlerini ve tecrübelerini ülkeye aktarmışlardır.

iv. Sosyal Yardımlar ve Entegrasyon Politikaları: Türkiye, göç eden vatandaşlarını sosyal olarak desteklemek ve entegrasyonlarını sağlamak amacıyla çeşitli sosyal yardım ve entegrasyon politikaları uygulamıştır. Göç edenlere konut, iş imkânları, sağlık hizmetleri ve eğitim gibi alanlarda destek sağlanmıştır. Ayrıca, göçmenlerin Türk toplumuna entegrasyonunu kolaylaştırmak için dil kursları ve kültürel etkinlikler gibi faaliyetler düzenlenmiştir.

v. Göçmenlerin Yerleştirilmesi ve Kültürel Etkileşim: 1960 sonrası dönemde göç edenlerin yerleştirilmesi için yeni konut projeleri geliştirilmiş ve göçmenlere yerleşim alanları tahsis edilmiştir.

c) 1960 Sonrası Dönem: Cumhuriyet'in kuruluşundan 1960'lı yıllara kadar nüfus artırmaya yönelik politikalar izlenmekle birlikte belirli bir nüfus büyüklüğüne ulaşılması, kentleşme, sanayileşme ve demokrasi kültürünün yükselmesiyle birlikte Türkiye'de bir politika değişim sürecine girilmiştir. Sanayi sektörünün gelişimiyle birlikte nüfusu artırmaya yönelik politikalar yavaş yavaş terk edilmiş, uygulanan beş yıllık kalkınma planlarında, zaman içinde, nüfus ve aile planlamaları gibi deyimlerin gündeme gelmesiyle bu yaklaşım, genel bir politika unsuru olarak benimsenmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında, kalkınma modelinin bir unsuru olarak görülen geniş aile modeli ve çok nüfuslu toplum olgusu, sanayi toplumu ve sonrasında bilgi toplumuna

geçişin yaşandığı süreçlerde, gelişmenin ve modernleşmenin önünde bir engel olarak algılanmaya başlanmıştır (Arı, 2003: 28). Bu dönemdeki göç politikaları maddeler halinde aşağıdaki şekilde açıklanabilir.

i.İşgücü İhtiyacı ve İşçi Göçü: 1960'lı yıllardan itibaren Türkiye’de, ekonomik kalkınmayı hızlandırmak ve sanayileşmeyi desteklemek amacıyla göç politikalarında önemli değişiklikler yapılmıştır. Özellikle Avrupa ülkelerindeki işgücü ihtiyacını karşılamak amacıyla yabancı işçi göçü teşvik edilmiştir. Almanya, Fransa, Hollanda ve diğer Batı Avrupa ülkeleriyle yapılan anlaşmalarla binlerce Türk işçi, Avrupa ülkelerine çalışmaya gitmiştir. Bu dönemde Türkiye'den Avrupa ülkelerine işgücü göçü büyük boyutlara ulaşmıştır.

ii.Geri Göç Politikaları: Türkiye yabancı ülkelerde çalışan gurbetçilerin geri dönüşünü teşvik etmek için göç politikaları uygulamaya başlamıştır. 1970'lerin ortalarından itibaren, geri dönüşü teşvik etmek için çeşitli ekonomik teşvikler ve sosyal destekler sağlamıştır. Bu politikalarla yurtdışında birikim yapmış olan Türk işçilerinin ülkeye geri dönüşü teşvik edilmeye çalışılmıştır.

iii.Göç Yasaları ve Vatandaşlık: 1960 sonrası dönemde Türkiye, göç politikalarını düzenlemek amacıyla çeşitli yasal düzenlemeler yapmıştır. 1961 Türk Vatandaşlık Kanunu ve 1965 Göçmen İşçi Yasası gibi yasalar, göçmenlerin haklarını ve statülerini düzenlemiştir. Bu yasalarla göç edenlere belirli haklar ve mülkiyet hakları tanınmış, aynı zamanda vatandaşlık süreci ve şartları belirlenmiştir.

iv.Sosyal Yardımlar ve Entegrasyon Politikaları: Türkiye, göç eden vatandaşlarını sosyal olarak desteklemek ve entegrasyonlarını sağlamak amacıyla çeşitli sosyal yardım ve entegrasyon politikaları uygulamıştır. Göç edenlere konut, iş imkanları, sağlık hizmetleri ve eğitim gibi alanlarda destek sağlanmıştır. Ayrıca, göçmenlerin Türk toplumuna entegrasyonunu kolaylaştırmak için dil kursları, kültürel etkinlikler ve uyum programları gibi faaliyetler düzenlenmiştir.

v.Göçmenlerin Yerleştirilmesi ve Kültürel Etkileşim: 1960 sonrası dönemde göç edenlerin yerleştirilmesi ve kültürel etkileşim önemli bir konu olmuştur. Göç edenlerin yerleştirilmesi için yeni konut projeleri geliştirilmiş ve göçmenlere yerleşim alanları tahsis edilmiştir.

Cumhuriyet döneminin ilk yıllarından itibaren Türkiye'ye yönelik süregelen göç hareketleri, son yıllarda artan karma göç akımlarının etkisiyle birlikte, ülkenin göç profilini hızla değiştirmiş, 1960'lı yıllardan itibaren ülkemizden Avrupa'ya yönelik işgücü göçü hareketleri; daha sonraki aşamalarda ise aile birleşimleri, sığınmacılar, profesyonel meslek mensupları gibi çeşitli grupların da katılımıyla çeşitlenen ve genişleyen göç akımlarıyla birlikte, Türkiye, göç veren bir ülke konumundan 2000'li yıllardan sonra çok çeşitli göçmen grupların hedef ülkesi haline gelmiştir. Bu durumun oluşmasında esnek vize uygulamaları, artan refah seviyesi ve komşu ülkelerde yaşanan savaş, çatışma gibi faktörler rol oynamıştır. Türkiye'deki uluslararası göçmen nüfustaki artışın ana nedeni 2011 yılından itibaren Suriye'de yaşanan savaş neticesinde 12 milyonu aşkın insanın Türkiye'ye yönelerek oluşturduğu kitlesel zorunlu göç hareketidir. Uygulanan açık kapı politikası, geri göndermeme ilkesi ve temel ihtiyaçların karşılanması olmak üzere üç temel kriter üzerine oluşturulan geçici koruma rejimi kapsamında Türkiye, 3,5 milyondan fazla Suriye vatandaşına ev sahipliği yapmakta olup, 2015 itibarıyla dünyada en fazla mülteci barındıran ülke konumuna gelmiştir (Kalkınma Bakanlığı, 2018).

Türkiye'de 2000'li yıllar boyunca, AB Mevzuatına tam üyelik perspektifi çerçevesinde uyum sağlanmasına yönelik çalışmalar yürütülmesi ve göç yönetiminde yeniden yapılanma süreci yaşanmıştır. 2007-2013 AB Müktesebatına Uyum Programının uygulanması çerçevesinde, iltica, göç ve yabancılar alanında ulusal mevzuatın Müktesebatın 24. Fasl 'Adalet, Özgürlük ve Güvenlik' ile uyumlu hale getirilmesi için çalışmalar yapılarak idari ve fiziki alt yapı oluşturulmuştur. 2008 yılında İçişleri Bakanlığına bağlı olarak İltica ve Göç Mevzuatı ve İdari Kapasitesini Geliştirme ve Uygulama Bürosu kurularak, AB müktesebatına uyum süreci ve ülkenin kendi stratejik gereksinimleri için başta BMMYK ve IOM olmak üzere çok sayıda uluslararası kuruluş ve uzmanla uzun vadeli bir göç politikası oluşturma gayreti içine girilmiştir. Bu sürecin nihai sonuçlarından biri, Türkiye'nin ilk kapsamlı göç ve iltica yasası olarak tanımlanabilecek 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun (YUKK) yürürlüğe girmesidir (Kalkınma Bakanlığı, 2018).

2000'li yıllardan itibaren Türkiye'nin küresel piyasalardaki rekabet gücünün artmasıyla birlikte, ülkeye çalışma amacıyla gelen göçmenlerin sayısında da önemli bir artış yaşanmış ve göçmenlerin kalıcı olmalarını sağlamak amacıyla yasal, idari ve

kurumsal çalışmalar hızlandırılmıştır. Bu çalışmalar, kapsayıcı ve devamlı olup, üretken istihdam ve insana yakışır işleri desteklemeye yönelik düzenlemeleri de içermektedir. Buna yönelik 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bünyesinde 2016'da kabul edilmiştir. 2009 yılında yaklaşık 10,000 olan yabancı iş başvurusu sayısının, 2015'de 80,000'e yükseldiği bakanlıkça belirtilmekte ve diğer kanunla eksik kalan kısımların tamamlanması amaçlanmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2018).

Özetle Türkiye bulunduğu coğrafyada meydana gelen savaşlar ve siyasal karışıklıklar sebebi ile dünyanın çoğu bölgesinden ciddi boyutlarda mülteci akımına uğramış ve göç akımlarını etkin biçimde yönetebilmek için çeşitli yasal düzenlemelerle ilgili kurum ve kuruluşları desteklemiştir. Bu süreçte BMMYK ve Türkiye'nin göç politikalarını şekillendiren, 6458 sayılı “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu” ile oluşturulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü önemli birer kuruluştur (Yerli, 2018: 2085). Türkiye'de göçmenlerin ekonomik ve sosyolojik anlamda topluma entegre edilmesine ilişkin çalışmalar devam etmektedir.

2.2. DÜNYADA VE SEÇİLMİŞ ÜLKELERDE GÖÇ EĞİLİMLERİ

2.2.1. Dünyada Göç Eğilimleri

Dünyada geçmişten günümüze iktisadi ve politik koşullar çerçevesinde değişen göç akımları, göç politikalarını ve toplumları da yeniden şekillendirmektedir. Giderek daha fazla sayıda ülke, göç hareketlerinden etkilenecek göçe kaynaklık eden ülke ve bölgelerin çeşitliliği artmakta ve farklı iktisadi ve sosyal geçmişe sahip göçmenler ülkelere kabul edilmektedir. Uluslararası göç hareketleri dünyanın bütün bölgelerinden hacim olarak artmaktadır. Çoğu ülke işgücü göçü, mülteci ve yerleşimci gibi sadece bir türde değil bunların hepsini içeren göç türleriyle karşılaşabilmektedir. Kadınlar 1960'dan buyana göç sürecine daha fazla dahil olmuşlardır ve ülkelerin ulusal güvenlik politikaları giderek artan göç akımlarından etkilenmektedir (Castles ve Miller, 2008: 11-14).

Dünyada uluslararası göçmenlerin tahmini sayısı son 50 yılda 3 kat artarak 2020'de yaklaşık 281 milyona ulaşmıştır. Uluslararası göçmenlerin toplam küresel

nüfus içindeki payı da artmıştır. Aşağıdaki tabloda 1970-2020 döneminde toplam göç stoku ve dünya nüfusu içindeki payı gösterilmektedir.

Tablo 12: Uluslararası Göçmen Stoku (1970-2020)

Yıl	Uluslararası Göçmen Sayısı	Dünya Nüfusu içindeki Payı (%)
1970	84.460.125	2.3
1975	90.368.010	2.2
1980	101.983.149	2.3
1985	113.206.691	2.3
1990	152.986.157	2.9
1995	161.289.976	2.8
2000	173.230.585	2.8
2005	191.446.828	2.9
2010	220.983.187	3.2
2015	247.958.644	3.4
2020	280.598.105	3.6

Kaynak: IOM, 2021: 23

Yukarıdaki tabloda 1970’den 2020’ye kadar uluslararası göçmen sayısı gösterilmektedir. Tablodan görüldüğü üzere 1970 yılında 84,5 milyon olan göçmen sayısı artarak 2020 yılında 280,6 milyona ulaşmıştır. Ele alınan dönemde göç eğilimlerinin artmasıyla birlikte göçmen sayısının toplam dünya nüfusu içindeki payı da artış göstermiş ve %2,3’ten %3,6’ya yükselmiştir. Covid-19’un dünya nüfusu üzerindeki etkisinden ve ülkeler arası geçişlere konulan kısıtlamalardan dolayı uluslararası göçmen nüfusunu değerlendirmek de kolay olmamakla birlikte eğer Covid-19 olmasaydı 280 milyon civarı olan 2020 verilerine daha fazla göçmen ekleneceği öngörülmüştür.

Göç, toplumlar arasındaki etkileşimi artırmakla birlikte ekonomik gelişmeyi desteklemesi ve kültürel çeşitliliği teşvik etmesinden ötürü Dünya üzerindeki göç olgusunu tek bir çerçeveden incelemek yeterli olmayacaktır. Bu bağlamda dünyadaki göç hareketlerini raporlayacak ve analiz edecek birçok kuruluş bulunmaktadır. Bunlardan birisi de Uluslararası Göç Örgütü olup en kapsamlı araştırmayı yapmaktadır. Uluslararası Göç Örgütü’nün 2022 Dünya Göç Raporu’na göre 2019 yılında Dünya nüfusunun %3,5’ini oluşturan uluslararası göçmen sayısı 272

milyondan 2020 yılında dünya nüfusunun %3,6'sına çıkarak yaklaşık 281 milyona ulaşmıştır. 2019'da dünya çapındaki mülteci sayısı 26 milyon iken 2020'de 26,4 milyona yükselirken iltica edenler ise 4,2 milyondan 4,1 milyona gerilemiştir. Bununla birlikte 2019'da 51 milyon göçmen yerinden edilmişken 2020'de 55 milyona ulaşmıştır (IOM, 2022).

Aşağıdaki tabloda 1995-2020 döneminde Dünyada coğrafi açıdan bölgelere göre uluslararası göçmen sayısı ve bölge nüfusu içindeki payı gösterilmektedir. Tabloya bakıldığında Avrupa ve Asya kıtalarının dünyada en fazla sayıda göçmene ev sahipliği yaptığı ve göçmenlerin %60'nının bu iki bölgede bulunduğu görülmektedir. Bölgelere göre göçmen sayılarının 1995-2020 dönemindeki seyrine bakıldığında 1995 yılında Avrupa'da 53.4 milyon olan göçmen sayısının ilgili dönemde artarak 2020 yılı itibariyle 86.7 milyona yükseldiği izlenmektedir. Avrupa nüfusunun da önemli bir kısmı (%11) göçmenlerden oluşmaktadır. Avrupa'dan sonra en fazla göçmene ev sahipliği yapan Asya kıtasında da göçmen sayısı yıllar itibariyle artsa da nüfus içindeki payı 1995 ve 2005 yılları arasında %1,3 düzeyinde seyretmiş fakat bu yıllardan sonra hem göçmen sayısı hem de nüfus içindeki payı artmıştır. Göçmen sayısı açısından diğer kıtalara kıyasla en az göçmen sayısı Okyanusya'da olup, 2020 itibariyle bölgede 9.3 milyon göçmen bulunmaktadır.

Tablo 13: Dünyada Bölgelere Göre Uluslararası Göçmen Sayısı ve Bölge Nüfusu İçindeki Payı

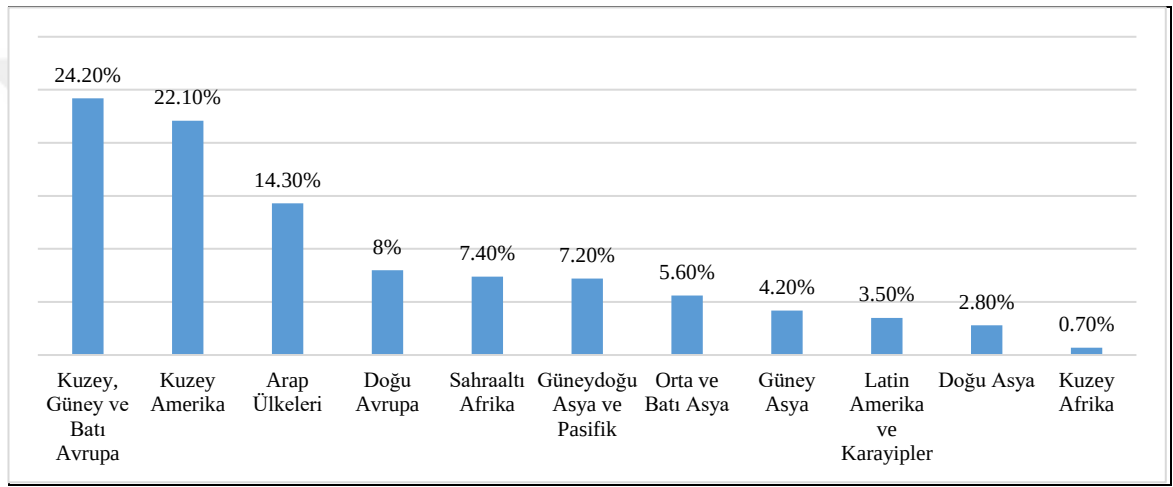
Bölgeler/Yıllar	1995		2005		2010		2015		2020	
	Göçmen Sayısı	Nüfus (%)	Göçmen Sayısı	Nüfus (%)	Göçmen Sayısı	Nüfus (%)	Göçmen Sayısı	Nüfus (%)	Göçmen Sayısı	Nüfus (%)
DÜNYA	161 289 976	2.8	191 446 828	2.9	220 983 187	3.2	247 958 644	3.4	280 598 105	3.6
AFRİKA	16 357 077	2.3	16 040 087	1.8	17 806 677	1.7	22 860 792	1.9	25 389 464	1.9
ASYA	46 418 044	1.3	53 249 787	1.3	66 123 640	1.6	77 191 249	1.7	85 618 502	1.8
AVRUPA	53 489 827	7.4	63 585 731	8.7	70 627 160	9.6	74 759 083	10.1	86 706 068	11.6
LATİN A.VE KARAYİPLER	6 661 553	1.4	7 184 113	1.3	8 326 588	1.4	9 441 503	1.5	14 794 623	2.3
OKYANUSYA	5 022 527	17.1	6 024 021	17.9	7 128 598	19.3	8 072 276	20.3	9 380 653	22.0

Kaynak: UN, 2023

Ulusları göçün büyük bir kısmı istihdam amaçlı göçmenlerden oluşmaktadır. Aşağıdaki grafikte 2019 yılı için uluslararası göçmen işçilerin alt bölgelere göre

dağılımı gösterilmektedir. Grafikten izlendiği üzere dünyada toplam 169 milyon göçmen işçi bulunmakta ve bunlar bölgelere şöyle dağılmaktadır: Avrupa ve Orta Asya %37,7; Amerika Kıtaları %25,6 Arap Ülkeleri %14,3; Asya-Pasifik %14,2 ve Afrika %8,1. Göçmenlerin menşei açısından ise, ilk sırada Asya-Pasifik bölgesi yer alırken, ardından Avrupa ve Orta Asya, daha sonra Amerika ve Afrika ile Arap ülkeleri gelmektedir. Uluslararası göçmen işçilerin de %24,2'si Kuzey, Güney ve Batı Avrupa'da; %22'si Kuzey Amerika ve %14,3'ü de Arap Ülkelerinde bulunmaktadır (ILO, 2023: 8).

Grafik 1: Uluslararası Göçmen İşgücünün Alt Bölgelere Dağılımı (2019)

Kaynak: ILO, 2023: 8

Aşağıdaki tabloda göçmen işgücünün hedef ülkelerin gelir düzeylerine göre ve cinsiyet açısından dağılımı gösterilmektedir.

Tablo 14: Hedef Ülkenin Gelir Düzeyi Göre Göçmen İşgücünün Cinsiyet Dağılımı

Grup /Cinsiyet	Göçmen İşgücü (milyon kişi)			Göçmen İşgücünün Toplam Göçmenler İçerisindeki Payı (%)		
	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam
Düşük Gelirli	1,9	3,6	5,6	1,2	2,2	3,4
Alt Orta Gelirli	5,6	10,9	16,6	3,4	6,7	10,1
Üst Orta Gelirli	13,1	17,4	30,5	8	10,6	18,6
Yüksek Gelirli	47,5	63,7	111,2	29	38,9	67,9
Dünya Toplamı	68,1	95,7	163,8	41,6	58,4	100

Kaynak: IOM, 2021

Tablo 14’te görüldüğü üzere uluslararası göçmenlerin daha çok yüksek gelirli ülkeleri tercih ettikleri görülmektedir. Dünya çapında erkek göçmen işgücü, kadın göçmen işgücünden fazla olmakla birlikte üst orta ve yüksek gelirli ülkelerin aksine düşük ve alt orta gelirli ülkelerde kadın göçmen işgücü sayısı, erkeklerin neredeyse yarısı kadardır.

Uluslararası göç olgusunun göç veren ülkeler açısından pozitif etkileri tartışılırken en önemli etkilerinin başında yurtdışında yaşayan göçmenlerin çeşitli sebeplerle ülkelerine, ailelerine ya da ülkelerindeki kuruluşlara gönderdikleri dövizlerin ilgili ülkelerin döviz rezervine katkı sağladığı savunulmaktadır (Durmaz, 2018: 96). İşçi dövizleri özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından önemli bir yere sahiptir (Gençler, 2018: 63-65). Uluslararası göçmenler “belirli bir ülkenin mukimleri olup olağan ikamet ülkelerini değiştirmiş olan tüm kişileri ifade etmekte; başka bir ülkenin vatandaşı olan (yabancı nüfus) veya doğum yeri başka bir ülkede olan (yabancı doğumlu nüfus) kişiler olarak tanımlanmaktadır. Göçmen işçiler ise, vatandaşı olmadıkları bir ülkede ücret karşılığı faaliyette bulunmuş ya da bulunacak olan kişileri ifade etmektedir (ILO, 2021: 4). Aşağıdaki tabloda en fazla işçi dövizini elde eden 10 ülke verileri gösterilmektedir.

Tablo 15: En Fazla İşçi Dövizini Elde Eden Ülkeler (2000-2020, Milyar \$)

2000		2005		2010		2015		2020	
Hindistan	12.88	Çin	23.63	Hindistan	53.48	Hindistan	68.91	Hindistan	83.15
Fransa	8.87	Meksika	22.74	Çin	52.46	Çin	63.94	Çin	59.51
Meksika	7.53	Hindistan	22.13	Meksika	22.08	Filipinler	29.80	Meksika	42.88
Filipinler	6.92	Nijerya	14.64	Filipinler	21.56	Meksika	26.23	Filipinler	34.88
Birleşik Kr.	5.07	Fransa	14.21	Fransa	19.90	Fransa	24.07	Mısır	29.60
Türkiye	4.56	Filipinler	13.73	Nijerya	19.75	Nijerya	20.63	Fransa	28.82
Kore	4.52	Polonya	7.28	Almanya	12.79	Pakistan	19.31	Pakistan	26.09
ABD	4.40	Belçika	6.88	Mısır	12.45	Mısır	18.33	Bangladeş	21.75
Portekiz	3.71	Almanya	6.86	Belçika	10.99	Almanya	15.57	Almanya	19.32
Almanya	3.60	Birleşik Kr.	6.05	Bangladeş	10.85	Bangladeş	15.30	Nijerya	17.21

Kaynak: KNOMAD, 2023

Yukarıdaki tablo 2000-2020 döneminde en fazla işçi dövizini elde eden 10 ülkeyi göstermektedir. Tabloya göre Hindistan ele alınan dönemde genel olarak en fazla işçi döviz elde eden ülkeler sıralamasında ilk üçte yer almaktadır. Fransa, Meksika,

Filipinler, Çin, Nijerya, Bangladeş, Fransa gibi ülkeler de ilk 10'da yer almıştır. 2020 yılında en fazla işçi dövizini alan Hindistan'ı Çin, Meksika, Filipinler, Mısır, Fransa, Pakistan, Bangladeş, Almanya ve Nijerya takip etmektedir.

Dünyada önemli düzeyde göçmen işçiye ev sahipliği yapan ülkelerde bu işçilerin anavatanlarına döviz transferleri olmaktadır. Aşağıdaki tabloda en fazla işçi dövizini gönderen 10 ülke verileri gösterilmektedir.

Tablo 16: En Fazla İşçi Dövizini Gönderen Ülkeler (2000-2020, Milyar \$)

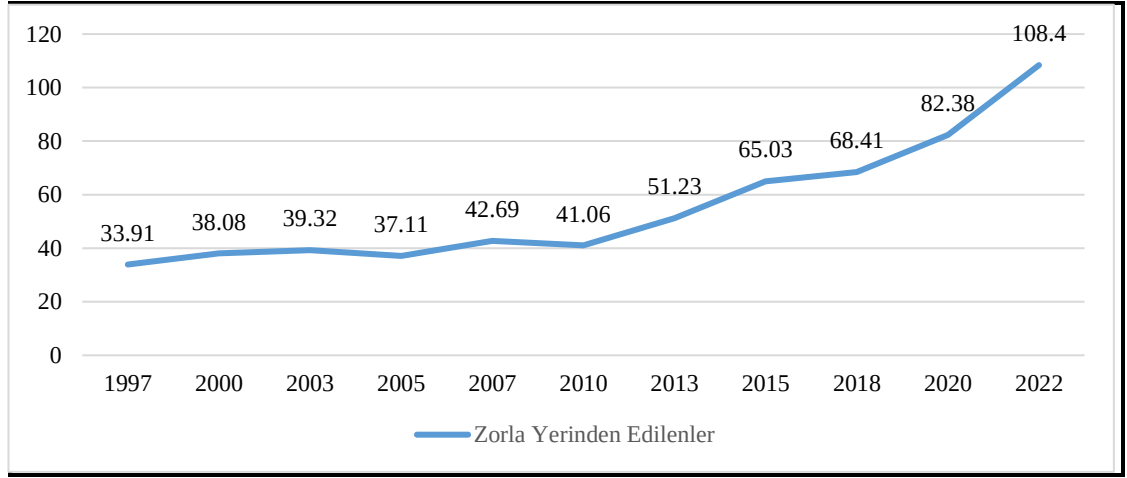
2000		2005		2010		2015		2020	
ABD	35.32	ABD	47.75	ABD	50.53	ABD	60.72	ABD	66.54
S. Arabistan	15.39	S. Arabistan	14.30	S. Arabistan	27.07	BAE	40.70	BAE	43.35
Almanya	8.66	Almanya	12.71	Rusya	21.45	S. Arabistan	38.79	S. Arabistan	34.60
İsviçre	6.20	İsviçre	10.86	İsviçre	18.51	İsviçre	26.03	İsviçre	29.64
Birl. Krallık	5.37	Birl. Krallık	9.64	Almanya	14.68	Rusya	19.69	Almanya	22.45
Fransa	5.12	Fransa	9.47	İtalya	12.88	Almanya	18.25	Çin	18.30
BAE	3.68	Kore	6.90	Fransa	12.03	Kuveyt	15.20	Kuveyt	17.36
Kore	3.64	Rusya	6.83	Kuveyt	11.86	Fransa	12.79	Rusya	16.87
İsrail	3.26	Lüksemburg	6.74	Lüksemburg	10.66	Katar	12.19	Fransa	14.78
Lüksemburg	2.72	Malezya	5.68	BAE	10.57	Lüksemburg	11.23	Hollanda	14.31

Kaynak: KNOMAD, 2023

2000-2020 yılları arasında en fazla işçi dövizini gönderen ülke ABD olmuştur. Suudi Arabistan ise ele alınan dönemde genellikle ilk üç sırada yer almıştır. Bu ülkelerin yanı sıra 2000 yılından bu yana döviz gönderen ülkeler arasında ilk 10'da genellikle Almanya, İsviçre, Birleşik Arap Emirlikleri, Birleşik Krallık, Fransa, Kore, Rusya ve Lüksemburg yer almaktadır.

Dünya çapında milyonlarca insan, çatışma, doğal afet, zulüm gibi nedenlerle yerinden edilmiş ve ülkelerinin sınırları içinde ve dışında sığınma arayışları olmuştur. Mültecilere, sığınmacılara, ülke içinde yerinden edilmiş kişileri göçmen alan büyük ülkelerin yanı sıra sınır komşuları için de önemli bir politika alanı olmuştur. (MPI, 2023b). 2018 yılında BM Genel Kurulu Mültecilere İlişkin Küresel Mutabakat'ı (GCR) kabul edilerek mültecilere ilişkin sorumluluk paylaşımının teşvik edilmesine yönelik bir adım atılsa da özellikle yüksek gelirli ülkelerde beklenildiğinin aksine mültecilere ve sığınmacılara karşı dışlama politikası yürütülmüştür. Aşağıdaki grafikte Dünyada zorla yerinden edilen kişi sayıları gösterilmektedir.

Grafik 2: Dünyada Zorla Yerinden Edilen Kişi Sayısı (Milyon Kişi)

Kaynak: UNHCR, 2023

BMMYK'nin verilerine göre dünya çapında 108,4 milyon insan evini terk etmek zorunda kalmış ve bunların arasında yaklaşık 35,3 milyon mülteci ve 5,4 milyon da sığınmacı olduğu bilinmektedir. Eğitim, sağlık hizmetleri, istihdam ve hareket özgürlüğü gibi temel haklara erişimden yoksun milyonlarca vatansız insan olduğu ve düşük ve orta gelirli ülkelerin dünyadaki mültecilerin ve uluslararası korumaya ihtiyaç duyan diğer kişilerin %76'sına ev sahipliği yaptığı da bilinmektedir. Suriye, Ukrayna ve Afganistan tüm mültecilerin %52'sini oluştururken, ev sahipliği yapan ülkelerin başında ise Türkiye (3,6 milyon mülteci) gelmektedir. 3,4 milyon kişi ile onu İran takip etmekte ve 2,5 milyon mülteciye ev sahipliği yapmasıyla Kolombiya 3. sırada yer almaktadır. Almanya ise 2,1 milyon ile 4. sırada yer almaktadır (UNHCR, 2023).

Dünyada göç eğilimleri göçmen stoku, mülteci sayıları ve yerinden edilmiş kişiler boyutuyla değerlendirilmiştir. Küresel ölçekte sürekli artan göç akımları, hızla gelişen ve karmaşık süreçler olarak düşünüldüğünde dünya çapında kamu politikalarının oluşturulmasına ve mevcut politikaların revizyonuna ihtiyaç olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

2.2.2. Avrupa'da Göç Eğilimleri

Uluslararası sistemde göç olgusundan en çok etkilenen bölgelerden birisi de Avrupa olmuştur. Avrupa'da göç olgusunun tarihine bakıldığında 19. Yüzyılın ortalarından II. Dünya Savaşı'na kadar olan dönemde İngiltere, Almanya, İtalya,

İspanya gibi bazı Avrupa ülkelerinden, Kuzey ve Güney Amerika, Kanada ve Avustralya'ya doğru bir işgücü göç dalgası yaşanmıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra ise özellikle Batı Avrupa ülkelerinde, gelişen sanayi ile birlikte iş gücü talebi artış göstermiş, fakat emek gücü yetersiz kalmıştır (Ultan, 2016: 44). 1950'li ve 1960'lı yıllarda yaşanan bu istihdam açığı göçmenler ile kapatılmaya çalışılırken 1973 Petrol Krizi ile birlikte Avrupa'da işsizlik artmış ve Avrupa ülkelerinde dışardan gelen göçün durdurulmasına yönelik adımlar atılmıştır. 1980'lerde misafir işçi olarak tanımlanan göçmenler aileleriyle giderek yerleşik olmuşlar ve yabancı olgusu ortaya çıkmıştır. 1985 yılında yapılan Schengen Antlaşması ile AB ülkeleri arasında sınır kontrolleri kaldırılmıştır. 1990'larda AB ülkelerinde göç olgusu sıklıkla gündeme gelmeye başlamışsa da 2000'lerde ise bir tehdit olarak görülmeye başlanmıştır (Koçak ve Gündüz, 2017: 69-72). 1990'larda ve 2000'lerde yapılan antlaşmalarla AB ülkeleri arasında ortak göç politikaları belirlenmiştir.

Sanayinin gelişimi ile birlikte artan iş gücü eksikliği, kapsamlı sosyal politikalara sahip olmaları, güçlü ekonomileri ve demokratik yapıları ile Avrupa ülkeleri göçmenler için cazip bir hedef ülke haline gelmiştir (Ultan, 2016: 47). Aşağıdaki tabloda Avrupa'daki göçmen stoku ve nüfus içindeki payı gösterilmektedir.

Tablo 17'de gösterilen verilere bakıldığında Avrupa'da en fazla göç alan bölgenin 33 milyon 231 bin 117 kişi ile Batı Avrupa olduğu görülmektedir. Batı Avrupa'da da en fazla göçmen Avusturya, Fransa, Almanya'da bulunmakta olup 2020 yılı itibariyle toplam nüfusun %16,9'unu oluşturmaktadır. Batı Avrupa'da bulunan çoğu ülkede 1995-2020 yılları arasında hem toplam göçmen sayısı hem de göçmenlerin nüfus içindeki payında önemli artışlar meydana gelmiştir. Kuzey Avrupa'da ise göçmen sayısı 2020 yılı itibariyle toplam nüfusun %14'ünü oluşturmaktadır. Güney Avrupa'da bu oran %11,6 iken Doğu Avrupa'da ise %7,1'dir. Avrupa'da gelişen sanayi ile birlikte iş gücüne duyulan ihtiyacın artması ile birlikte 1995 yılından itibaren göçmen nüfus artarak devam etmiştir. Doğu Avrupa'da göçmen sayısının en çok arttığı ülkeler arasında Bulgaristan, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti'ni saymak mümkündür. Bunun aksine 1995'ten 2020 yılına kadar Rusya, Macaristan, Polonya ve Ukrayna'da göçmen nüfusun giderek azaldığı görülmektedir. Kuzey Avrupa'da ise en belirgin artış İngiltere'de görülmekte ve 4 milyon civarı olan göçmen nüfus, 2020 itibariyle 9 milyona ulaşmıştır.

Tablo 17: Avrupa’da Göçmen Stoku ve Nüfus İçindeki Payı (1995-2020)

Bölge ve Ülkeler/Yıllar	1995		2000		2005		2010		2015		2020	
	Göçmen Stoku	Nüfus (%)	Göçmen Stoku	Nüfus (%)	Göçmen Stoku	Nüfus (%)	Göçmen Stoku	Nüfus (%)	Göçmen Stoku	Nüfus (%)	Göçmen Stoku	Nüfus (%)
AVRUPA	53 489 827	7.4	56 858 793	7.8	63 585 731	8.7	70 627 160	9.6	74 759 083	10.1	86 706 068	11.6
Batı Avrupa	18 720 765	10.4	20 840 377	11.4	22 248 336	12.0	24 015 264	12.8	25 918 551	13.5	33 231 117	16.9
Avusturya	894 893	11.2	996 547	12.3	1 127 164	13.7	1 274 901	15.2	1 483 123	17.1	1 738 183	19.3
Belçika	1 288 003	12.6	1 268 368	12.3	1 248 733	11.8	1 503 806	13.7	1 783 488	15.8	2 005 479	17.3
Fransa	6 087 993	10.5	6 278 718	10.6	6 737 600	11.0	7 309 986	11.6	7 878 338	12.2	8 524 876	13.1
Almanya	7 464 406	9.2	8 992 631	11.0	9 402 447	11.5	9 812 263	12.1	10 220 418	12.5	15 762 457	18.8
Lüksemburg	126 106	30.9	139 750	32.0	150 618	32.9	163 142	32.1	248 888	43.9	298 062	47.6
Hollanda	1 346 164	8.7	1 556 337	9.8	1 736 127	10.6	1 832 510	11.0	1 996 318	11.8	2 358 333	13.8
İsviçre	1 478 829	21.1	1 570 756	22.0	1 805 437	24.4	2 075 182	26.6	2 258 196	27.2	2 491 249	28.8
Doğu Avrupa	21 344 124	6.9	20 435 785	6.7	19 744 557	6.6	19 110 686	6.5	19 833 989	6.7	20 835 402	7.1
Bulgaristan	32 435	0.4	43 360	0.5	61 074	0.8	76 287	1.0	123 803	1.7	184 363	2.7
Çek Cumh.	165 592	1.6	220 789	2.1	322 540	3.1	398 493	3.8	416 454	3.9	540 921	5.1
Macaristan	322 234	3.1	296 957	2.9	366 787	3.6	436 616	4.4	475 508	4.9	584 567	6.1
Polonya	964 725	2.5	825 251	2.1	722 509	1.9	642 417	1.7	611 855	1.6	817 254	2.2
Romanya	135 037	0.6	134 254	0.6	145 162	0.7	177 211	0.9	281 048	1.4	705 310	3.7
Rusya	11 928 927	8.0	11 900 297	8.1	11 667 588	8.1	11 194 710	7.8	11 643 276	8.0	11 636 911	8.0
Slovakya	69 323	1.3	116 376	2.2	130 491	2.4	146 319	2.7	177 624	3.3	197 161	3.6
Ukrayna	6 172 338	12.1	5 527 087	11.3	5 050 302	10.8	4 818 767	10.5	4 915 142	10.9	4 997 387	11.4
Kuzey Avrupa	7 194 824	7.7	7 900 973	8.4	9 588 814	10.0	11 294 937	11.3	13 191 086	12.7	14 973 861	14.1
Danimarka	303 108	5.8	371 026	6.9	440 383	8.1	500 772	9.0	595 876	10.5	717 574	12.4
Finlandiya	99 729	1.9	136 203	2.6	192 169	3.7	228 481	4.3	314 856	5.7	386 052	7.0
İrlanda	226 892	6.3	350 552	9.3	589 046	14.2	730 542	16.0	759 256	16.3	871 256	17.6
Letonya	538 093	21.5	430 178	18.0	376 725	16.7	313 786	14.8	265 418	13.3	239 422	12.7
Litvanya	273 587	7.5	214 311	6.1	201 209	6.0	160 772	5.1	136 021	4.6	145 184	5.3
Norveç	233 302	5.3	292 440	6.5	361 144	7.8	524 601	10.7	746 375	14.4	852 238	15.7
İsveç	936 022	10.6	1 003 798	11.3	1 125 790	12.5	1 337 214	14.2	1 602 522	16.4	2 003 908	19.8
İngiltere	4 155 293	7.2	4 730 165	8.0	5 926 156	9.8	7 119 664	11.2	8 406 996	12.8	9 359 587	13.8
Güney Avrupa	6 230 114	4.3	7 681 658	5.3	12 004 024	8.0	16 206 273	10.6	15 815 457	10.3	17 665 688	11.6
Arnavutluk	71 354	2.3	76 695	2.5	64 739	2.1	52 784	1.8	52 031	1.8	48 810	1.7
Bosna Hersek	69 476	1.8	82 952	2.2	47 287	1.3	38 945	1.1	38 597	1.1	36 042	1.1
Hırvatistan	674 085	14.6	585 298	13.2	579 273	13.2	573 248	13.2	561 093	13.3	528 056	12.9
Yunanistan	857 850	8.0	1 111 665	10.0	1 190 707	10.6	1 321 149	12.1	1 242 924	11.7	1 340 456	12.9
İtalya	1 774 954	3.1	2 121 688	3.7	3 954 790	6.8	5 787 893	9.8	5 805 328	9.6	6 386 998	10.6
Malta	17 740	4.7	21 521	5.5	24 560	6.1	33 008	8.0	52 642	12.1	114 760	26.0
Makedonya	109 343	5.5	125 665	6.2	127 667	6.2	129 701	6.3	130 730	6.3	131 311	6.3
Portekiz	532 822	5.3	651 472	6.3	771 184	7.3	762 825	7.2	864 814	8.3	1 001 963	9.8
Sırbistan	870 980	8.8	977 873	10.3	854 848	9.3	826 275	9.2	807 441	9.1	823 011	9.4
Slovenya	174 419	8.8	214 508	10.8	217 218	10.9	253 786	12.4	237 616	11.5	277 964	13.4
İspanya	1 020 067	2.6	1 657 285	4.1	4 107 226	9.3	6 280 062	13.4	5 891 208	12.6	6 842 202	14.6

Kaynak: UN, 2023

İrlanda, Danimarka, Finlandiya, İzlanda, Norveç ve İsveç'te de yine göçmen sayıları yıllar itibariyle artarken, Letonya ve Litvanya'da azalış göstermiştir. Güney Avrupa'da ise Yunanistan, İtalya, Malta, Portekiz ve İspanya'da göçmen nüfus ve toplam nüfus içerisindeki göçmen nüfus oranı artış gösterirken Güney Avrupa'nın diğer ülkelerinde azalışlar meydana gelmiştir.

Avrupa'ya yönelik göçlerin sebeplerini; küreselleşmenin etkilerinin artması, Sovyetler Birliği'nin dağılması, Afrika'da artan yoksulluk düzeyi ve bölgesel karışıklıklar neticesinde ortaya çıkan sosyal, ekonomik ve politik değişimlerin yanında AB'nin gelişimi ile birlikte, Avrupa'nın sınırlarında ve sınır kontrollerinde görülen değişimler olarak özetlemek mümkündür (Ultan, 2016: 47). Avrupa'da oluşan göç hareketliliği ile birlikte işçi havalelerinde de artışlar meydana gelmiştir. Göçmen işçilerin gönderdikleri dövizler büyük miktarda göçe bağlı olarak gerçekleşmektedir (Gençler, 2018: 82). En fazla işçi döviz girişi olan Avrupa ülkeleri aşağıdaki tabloda sıralanmıştır.

Tablo 18: En Fazla İşçi Döviz Girişi Olan Avrupa Ülkeleri (2000-2020, Milyar \$)

2000		2005		2010		2015		2020	
Fransa	8.87	Fransa	14.21	Fransa	19.90	Fransa	24.07	Fransa	28.82
Birl. Krallık	5.07	Polonya	7.28	Almanya	12.79	Almanya	15.57	Almanya	19.32
Portekiz	3.71	Belçika	6.88	Belçika	10.99	Belçika	10.47	Ukrayna	15.21
Almanya	3.60	Almanya	6.86	İtalya	7.98	İtalya	9.61	Belçika	12.85
İspanya	2.24	Birl. Krallık	6.05	Polonya	7.71	Ukrayna	8.47	Rusya	9.92
Yunanistan	2.19	Portekiz	4.33	İspanya	5.67	Portekiz	7.04	İtalya	9.89
İtalya	1.79	İtalya	4.09	Portekiz	5.47	Rusya	6.90	Portekiz	9.69
B. Hersek	1.58	İspanya	3.88	Birl.Krallık	4.95	Polonya	6.84	İspanya	7.70
Polonya	1.50	Avustralya	2.31	Sırbistan	4.12	İspanya	6.72	Romanya	7.63
Hırvatistan	1.01	B. Hersek	2.04	İsveç	4.06	Romanya	5.39	Polonya	6.73

Kaynak: KNOMAD, 2023

Tablo 18'de, en fazla işçi döviz girişi olan 10 Avrupa ülkesi gösterilmekte olup Fransa'nın, yıllar itibariyle artan döviz girişi tutarları ile ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Birleşik Krallık, Portekiz, Almanya, İtalya, Belçika, Polonya, İspanya gibi ülkelerin sıralamadaki yerleri değişse de hemen hemen belirtilen yılların tümünde bu ülkeler ilk 10 ülke içerisinde yer almaktadırlar. En fazla işçi döviz elde eden Fransa'da 2020 yılı itibariyle bu kapsamda yaklaşık 29 milyar dolarlık döviz girişi olmuştur.

Avrupa’da çok sayıda göçmen işçiye ev sahipliği yaparak en fazla işçi dövizini gönderen ülkeler aşağıdaki tabloda gösterilmektedir. Bu kapsamda Almanya İsviçre ve Rusya’nın en fazla işçi dövizini gönderen ülkeler olduğu görülmektedir.

Tablo 19: En Fazla Döviz Çıkışı Olan Avrupa Ülkeleri (2000-2020, Milyar \$)

2000		2005		2010		2015		2020	
Almanya	8.66	Almanya	12.71	Rusya	21.45	İsviçre	26.03	İsviçre	29.64
İsviçre	6.20	İsviçre	10.86	İsviçre	18.51	Rusya	19.69	Almanya	22.45
Birl. Krallık	5.37	Birl. Krallık	9.64	Almanya	14.68	Almanya	18.25	Rusya	16.87
Fransa	5.12	Fransa	9.47	İtalya	12.88	Fransa	12.79	Fransa	14.78
Lüksemburg	2.72	Lüksemburg	6.74	Fransa	12.03	Lüksemburg	11.23	Hollanda	14.31
İtalya	1.95	Hollanda	4.55	Lüksemburg	10.66	Birl. Krallık	10.71	Lüksemburg	14.29
Hollanda	1.45	İtalya	2.59	Birl. Krallık	9.57	Hollanda	10.22	İtalya	10.20
Norveç	1.06	Belçika	2.43	Hollanda	9.40	İtalya	8.86	Birl. Krallık	9.38
Danimarka	0.66	Norveç	2.174	Belçika	4.14	Avusturya	4.750	Polonya	7.91
İspanya	0.62	Avusturya	2.119	Norveç	4.11	Norveç	4.578	Avusturya	6.45

Kaynak: KNOMAD, 2023

Özetle Avrupa’ya yönelik göç eğilimleri incelendiğinde ele alınan dönemde Avrupa’ya yönelik göçün artış gösterdiği görülmektedir. Avrupa’nın gelişen sanayinin iş gücüne duyulan ihtiyacı artırması ve birçok ülkede yaşanan nüfus yapısı ile dünyadaki insan akımlarının çeşitli faktörlerin etkisiyle artması nedeni ile Avrupa, çok sayıda göçmenin hedef ülkesi olmuştur. Avrupa ülkelerine göç eden insanlar genellikle gayri safi yurtiçi hasılası düşük olan ve ucuz iş gücüne sahip ülkelerden olmaktadır. Avrupa’daki artan işgücü ihtiyacı ve göç eğilimleri ile birlikte göç güvenliğinin sağlanmasına yönelik çalışmalar yürütülerek Ortak Göç Politikaları ile yeniden şekillenmeye ve göç politikaları uluslar-üstü hale gelmeye başlamıştır. Bu bağlamda göçün dinamikleri ile şekillendirilen yeni politikaların oluşturulmasıyla birlikte Avrupa’ya olan göç eğilimleri daha düzenli hale gelmeye başlamıştır (Özerim, 2014: 28).

2.2.3. Türkiye’de Göç Eğilimleri

Türkiye tarihsel süreçte coğrafi konumu ve kültürel çeşitliliği itibarıyla göçten en çok etkilenen ülkelerden biri olmuştur. Bulunduğu coğrafya sebebiyle tarihsel süreçte göç akımlarının hedefi ve bazen de kaynağı ve transit geçiş güzergahı olan Türkiye yakın sürece kadar çoğunlukla göç veren ülke konumunda olmuş ve özellikle

son 10-15 yılda yoğun biçimde göç alan bir ülke konumuna dönüşmüştür. 2000’li yıllara kadar Avrupa’ya yönelik göç akımlarının kaynağı olan Türkiye, 2000’li yılların başından itibaren refah düzeyinin yükselmesi ile komşu ülkelerdeki istikrarsızlık ve uygulanan esnek göçmen politikası nedeniyle verdiği göçten daha çoğunu alan bir ülkeye dönüşmüştür (İpek, 2023: 3).

Türkiye’deki yabancı nüfus ve toplam nüfus içindeki payının gösterildiği Tablo 20’ye bakıldığında, özellikle 2010 yılından sonra da yabancı nüfusun hem sayısal hem de toplam nüfusa oranla hızla arttığı görülmüştür.

Tablo 20: Türkiye’deki Yabancı Nüfus ve Toplam Nüfusa Oranı

Yıl	Yabancı Nüfus	Toplam Nüfus	Yabancı Nüfus Oranı (%)	Erkek	Kadın
2008	104.441	71.517.100	0,15	35.901.154	35.615.946
2009	167.344	72.561.312	0,23	36.462.470	36.098.842
2010	190.531	73.722.988	0,26	37.043.182	36.679.806
2011	242.128	74.724.269	0,32	37.532.954	37.191.315
2012	278.664	75.627.384	0,37	37.956.168	37.671.216
2013	456.506	76.667.864	0,60	38.473.360	38.194.504
2014	518.279	77.695.904	0,67	38.984.302	38.711.602
2015	650.308	78.741.053	0,83	39.511.191	39.229.862
2016	816.41	79.814.871	1,02	40.043.650	39.771.221
2017	919.061	80.810.525	1,14	40.535.135	40.275.390
2018	1.211.034	82.003.882	1,48	41.139.980	40.863.902
2019	1.531.180	83.154.997	1,84	41.721.136	41.433.861
2020	1.333.410	83.614.362	1,59	41.915.985	41.698.377
2021	1.792.036	84.680.273	2,12	42.428.101	42.252.172
2022	1.823.836	85.279.553	2,14	42.704.112	42.575.441

Kaynak: TÜİK, 2023

Türkiye’de göç hareketleri zaman içinde karakter değişirse de konumu ve ulus çeşitliliğinden dolayı farklı boyutlar kazanarak devam etmiştir. Göç veren ve göç alan ülkeler arasında bir kavşak konumunda olan Türkiye’nin uluslararası göç geçmişinde, göç dalgalarının nicel ve nitel özelliklerinde değişimler gözlenmiştir (Erdoğan ve Kaya, 2015:279).

Türkiye, Orta Doğu’da stratejik bir konumda olmasının yanı sıra Asya ile Avrupa’yı da birbirine bağlayan transit ülke konumundadır. Türkiye’de eğitim, turizm

gibi nedenlerle geçici iş fırsatlarını yakalayan göçmenler aynı zamanda Türkiye’yi Avrupa’ya açılan bir kapı olarak da görmektedir. Türkiye, komşu ülkelerinde bulunan iç savaş ya da çeşitli çatışma bölgelerinden gelen mülteciler için önemli bir transit merkezi olmuştur. Bunlardan en önemlisi Suriye’den gelen göç akımıdır. Ülkelerindeki iç savaştan dolayı milyonlarca Suriyeli mülteci Türkiye’ye sığınmış ve birçoğu da kalıcı hale gelerek iş kurmuştur (Koçak ve Gündüz, 2017: 67).

Suriye’deki iç karışıklıkların başlamasından bu yana Türkiye, komşusu Suriye’ye ‘açık kapı’ politikası izlemiştir. Barış ve güven ortamının tekrar oluşturulamaması sebebiyle geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin ülkemizde kalma süresinin uzaması sonucu sosyal uyumun sağlanmasına yönelik adımlara ihtiyaç ortaya çıkmıştır. Geçici barınma merkezlerinde, eğitim (okul öncesi ve yetişkin eğitim de olmak üzere) hizmetleri, sağlık hizmetleri, yabancılar için ibadethane gibi birçok olanak sağlanmış ve sağlanmaya devam etmektedir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2023a). Türkiye’de ikamet eden göçmen ve mültecilerin sayısı şu anda 3,9 milyon olup, bunların %90’ının da Suriye kökenli olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte 2015 Akdeniz Krizi’nin merkezinde bulunması nedeniyle Türkiye’den Yunanistan’a giden göçmen sayısı 850 bindir. 2017’de 186 bine düşse de bu kapsamda ciddi sayıda göçmen bulunmaktadır (IOM, 2023).

Türkiye’ye 3 tür göçmen gelmektedir: Birincisi Romanya, Moldova, Ukrayna, Belarus gibi Doğu Avrupa ülkelerinden iş bulmak amacıyla gelen göçmenler, ikincisini ise İran, Irak gibi Ortadoğu ülkelerinden, Pakistan, Bangladeş gibi Asya ülkelerinden ve Nijerya, Somali gibi Afrika ülkelerinden gelen göçmenler oluşturmaktadır. Bu göçmenlerin çoğu Avrupa’ya gitme niyetinde olup Türkiye’yi köprü olarak kullanmaktadır ve bu göçler genellikle Türkiye’ye izinsiz giriş, Türkiye’den izinsiz çıkış ve vize ihlalleri yoluyla gerçekleşmektedir. Üçüncüsü ise sığınma bekleyen ya da sığınması reddedilmiş olsa da Türkiye’de kaçak işçi olarak kalanlar oluşturmaktadır (İçduygu, 2004:21-27 ‘den aktaran Tepealtı, 2019: 131).

Türkiye’ye ilişkin göç akımı istatistikleri oldukça sınırlı olup Türkiye’de ikamet eden Türk vatandaşları ile yabancı uyruklu kişilerin kayıtlarının tutulduğu ve Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü tarafından güncellenen Adres Kayıt Sistemi (AKS) ile yurt dışındaki Türk vatandaşlarına ilişkin veri tabanı esas alınarak

hesaplanmaktadır. Bu kaynaklarda ulaşılabilir veriler 2016 yılından başlamaktadır. Bu kapsamda 2016-2022 yılları arasında Türkiye'ye gelen ve Türkiye'den giden göç sayıları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 21: Türkiye'ye Gelen ve Türkiye'den Giden Göçmen Sayısı (2016-2022)

Yıl	Türkiye'ye Gelen Göç			Türkiye'den Giden Göç		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
2016	380.921	201.631	179.290	177.960	98.240	79.720
2017	466.333	244.083	222.250	253.640	136.870	116.770
2018	577.457	304.254	273.203	323.918	172.711	151.207
2019	677.042	368.515	308.527	330.289	180.444	149.845
2020	340.845	182.796	158.049	420.463	234.979	185.484
2021	739.364	383.984	355.380	287.651	160.216	127.435
2022	494.052	261.201	232.851	466.914	260.245	206.669

Kaynak: TÜİK, 2023

2016-2022 döneminde yurt dışından Türkiye'ye göç edenlerin sayısı 739 bin ile en fazla 2021 yılında gerçekleşmiş, 2022 yılında bir önceki yıla göre azalarak 494 bine düşmüştür. Türkiye'ye göç edenlerin %52,9'unu erkekler, %47,1'ini ise kadınlar oluşturmaktadır. Türkiye'ye yurt dışından gelen nüfusun 94 bin 409'u Türk vatandaşı, 399 bin 643'ünü ise yabancı uyrukludur. (TÜİK, 2023). Türkiye'den yurt dışına giden göçmen sayısı 2016-2022 döneminde neredeyse üç katına çıkarak 177.960'dan 466.914'e çıkmıştır. Türkiye'den yurt dışına giden nüfusun 139 bin 531'ini Türk vatandaşları, 327 bin 383'ünü ise yabancı uyruklular oluşturmaktadır. Türkiye'den giden göçmenlerin %47,1'i kadın, %52,9'u da erkektir. Genel itibariyle Türkiye'den başka ülkelere giden göçmen sayısı, gelen göçmen sayısına göre ele alınan dönemdeki tüm yıllar için daha düşüktür (TÜİK, 2023).

Türkiye'deki göçmen sayılarının 2016-2020 yılları arasında vatandaşlık ülkesine göre dağılımını gösteren aşağıdaki tabloya bakıldığında ilk sırada Irak'ın yer aldığı daha sonra da Afganistan, İran ve Türkmenistan ile Suriye'nin olduğu görülmektedir.

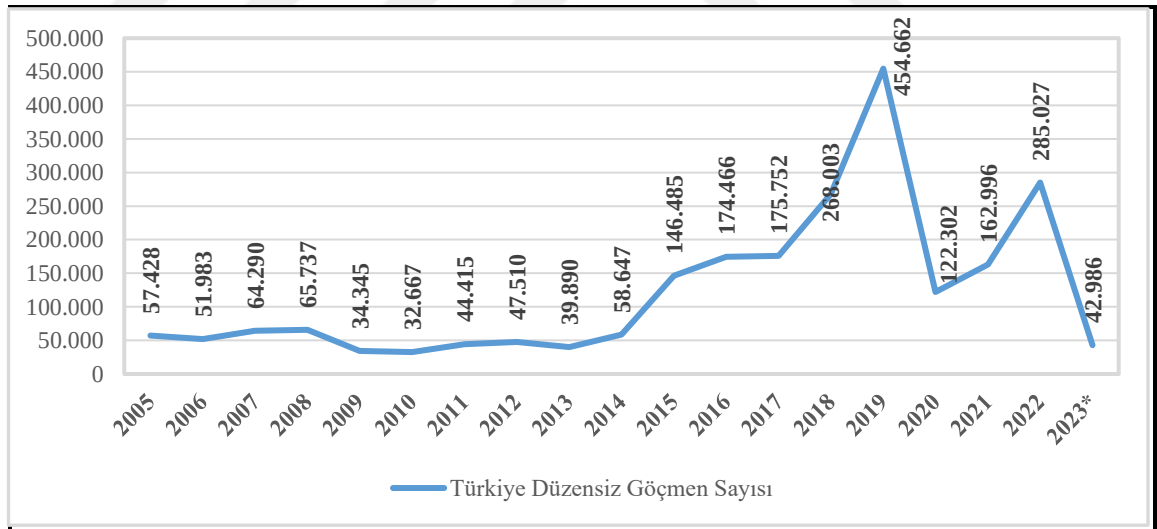
Tablo 22: Vatandaşlık Ülkesine Göre Türkiye’deki Göçmen Sayıları (2016-2020)

Yıl	AFG.	AZERB.	BULG.	İRAN	IRAK	RUSYA	SURİYE	TÜRKM.	ÖZB.	ALM.
2016	-	10.632	7.033	14.937	54.866	7.914	14.511	12.837	4.853	61.272
2017	24.923	5.287	598	7.630	53.089	2.526	8.858	8.207	2.965	6.485
2018	32.858	8.585	893	12.971	68.865	5.100	14.865	17.430	3.890	7.072
2019	39.936	10.675	4.760	17.031	45.330	8.654	17.853	45.397	9.400	7.536
2020	22.833	6.260	880	9.166	22.547	11.019	11.113	15.547	9.975	7.036

Kaynak: TÜİK, 2023

Bir ülkeye yasadışı giriş yapmak ve yasal süresi içinde çıkmamakla birlikte, o ülkede de yasadışı şekilde kalma durumu düzensiz göç kavramıyla ifade edilmektedir. Türkiye bu açıdan hem düzensiz göçmenlerin transit ülke olarak kullandıkları, hem de düzensiz göçmenlerin yerleşik kaldıkları bir ülkedir (Göç İdaresi Başkanlığı, 2023b). Aşağıdaki grafikte 2005-2023 döneminde Türkiye’de yıllara göre yakalanan düzensiz göçmen sayısı gösterilmektedir.

Grafik 3: Türkiye’de Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı

Not*: 2023 verisi 19.04.2023 tarihi itibariyle 3 aylık veriyi içermektedir.

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, 2023b

Türkiye’de yıllara göre yakalanan düzensiz göçmen sayısı 2005’ten 2019 yılına genel olarak artış eğilimi izleyerek 454.662 kişiye ulaşmıştır. Tüm dünyayı etkileyen Covid-19’un başladığı süreçte ülke sınır kapıları kapatılarak insan hareketliliği sınırlandırıldığı için 2020 ve 2021 yıllarında bu sayı azalmış, 2022 yılından itibaren

tekrar artış eğilimine girmiştir. Düzensiz göçmenler geçmişten buyana Türkiye'nin önemli bir sorunu olup, 2014'ten sonra neredeyse üç katına çıkarak artmaya devam etmiştir. Düzensiz göçmen verileri genellikle komşu ülkelerden kaynaklanmaktadır. Bu verilere, Türkiye'yi Avrupa'ya açılan geçiş kapısı olarak kullananlar da dahildir. Tablo 23'te Türkiye'de yakalanan düzensiz göçmenlerin uyruk dağılımı gösterilmektedir.

Tablo 23: Türkiye'de Yıllara Göre Yakalanan Düzensiz Göçmenlerin Uyruk Dağılımı (2014-2023)

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023 *
Irak	1.728	7.247	30.947	18.488	17.629	12.097	3.836	4.408	6.628	1.058
Afganistan	12.248	35.921	31.360	45.259	100.841	201.437	50.161	70.252	115.775	14.695
Pakistan	2.350	3.792	19.317	30.337	50.438	71.645	13.487	16.133	15.367	856
Suriye	24.984	73.422	69.755	50.217	34.053	55.236	17.562	23.469	45.909	7.164
Moldova	101	261	256	308	269	204	126	95	128	28
Filistin	508	615	365	832	10.545	12.210	2.059	3.491	14.270	2.617
Myanmar	6.425	5.464	1.169	374	378	296	104	77	67	8
Gürcistan	1.519	2.857	2.679	2.954	3.153	2.171	1.070	1.704	1.094	230
İran	626	1.978	1.817	2.707	4.066	8.753	3.562	3.503	5.849	1.420
Diğer	8.158	14.928	16.801	24.276	46.631	90.613	30.335	40.494	79.940	14.910

Not*: 2023 verisi 20.04.2023 tarihi itibarıyla yaklaşık 4 aylık veriyi içermektedir.

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, 2023b

Türkiye'deki düzensiz göç verilerine bakıldığında en çok mültecinin Afganistan'dan geldiği görülürken en az Moldova'dan geldiği görülmektedir. 2020-2021 yılları arasında gözlenen azalışın Covid-19 nedeniyle sınırların tamamen kapalı olması ve insan hareketliliğinin azalmasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Uyruğu tam olarak belirlenemeyen ya da çeşitli ülkelerin toplamından oluşan diğer ülke verileri de yadsınamayacak derecede fazla olup yıllar itibarıyla de artış göstermiştir.

Sonuç olarak Türkiye, jeopolitik konumundan dolayı göç alan ülke olduğu kadar göç veren bir ülkedir. Türkiye, 2000'lerin başından bu yana yoğun olarak göç almakta olup, farklı statülerde (mülteci ve sığınmacı da olmak üzere) 5 milyondan fazla göçmene ev sahipliği yapmaktadır. Türkiye, göçmenler için aynı zamanda bir transit ülke olduğu için özellikle yasadışı göçün önlenmesine yönelik tedbirlerin hayata geçirilmesi önem arz etmektedir. Türkiye'nin sınır güvenliğinin de etkin şekilde

sağlanması yönelik gözlem ve denetimlerin artırılarak göçe kaynaklık eden ülkelerle iş birliği programlarının oluşturulması ve aynı zamanda mevcut göçmen nüfusun büyüklüğü de dikkate alındığında ülkenin kalkınma perspektifi çerçevesinde uzun vadeli ve sürdürülebilir göç politikalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Özet olarak çalışmanın bu bölümünde Dünya’da ve Türkiye’de göç politikaları ve göç eğilimleri değerlendirilmiş bulunmaktadır. Çalışmanın sonraki bölümde uluslararası göçün belirleyicileri ekonometrik olarak araştırılacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. GÖÇÜN BELİRLEYİCİLERİ: ÇEKİM MODELİ ÇERÇEVESİNDE ÇOK BOYUTLU PANEL VERİ ANALİZİ

Uluslararası göç hareketleri, ekonomik, sosyal ve politik süreçlerin bir sonucu olarak dünya genelinde çok sayıda insanın ve ülkenin etkilendiği önemli bir konudur. Göç hareketleri, kaynak ülkelerdeki nüfus artışı, işsizlik, yoksulluk, doğal afetler hükümet politikaları ve savaş gibi faktörlerin yanı sıra, hedef ülkelerdeki işgücü ihtiyacı, ekonomik gelişmişlik, yaşlanan nüfus gibi faktörler tarafından etkilenmektedir. Bu nedenle, uluslararası göç hareketleri, ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasında ve uygulanmasında önemli rol oynamaktadır.

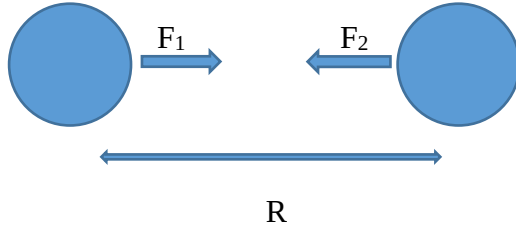
Dünyada en çok göç alan ülke örneklemini üzerinden uluslararası göç akımlarının belirleyicilerinin araştırıldığı bu çalışmada çekim modeli çerçevesinde çok boyutlu yuvalanmamış panel veri analizinden faydalanılmıştır. Bu bölümde öncelikle çekim modeli tanıtılarak göçün belirleyicilerine yönelik ampirik literatüre yer verilmiştir. Daha sonra ise çalışmada kullanılan ekonometrik analiz yöntemi, model ve veri seti özetlenerek analiz bulguları değerlendirilmiştir.

3.1. ÇEKİM MODELİ

3.1.1. Çekim Modeli ve Sosyal Bilimlere Uygulanması

Yerçekimi Kanunu Isaac Newton tarafından 1867 yılında geliştirilmiş olup Evrensel Çekim Yasası'na göre “Her bir noktasal kütle diğer noktasal kütleyle, bir çizgi doğrultusundaki kuvvet ile birbirine çeker” olarak tanımlanmaktadır. Aşağıdaki formül üzerinden gösterilmektedir.

$$F_1 = F_2 = Gx = \frac{m_1 * m_2}{r^2}$$

Kaynak: Türkiye Uzay Ajansı, 2023

Burada F : iki kütle arasındaki çekim kuvvetinin büyüklüğünü, Gx : Evrensel çekim sabiti $6.67 \times 10^{-11} \text{ N m}^2 \text{ kg}^{-2}$, m_1 : birinci kütlenin büyüklüğünü, m_2 ise ikinci kütlenin büyüklüğünü ifade etmektedir.

Evrensel çekim yasası zamanla daha çok ticari ilişkiler bakımından ele alınarak iktisat bilimine uyarlanmıştır. Çekim Modeli (Gravity Model), uluslararası sınırlar, para birimi, ortak dil, ülkeler arasındaki mesafeler, nüfus, yüzölçümü ile ülkeler arasındaki anlaşmalar gibi pek çok değişken arasındaki ilişkileri inceleyen ekonomik bir analizdir.

Çekim modelinin sosyal bilimler alanında pek çok kullanım alanı mevcut olup, pazarlama, turizm, göç gibi alanlarda da kullanılarak mesafenin bu alanlardaki etkilerine değinilmiştir. Çekim modelinin sosyal bilimlere uygulanması ile mesafenin yanı sıra diğer bazı değişkenler de kullanılarak analizler yapılmıştır.

3.1.2. Temel Çekim Modeli (Gravity Model)

Temel çekim modeli, Fizikte Newton Yasası olarak bilinmekte olup daha sonraları Isard ve Peck (1954) tarafından dünya ticareti için geliştirilmiş, matematiksel temelleri ise Tinbergen (1962) tarafından atılmıştır. İlk modelinde aşağıdaki formülde görüldüğü gibi zaman boyutu eklenmemiştir. Zaman boyutunun da ilave edilmesi ile birlikte iki boyutlu ya da çok boyutlu olarak çalışmalara devam edilmiştir. İki ülke arasındaki ticaret akımlarının, bu ülkelerin iktisadi büyüklüklerinin ve ikili ticaret maliyetlerini yansıtan değişkenler setinin fonksiyonu olduğunu belirten Baier ve Bergstrand (2006), bu fonksiyonu ‘geleneksel çekim modeli’ olarak ifade etmişlerdir. Çekim modeli çerçevesinde uluslararası ticarete ilişkin ilk analizler 1960’lı yıllarda gerçekleştirilmiş, bu kapsamda Tinbergen (1962) ve Pöyhönen (1963)’in çalışmaları

öncülük etmiştir. Bu çalışmalardan elde edilen bulgular, iki ülke arasındaki ticaret hacminin ticaret ortağı ülkelerin iktisadi büyüklükleriyle doğru orantılı iken iki taraf arasındaki fiziki uzaklık ile ters orantılı şekilde değişim gösterdiğine işaret etmektedir. Buna göre temel çekim modeli aşağıdaki şekilde gösterilebilir (Tinbergen, 1962):

$$X_{ij} = \beta_0 \frac{Y_i^{\beta_1} Y_j^{\beta_2}}{D_{ij}^{\beta_3}} \quad (3.1)$$

Yukarıdaki eşitlikte, i ve j alt indisleri sırasıyla ihracatçı ve ithalatçı ülkeleri temsil etmektedir. X_{ij} , i ülkesinden j ülkesine gerçekleştirilen ihracatı; Y_i ve Y_j ise sırasıyla i ve j ülkelerinin ekonomik büyüklüklerini göstermektedir. Denklemin paydasında yer alan D_{ij} de ülkeler arası coğrafi mesafeyi ve β_0 , β_1 , β_2 ve β_3 modelin parametrelerini temsil etmektedir.

Temel çekim modeli, ülkeler arasındaki ticaret hacminin iki ülke büyüklüğü ile doğru orantılı ve aradaki uzaklık ile de ters orantılı olduğunu varsaymaktadır (Özkaya, 2011: 284). Bu modelde, ticaret akımları milli gelirlerin artan bir fonksiyonu iken, coğrafi uzaklığın azalan fonksiyonudur ve özellikle gelişmekte olan ülkelerde daha başarılı sonuçlar elde edilmektedir. Çekim (gravity) modeli, 1960’larda ve 1970’lerde ikili döviz kuru değişkenliğinin ticaret üzerindeki olumsuz etkisini ortadan kaldırmak için kullanılmış ve ekonomideki en başarılı modellerden biri haline gelmiştir (Frankel and Rose, 2002: 4). Mesafenin önemine ilişkin ekonomistler 4 ana açıklama getirmişlerdir (Head, 2000: 5-7):

- a) Mesafe nakliye maliyetleri için bir aracıdır ve temsil edici nitelik taşır.
- b) Mesafe, sevkiyat sırasında geçen süreyi gösterir. Bozulabilir mallar için bozulmadan hayatta kalma olasılığı nakliye süresinin azalan bir fonksiyonudur.
- c) Mesafeler iletişimi engelleyerek “işlem maliyetlerine” yol açmaktadır. Daha büyük mesafeler daha büyük kültürel farklılıklar demektir ve bunların da bilgi aktarımı ile güven tesis edilmesini geciktirmesi söz konusu olabilir.
- d) Üretimde birden fazla girdi bir araya getirilirse eşzamanlılık maliyeti ortaya çıkabilir.

Çekim modelinin sosyal bilimler alanında sermaye akımları, turizm ve göç gibi alanlarda uygulamaları mevcut olup bu çalışmanın da konusunu oluşturan göç akımlarının açıklanmasında çekim modelinden yararlanılmıştır. Bu kapsamda

uluslararası göç çekim modeline göre yukarıdaki formülasyonda ülkeler arası uzaklığın (D_{ij}) ulaşım maliyetlerini arttırması nedeniyle karşılıklı göç akımlarını azaltırken bireylerin görece uzak bölgeler hakkında daha az bilgiye sahip olmaları nedeniyle daha yakın mesafelere göç eğilimlerini arttırmaktadır. Çekim modellerinde kullanılan başlıca iktisadi faktör olan hedef ve kaynak ülkelerin milli geliri de göç akımlarını etkilemektedir. Bu bağlamda göç akımları ile hedef ülkenin gelir düzeyi arasında doğru orantılı; kaynak ülkenin gelir düzeyi ile ise ters orantılı bir ilişkinin olması beklenmektedir (Koç ve Solmaz: 2019).

3.1.3. Genişletilmiş Çekim Modeli

Temel çekim modelinin genel kabul görmesiyle birlikte birçok değişken (coğrafi, kültürel vb. gibi) temel çekim modeline eklenerek genişletilmiş çekim modelleri oluşturulmuştur (Akça, 2023: 23). Sosyal bilimlerde temel çekim modeline ek olarak genişletilmiş çekim modelinde nüfus, ortak dil, ortak üyelik gibi ek değişkenler de dahil edilerek çekim modeli genişletilmiştir (Artan ve Kalaycı, 2010: 8).

Çekim modeli, ticareti etkileyen politikaları değerlendirmek için bir araç haline gelmiş ve ticaret potansiyelini de hesaplamak için yaygın olarak kullanılmaktadır (Westerlund ve Wilhelmsson, 2008: 16). Genişletilmiş çekim modeli, ticaret, göç, turizm ve sermaye akımları gibi alanlarda kullanılmaktadır. Örneğin, turizm alanında, turist akımlarının açıklanmasında genişletilmiş çekim modeli ile tahminler yapılmaktadır (Solmaz ve Bayraktutan, 2020: 426). Bu çalışmada ise çekim modeli, göç akımlarının açıklanmasında kullanılmıştır.

Genişletilmiş çekim modellerinde iki ülke arasındaki mesafe ve gidilen ülkenin milli gelirine ek olarak gidilen ülkenin nüfusu, işsizlik ve enflasyon oranı, sınır komşuluğu, kullanılan ortak dil, geçmişe dayalı kolonyal bağ, ortak birliğe üyelik gibi unsurlar yer almaktadır. Uygulamada çoğu çalışmada mesafenin sabit olduğu belirtilmiş ve bunun yanına birçok değişken eklenmiştir. Çekim modelleri, ticareti sadece ekonomik büyüklük ve mesafe ile açıklamakta oldukça başarılı olsa da açıklayamadığı pek fazla varyasyon olduğundan dolayı daha az teorik gerekçeye sahip birçok değişken daha eklenmektedir (Head, 2000: 8). Çekim modellerinde yer alan kişi başına gelir değişkeni, yüksek gelirli ülkelerin daha fazla ticaret yapma eğiliminde

olması durumunu, sınır komşuluğu değişkeni, komşu ülkelerin genellikle sınır ticareti yapma eğilimini ve mesafenin önemini açıklamaktadır. Dil ve kolonyal bağ, iletişim yetersizliği ve kültürel farklılıklardan kaynaklı işlem maliyetlerini ve ortak dil değişkeni de aynı dili kullanan ya da ortak bir geçmişe sahip ülkeler arasındaki daha yüksek ticareti, serbest ticaret anlaşmaları ve parasal anlaşmalar değişkenleri ise mal ticareti, turistik akımlar ve göç durumunda sınırlardan daha rahat geçişi sağlayan vize anlaşmalarını göstermektedir. Nüfus değişkeni de nüfusu büyük olan ülkelerin, nüfusu az olan ülkelere göre daha fazla göçmen gönderdiği ve nüfusu büyük olan ülkelerin daha fazla göçmen çektiği öngörüsünü temsil etmek üzere modelde yer almaktadır (Kim and Cohen 2010: 902). Ülkeler arasındaki ortaklıklar ve ortak paylaşımlar, göç akımlarını genellikle pozitif olarak etkilemektedir.

Özetle yukarıda ayrıntılı olarak ele alınan çekim modeli başlangıçta ülkeler arası karşılıklı ticareti modellemek için kullanılırken, son zamanlarda ülkeler arasındaki turizm, doğrudan yabancı yatırım ve göçün açıklanması ile ilgili yapılan çalışmalarda da kullanılmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde göç akımlarının belirleyicilerini analiz ederken yukarıda detayları paylaşılan çekim modelinden yararlanılacaktır.

3.2. AMPİRİK LİTERATÜR

Göç akımlarının belirleyicilerine ilişkin literatürde yer alan çalışmalar aşağıda özetlenecektir.

Helliwell (1997) çalışmasında 1988-1992 dönemi için Kanada'daki eyaletler ile ABD eyaletleri arasındaki ticareti ve göç hareketlerini, sınırların etkisini de dahil ederek serbest ticaretten öncesi ve sonrası şeklinde ele alarak çekim modeli üzerinde analiz etmiştir. Göç, ticaret akışları, reel GSYH ve mesafe değişkenlerinin kullanıldığı çalışmada iki ülkenin göç akımlarının gelir ile doğru orantılı, mesafeyle ters orantılı bir ilişki içinde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Göçün ticaret üzerindeki etkisinde ise eyaletler arası ticarete kıyasla uluslararası ticarete daha büyük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Karemera vd. (2000), 1976-1986 dönemi ve 70 ülkeden Kanada ve ABD'ye yönelik gerçekleşen göçün (1540 göç akışı) belirleyicilerini araştırmışlardır. Kullanılan değişkenler göç ile birlikte kaynak ülkenin nüfusu ve hedef ülkenin geliri

olup çekim modeli kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmada, kaynak ülkelerin nüfusu ile hedef ülkelerin gelirinin K. Amerika'ya göçün iki önemli belirleyicisi olduğu ve ayrıca menşe ülkelerdeki siyasi ve sivil özgürlüklere ilişkin yerel kısıtlamaların, K. Amerika'ya göçü önemli ölçüde engellediği bulgusuna ulaşılmıştır.

Leblang vd. (2007) 1985-2004 dönemi için 128 kaynak ülkeden 26 hedef ülkeye uluslararası göç akışlarının belirleyicilerini panel veri analiziyle araştırmışlardır. Çalışmada, göç akışını belirleyici değişkenler olarak reel gayri safi yurt içi hasıla, işsizlik oranları, demokratik haklara ilişkin siyasi veriler, nüfus, ortak dil, kolonyal bağ ve mesafe alınmıştır. Çalışmanın sonucunda göç edilen ülkedeki göçmen stoku, siyasi hakları ve kamu harcamaları pozitif olarak etki eden faktörler olmaktadır ve genç nüfusun daha çok göç etmeye meyilli oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Diğer tüm değişkenler sabit tutulduğunda coğrafi uzaklığın yüksek olduğu, ortak dil ve kolonyal geçmişi olmayan ülkeler arasındaki göç akımları daha azdır. Kaynak ülkede ortalama ücretin alıcı ülkeden daha yüksek olması ve göç alan ülkelerde işsizliğin yüksek olması ile göç akımları arasında negatif ilişki vardır. Ayrıca çalışma çağındaki nüfusun daha yüksek olduğu ülkeler daha çok göç verirken alıcı ülkelerde sivil savaşın bulunması göç akımlarını azaltıcı yönde etkilemektedir.

Lewer ve Van den Berg'in (2008) yayınladıkları eserde 1991-2000 yılları arasında 16 OECD ülkesi için göçün belirleyicileri panel veri analizi ile araştırılmıştır. Çalışmada yer alan modelde ülkelerin nüfusu, kişi başına düşen gelir seviyeleri, ülkeler arasındaki mesafe, sınır komşuluğu, kolonyal bağın var olup olmadığı, ortak dil gibi değişkenler kullanılmıştır. Çekim modeli kapsamında yapılan analizde, mesafenin göçü negatif olarak etkilediği diğer değişkenlerin ise pozitif etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Cohen vd. (2008) 1960-2004 yılları arasını içeren 11 ülkeden 228 çıkış noktası ve 195 varış noktasına yapılan 43.653 göçü genelleştirilmiş doğrusal model (GNL) ile araştırmışlardır. Çalışmada göç bağımlı değişken kabul edilerek, nüfus ve göçmenlerin menşe ve varış yerleri, menşe ve varış yeri arasındaki mesafe, takvim yılı, coğrafi ve demografik unsurlar bağımsız değişken olarak yer almış ve analiz sonucunda göç üzerinde nüfusun etkisi pozitif, mesafenin etkisi ise negatif bulunmuştur.

Pietrzak vd. (2012) 2004-2010 dönemi için Polonya'daki bölgeler arası göç akımlarını üzerinde ekonomik değişkenlerin etkilerini panel çekim modeli ile araştırmıştır. Çalışmada kişi başına GSYH, yatırımlar, ortalama ücret, mesafe ve işsizlik bağımsız değişken olarak yer alırken bağımlı değişken ise göç akımlarıdır. Analiz sonucunda ortalama ücretler, yatırımlar, kişi başına GSYH değişkenlerinin katsayıları pozitif bulunurken, işsizlik ve bölgeler arası mesafe değişkenlerinin katsayısı ise negatif bulunmuştur.

Ramos ve Surinach'ın 2013 yılındaki çalışmasında AB ülkeleri ile Birliğe komşu ülkelerin 1960-2010 yılları arasındaki karşılıklı göç akımları Çekim Modeli kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmada kurulan modelde göç akımlarını açıklamak üzere mesafe, ortak dil, kolonyal bağ, göç stoku, nüfus, GSYH ile sınır komşuluğu gibi değişkenler ele alınmıştır. Çalışmada ortak resmi dilin varlığı ile eskiye dayanan kolonyal bağlar ile göç veren ülkelerin nüfusunun göç miktarını pozitif etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca göç alan ülkelerdeki nüfus ile mesafenin göç akışını azalttığı sonucuna varılmıştır.

Muratoğlu ve Muratoğlu (2016) da 20 OECD ülkesine yönelik Türkiye'den gerçekleşen göçün iktisadi belirleyicilerini çekim modeli ile analiz etmiş ve uluslararası göç stokunu açıklamak üzere, GSYH, mesafe ve nüfus değişkenleri kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda ülkelerin gelirlerinin uluslararası göçlerin en önemli ekonomik belirleyicilerinden olduğu saptanmış ve göç alan ülkedeki GSYH artışı göçü artırırken iki ülke arasındaki coğrafi uzaklığın artmasının göçü azalttığı bulgusuna ulaşılmıştır. Nüfus ile toplam göç stokuna ilişkin elde edilen sonuçlar göç literatürü ile uyumludur.

Chort ve Rupelle'nin 2016 yılındaki çalışmasında 1995-2012 yılları arasında Meksika ve ABD'nin eyaletleri arasındaki karşılıklı göç akımlarının belirleyicileri PPML tahmincisi ile araştırılmıştır. Çalışmada göç akımlarını açıklamak üzere kullanılan değişkenler arasında, mesafe, GSYH, işsizlik, göçmenlerin eğitimi, nüfus, iklim faktörü, göç veren ve göç alan bölgenin suç faktörleri (cinayet sayısı, uyuşturucu kullanımı) yer almaktadır. Menşe ve varış eyaletleri eşleştirilerek özellikle gelirin, yakın zamanda göç geçmişi olan menşe ülkeleri için göç çıkışlarını olumlu yönde etkilediği ve kuraklığın daha fazla dış göçe yol açtığı bulgusuna ulaşılmıştır. Şiddetin,

özellikle göçmenlere yönelik olduğu durumlarda, sınır eyaletlerinden dışarıya göç akışını artırarak diğer Meksika eyaletlerinden o bölgeye göçü azalttığı bulgusunun yanı sıra varış yerindeki gelir artışının daha düşük olduğu durumlarda ise geri dönüş göçlerinin daha büyük olduğu tespit edilmiştir.

Çetin ve Çetin'in 2018 çalışmasında Türkiye'nin 26 bölgesi için (TÜİK İBBS 2. Düzey) 2008-2013 dönemi verilerini kullanarak panel veri analizi ile Türkiye'de iç göçün belirleyicilerini araştırılmıştır. Çalışmada göç bağımlı değişken olarak alınırken, kişi başına düşen gelir, tarımsal istihdam, enflasyon, işsizlik, eğitim seviyesi, sağlık unsurları gibi unsurlar da bağımsız değişken olarak ele alınmıştır. Çalışmada kişi başına düşen gelir ve eğitim düzeyi göç akımlarını pozitif yönde etkilerken, tarım sektörü istihdam oranı ve enflasyon oranının negatif yönde etkilediği, işsizlik oranı ve sağlık hizmetlerinin ise göç akımları üzerindeki etkisinin istatistiki olarak anlamsız olduğu sonucuna varılmıştır.

Koç ve Solmaz'ın (2019) çalışmasında da Türkiye'nin seçilmiş 83 ülke ile arasındaki göç hareketliliği 2016-2017 dönemi için panel çekim modeli ve PPML ile tahmin edilmiştir. Çalışmada bağımlı değişken olarak göç akımları, açıklayıcı değişken olarak mesafe, hedef ülkenin GSYH düzeyi, hedef ve kaynak ülke nüfusu yer almıştır. Analiz sonuçlarına göre göçmenlerin hedef ülke tercihlerini etkileyen en önemli faktörün milliyet olduğu tespit edilmiş ve diğer bir çekme faktörü olan ortak din de pozitif ve anlamlı bulunmuştur. Çalışmada ülkeler arasındaki uzaklık ve kaynak ülke GSYH düzeyinin göç akımlarında azalışa yol açan faktörler olduğu, hedef ülkenin GSYH seviyesi ile hedef ve kaynak ülke nüfusunun ise göç akımlarını arttıran faktörler olduğu görülmüştür.

Manzoor vd. (2021) 2000-2013 dönemi için BRIC ülkelerinden OECD ülkelerine yönelik gerçekleşen uluslararası göçü açıklamada nüfus, işsizlik, GSYH, ar-ge, teknoloji, ticaret, ortak dil, kolonyal bağ, sınır komşuluğu ve mesafe değişkenlerini kullanarak ticaret ile doğrudan yabancı yatırım arasındaki etkileşimi incelemiştir. Çalışmada Panel Sabit Etkiler ve PPML tahmincisi kullanılarak yapılan analiz sonucunda ticaret, ortak resmi dil ve doğrudan yabancı yatırımların BRIC ülkelerinden OECD'ye yönelik göç akımlarını artırdığı, göç alan ülkedeki uluslararası ticaret

üzerindeki vergiler, işsizlik oranı, teknolojik gelişme ve ticari açıklığın ise göç akımlarını azalttığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Karabıyık ve Nart'ın 2021 yılındaki çalışması da Türkiye'ye gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile bu ülkelere giden Türkiyeli göçmen sayısı arasındaki ilişkiyi ve Türkiye'ye doğrudan yabancı sermaye yatırımı gerçekleştiren ve Türkiye'den göç alan seçilmiş 23 ülkenin 1993-2013 aralığındaki yıllık verilerini incelemiştir. Çalışmada Türkiye'nin verdiği göç miktarı bağımlı değişken, mesafe, GSYH, doğrudan yabancı sermaye yatırımları, enflasyon, nüfus ve ortaöğretime kayıtlanma oranı değişkenleri bağımsız değişken olarak yer almaktadır. Çalışmanın sonucunda Türkiye'deki milli gelir ile verilen göç arasında ters yönlü ilişki bulunduğu ve DYY'ye kaynaklık eden ülkelerin gelirleri ve okullaşma oranlar ile bu ülkelere yapılan göç arasında doğru yönlü ilişki olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca çalışmada DYY'ye kaynaklık eden ülkelerin nüfuslarının, enflasyonun ve mesafenin bu ülkelerin aldığı göçü azalttığına ilişkin sonuçlar da elde edilmiştir.

Arif (2022) 1990-2000 dönemine ilişkin yaptığı çalışmada menşe ve hedef ülkelerdeki yolsuzluk düzeyi ile göçmenlerin eğitim düzeyi arasındaki etkileşimi panel veri seti ile incelenerek eğitim seviyesinin küresel göç kararları üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Çalışmada göç verilerini analiz etmek için 122 ülkenin ikili göç stoku verileri yanında cinsiyet, beşeri sermaye, mesafe gibi unsurlar da dikkate alınarak PPML tahmincisi kullanılmıştır. Çalışmanın analiz sonuçlarına göre ekonomik, politik ve sosyal kurumların göçün çekici faktörleri olduğu ve özellikle ekonomik özgürlüğün en önemli çekme etkisine sahip unsur olduğu ve onu da siyasi kurumların takip ettiği, sosyal kurumların ise göç üzerinde en zayıf çekme etkisine sahip olduğu bulunmuştur. Çalışmada varış ülkesindeki göçmen stoku değişkeninin katsayısı pozitif olarak bulunmuş olup ağ etkisinin geçerli olduğu görülmüştür. Göçün maliyetini yansıtan mesafenin de göç üzerinde negatif bir etkiye sahip olduğu bulgusuna ulaşılmış olup gelir farkı, iki taraflı bir değişken olarak kullanılarak göçmenlerin, kişi başına düşen gelirinin daha yüksek olduğu yerlere doğru ilerlediği tespit edilmiştir. Ayrıca kolonyal bağın ve ortak dil değişkeninin katsayısı pozitif olarak bulunmuş olup göçmenlerin kolayca iletişim kurabilecekleri destinasyonları seçtikleri bulgusu elde edilmiştir.

Özetle göçün belirleyicilerine ilişkin yukarıda yer alan ampirik literatür genel olarak değindirildiğinde tek bir ülke ya da birden fazla ülke için farklı zaman periyotlarını içeren çalışmalar olduğu görülmektedir. Bu çalışmalarda genel olarak mesafe değişkeninin katsayısının negatif olarak elde edildiği görülmektedir. Bir sonraki başlıkta bu çalışmada kullanılan model ve veri setinin tanıtımına geçmeden önce analiz yöntemi kısaca anlatılacaktır.

3.3. PANEL VERİ ANALİZİ

Panel veri hane halkları, firmalar, ülkeler vb. için bir anket çalışması veya bunların zaman içinde takip edilmesiyle elde edilen yatay kesit gözlemlerinin bir araya getirilmesiyle elde edilen veri setini ifade etmektedir (Baltagi, 2008: 1). Panel veri ekonometrisi, aynı birimlerin zaman içinde birden çok gözlemini içeren verilerin analiziyle ilgilenir ve araştırmacıların ekonometrik davranışlar üzerine nasıl etkileşime girdiğini araştırmasına olanak tanır (Cameron ve Trivedi, 2010: 20). Panel veri birimler arasında gözlemlenmeyen heterojenliği kontrol etmenin ve zaman içinde ekonomik değişkenler arasındaki dinamik ilişkileri tahmin etmenin bir yolunu sağlamaktadır (Woldridge, 2019: 9). Panel veriler, verinin türüne göre farklı adlar altında tanımlanırlar. Bir panel veri setine konu edilen birim, aynı gözlem sayısına eşit ise dengeli panel, gözlem sayısı eşit değilse dengesiz panel adını almaktadır. Bununla birlikte yatay kesit sayıları zaman sayılarından fazla ise kısa panel, değilse uzun panel olarak adlandırmaktadır (Kutlar, 2017:12).

Çalışmanın bu kısmında panel veri modelleri özetlenerek, sabit etkiler, rassal etkiler ve çok boyutlu panel veri modelleri ile dengesiz panel konusu açıklanarak çalışmanın ampirik analizinde kullanılan yöntemle değinilecektir.

3.3.1. Panel Verinin Avantajları ve Kısıtları

Panel veri analizinin çeşitli avantaj ve kısıtları bulunmaktadır. Panel verinin sahip olduğu avantajlar aşağıda sıralanmaktadır:

a) Panel veri seti, belirli bir birey örneklemini zaman içinde takip eden ve örneklemdaki her birey hakkında birden fazla gözlem sağlayan bir veri seti olup geleneksel yatay kesit ya da zaman serilerine göre bazı avantajlara sahiptir. Bunlar aşağıda sıralanmaktadır (Baltagi, 2008: 4-9; Hsiao: 2003: 3-9):

b) Bireysel heterojenliğin kontrol edilmesi: Panel veri analizinde bireyler, firmalar, devletler, ülkeler, heterojeniteyi kontrol edemeyen ve yanlış sonuçlar elde etme riski taşıyan zaman serisi ve yatay kesit çalışmalarının aksine, heterojendirler. Çünkü panel veride zamanla değişmeyen değişkenler kontrol edilebilmektedir. Panel verilerin salt yatay kesit veya zaman serilerine kıyasla daha karmaşık davranışsal modeller kurulmasına ve test edilmesine olanak tanınması avantajının yanı sıra, panel verilerin kullanımı ampirik çalışmalarda sıklıkla ortaya çıkan ekonometrik sorunun gerçek nedeninin açıklayıcı değişkenlerle korelasyon içinde ihmal edilmiş değişkenlerin olduğuna dair iddianın çözümlenmesine de bir araç sağlamaktadır.

c) Panel veriler araştırmacılara çeşitli bilgilendirici veriler, daha yüksek değişkenlik ve değişkenler arasında da daha düşük eş doğrusallık, daha yüksek serbestlik derecesi sağlamak suretiyle ekonometrik tahminlerin verimliliğini artırır. Ayrıca bireysel sonuçlar için tek başına daha doğru tahminler üretme imkânı sağlar. Bireysel davranışlar belirli değişkenlere bağlı olarak benzerlik gösteriyorsa, panel veri bir bireyin davranışına ilişkin bilgilerin yanı sıra diğerlerinin davranışlarını da gözlemleyerek o bireyin davranışını öğrenme imkânı tanımakla birlikte verilerin bir havuzda toplanmasını sağlamaktadır. Böylelikle bir bireyin davranışına ilişkin daha doğru bir çıkarım elde edilebilmektedir.

d) Panel veriler uyum dinamiklerini daha iyi inceleyebilmektedirler. Nispeten istikrarlı görünen bu durum, çok sayıda değişikliği de gizlemektedir. Örneğin, işsizlik, ciro, konut ve gelir hareketliliği panel verilerle daha iyi incelenmektedir ve eğer panel veriler yeterince uzunsa, ekonomi politikasındaki ayarlamaların hızına ışık tutabilmektedir. Panel veriler aynı zamanda zamanlar arası ilişkilerin, yaşam döngüsünün ve diğer faktörlerin tahmin edilmesi için nesiller arası modellerde de gereklidir.

e) Ölçüm hataları, bir modelin belirlenememesine sebep olurken, panel verilerde, basitçe tespit edilemeyen etkiler daha iyi belirlenebilmektedir. Panel veri ile hem zaman dinamikleri hem de birim dinamiklerinin kendine özgü niteliklerine dair bilgiler kullanılarak eksik olan verilerin daha doğal yolla kontrol edebilmesi mümkün olmaktadır.

f) Panel veri modelleri yatay kesit veya zaman serilerine kıyasla daha karmaşık davranışsal modeller oluşturulmasına ve test edilmesine olanak tanımaktadır. Örneğin dağıtılmış gecikmeli bir panel veri modelinde daha az kısıtlama uygulanabilmektedir.

g) Bireyler, firmalar ve hane halkları hakkında toplanan mikro panel verileri daha doğru olabilir ve makro düzeyde ölçülen benzer değişkenlerden daha yüksektir. Bununla birlikte toplulaştırmadan kaynaklanan önyargılar azaltılabilir ya da ortadan kaldırılabilir.

h) Makro panel verileri daha uzun bir zaman serisine sahip olmasının yanı sıra panel birim kök testleri standart asimptotik dağılımlara sahiptir. Durağan olmayan zaman serisi analizlerinde $T \rightarrow \infty$ iken en küçük kareler veya maksimum benzerlik tahmincilerinin dağılımlarının büyük örneklem yaklaşımında normal dağılmadığı durumlarda durağan olmadığını gösterir. Bundan dolayı olağan test istatistiklerinin davranışları bilgisayar simülasyonları yoluyla gösterilir. Ancak panel verileri mevcutsa ve yatay kesit birimleri de birbirinden bağımsızsa, merkezi limit teoremi aracılığıyla birçok tahmin edicinin sınırlayıcı dağılımlarının asimptotik olarak normal kaldığı ve Wald tipi test istatistiklerinin ki kare dağılımlarının olduğunu gösterir.

Panel veri yönteminin yukarıda sayılan bu avantajlarına karşın bazı sınırlılıkları da bulunmaktadır (Baltagi, 2008: 22-24):

a) Düzenleme ve veri toplama problemleri: Panel anketlerinin toplanmasında veri toplama ve veri yönetimi konuları, kapsam sorunları, yanıt vermeme (yanıtlayıcının iş birliği yapmaması ya da yanlış kişi seçilmesi), görüşme sıklığı ve aralığı, referans dönemi, sınırlama kullanımı ve örneklem için zaman yanlılığı gibi problemleri kapsamaktadır.

b) Ölçüm hatalarından kaynaklanan bozulmalar: Bu hatalar belirtildiği gibi, net olmayan sorular, yanıtların kasıtlı olarak çarpıtılması ve yanlış kaydedilmesi, anketör etkileri gibi sorunları kapsayan hatalı ölçümler nedeniyle ortaya çıkmaktadır.

c) Seçicilik sorunları: Öz seçicilik, cevap alamama ve aşınma/yıpranma gibi sorunları kapsamaktadır ve örneklemle ilgili tüm verilerin elde edilmesi gerekir. Eğer kişilerle, örneklemle ilgili tüm verilere ulaşılamazsa kesilmiş bir örneklem olacak ve bundan yapılan çıkarım da yanlılığa yol açacaktır. Cevap alamama ise katılmayı

reddetme nedeniyle ortaya çıkabilir ve bu da kimsenin olmaması, takip edilemeyen örneklem gibi sorunları kapsamaktadır. Tam yanıtsızlık, hiçbir bilgi elde edilmediğinde ortaya çıkar. Kayıp verilerden kaynaklanan verimlilik kaybının yanı sıra, bu cevapsızlık ciddi tanımlama sorunlarına neden olabilir. En ciddi problem ise yıpranma olup, anket yapılan kişinin vefatı, taşınması veya ankete geri dönüşü maliyetli bulması gibi nedenlerle ortaya çıkmakta ve panelin sonraki aşamalarında cevap alınamayacağı için çalışma için sorun oluşturabilmektedir.

d) Kısa zaman serisi boyutu: Tipik mikro paneller her bir birey için kısa bir dönemi kapsayan yıllık verileri içermektedir ve panelin zaman aralığını artırmanın maliyeti de yüksek olmaktadır. Dolayısıyla yıpranma olasılığı artar ve hesaplama maliyetini ve zorluğunu arttırarak bilgi kaybı riskini de arttırır.

e) Kesit bağımlılığı: Uzun zaman serilerine sahip ülkeler veya bölgeler üzerine makro panellerde ülkeler arası bağımlılığı hesaba katmamak yanıltıcı çıkarımlara yol açabilir.

3.3.2. Çok Boyutlu Panel Veri Modelleri

Panel veri modelleri ile çalışılırken bazen tek bir zaman ve boyut yeterli olabilirken, bazen de birden fazla boyutu içeren çok boyutlu modeller söz konusu olabilmektedir. Çok boyutlu panel veri modelleri, birden fazla birim ya da zamanın birbiri içine yuvalandığı “yuvalanmış çok boyutlu panel veri modelleri” olabileceği gibi, yuvalanmanın olmadığı “yuvalanmamış çok boyutlu panel veri modelleri” de olabilir. Bu çalışmada örneklemin 24 yıllık bir zaman boyutu ile en fazla göç alan 9 ülke ve bu ülkelere göçmen gönderen kaynak ülkelerden oluşan iki tane birimi içermesi nedeniyle çok boyutlu panel veri modelleri üzerinden analiz yapılmıştır.

Yuvalanmamış çok boyutlu panel veri modellerinin literatürdeki en önemli örneği çekim (gravity) modelleridir. Çekim modellerinin ülkeler arasındaki karşılıklı ticaret, göç ve turizm gibi alanlarda, zaman boyutunun da dahil edilmesiyle birlikte üç boyutlu panel veriler (hedef ve kaynak ülke iki birim boyutu ve bir zaman boyutunu içeren) ortaya çıkmaktadır (Yerdelen Tatoğlu, 2019: 375). İki birim ve bir zaman boyutunun bulunduğu üç boyutlu panel veri modelleri genel olarak aşağıdaki gibi formüle edilir:

$$Y_{ikt} = \alpha_i + \beta X_{ikt} + u_{ikt} \quad (i=1...N, \quad k=1...M, \quad t=1...T) \quad (3.2)$$

Burada Y_{ijt} t zamanında j grubundaki i bireyi için bağımlı değişkeni, α_i bireye özgü sabit etki, βX_{ijt} t zamanında j grubundaki i bireyi için açıklayıcı değişkenler vektörü ve u_{ijt} hata terimidir. Bu modelde, α_i bireyler arasında zamanla değişmeyen heterojenliği dikkate alırken, βX_{ijt} açıklayıcı değişkenlerin zamanla değişen etkilerini göstermektedir.

Çok boyutlu panel veri modelleri, modele ilave sabit etkiler eklenerek endüstri veya coğrafi konum gibi ilave boyutları içerecek şekilde genişletilebilir. Örneğin, birey ve endüstri sabit etkilerine sahip iki boyutlu bir panel veri modeli şu şekilde ifade edilebilir:

$$Y_{ijt} = \alpha_i + \gamma_j + \beta X_{ijt} + u_{ijt} \quad (i=1...N, \quad k=1...M, \quad t=1...T) \quad (3.3)$$

Burada Y_{ijt} t zamanında j endüstrisindeki i birimi için bağımlı değişken, α_i birime özgü sabit etki, γ_j birim etki, βX_{ijt} t zamanında j birimindeki i bireyi için açıklayıcı değişkenler vektörü ve u_{ijt} hata terimidir.

Bu modelde α_i birimler arasında zamanla değişmeyen heterojenliği, γ_j birimler arasında zamanla değişmeyen heterojenliği ve βX_{ijt} açıklayıcı değişkenlerin zamanla değişen etkilerini göstermektedir. Çok boyutlu panel veri modellerinin tahmin yöntemleri boyutların birbiri içerisine yuvalanma durumuna ve etkilerin anlamlılıklarına göre değişkenlik göstermesinin yanı sıra uygun birim ve zaman tanımlamaları ile de tek ve iki yönlü modellerin tahmin yöntemleri ile tahmin edilebilmektedir. Çok boyutlu panel veri modelleri sabit etkiler, rassal etkiler veya diğer ekonometrik teknikler kullanılarak tahmin edilebilir. Tahmin yönteminin seçimi, heterojenliğin doğasına ve ilgilenilen araştırma sorusuna bağlıdır. Daha önce de ifade edildiği üzere çok boyutlu panel veri modelleri yuvalanmış ve yuvalanmamış modeller olarak incelenmektedir. Bu iki model aşağıda açıklanacaktır.

3.3.2.1. Yuvalanmış Çok Boyutlu Panel Veri Modelleri

Yuvalanmış çok boyutlu panel veri modelleri, panel veri setlerinin hiyerarşik olarak yapılandırılmış birden fazla boyuta sahip olduğu durumlarda kullanılmaktadır.

Örneğin hane halklarındaki bireylere ilişkin veriler, bunlar da topluluklar ve sonra bölgeler olarak ele alınabilir. Bu modeller, verilerin hiyerarşik yapısını hesaba katarken birden fazla boyutta hem zamanla değişmeyen hem de zamanla değişen etkilerin tahmin edilmesine olanak tanımaktadır. Bu tür modellerde eyaletler bölgelere, bölgeler de birden çok gruba ayrılarak belirli yıl boyunca elde edilen verilerin birden fazla boyutta zamanla değişen etkileri tahmin edilebilmektedir (Baltagi, Song ve Jung, 2001: 377).

Yuvalanmış çok boyutlu panel veri modelleri aşağıdaki şekilde gösterilebilmektedir:

$$Y_{ijt} = \alpha_i + \gamma_j + \varepsilon_k + \beta X_{ikjt} + u_{ijt} \quad (i=1...N, \quad k=1...M, \quad t=1...T) \quad (3.4)$$

Burada Y_{ijt} t zamanında k toplumundaki j hanesinde bulunan i bireyi için bağımlı değişken, α_i birime özgü sabit etki, γ_j haneye özgü sabit etki, ε_k topluma özgü sabit etki, βX_{ikjt} t zamanında k toplumundaki j hanesinde bulunan i bireyi için açıklayıcı değişkenler vektörü ve u_{ijt} hata terimidir. Bu modelde α_i bireyler arasında zamanla değişmeyen heterojenliği, γ_j haneler arasında zamanla değişmeyen heterojenliği, ε_k topluluklar arasında zamanla değişmeyen heterojenliği ve βX_{ikjt} açıklayıcı değişkenlerin zamanla değişen etkilerini göstermektedir.

Yuvalanmış panel veri modelleri, hiyerarşik olarak yapılandırılmış birden fazla boyuta sahip verilerin analiz edilmesine olanak sağlar. Bu modeller, gözlemlerin kümelenmesini hesaba katarken hem grup içi hem de gruplar arası etkileri tahmin etmek için kullanılabilir. Bu modellerde tahmin sabit etkiler, rassal etkiler veya diğer ekonometrik teknikler kullanılarak yapılabilir. Yuvalanmış panel veri modelleri, sağlık araştırmaları, eğitim ve çevre çalışmaları da dahil olmak üzere çok çeşitli uygulamalar için kullanışlıdır (Demidenko, 2013: 18-20).

Yuvalanmış çok boyutlu panel veri modellerinin tahmini sabit ve rassal etkiler modelleri üzerinden yapılmakta aşağıda bu tahmin yöntemleri açıklanacaktır. Panel regresyon tahmininde iki önemli tahmin yaklaşımı vardır. Bu iki tahmin tekniğinin hangi durumlarda, daha kullanışlı olduğu birbirlerinden farklılık göstermektedir.

Sabit etkiler, zaman içinde sabitlenen bireye özgü etkileri ifade eder ve genellikle gözlemlenemeyen heterojenliği kontrol etmek için regresyon modellerine

kukla değişkenler olarak dahil edilir. Rassal etkiler ise regresyon modelindeki açıklayıcı değişkenlerle ilişkisiz olduğu varsayılan ve maksimum olabilirlik yöntemleri kullanılarak tahmin edilen bireye özgü etkileri ifade etmektedir (Wooldridge, 2020: 251).

Sabit etkiler bireysel birimler arasında zamanla değişmeyen heterojenliği kontrol etmek için kullanılırken, rassal etkiler hem zamanla değişmeyen hem de zamanla değişen heterojenliği yakalamak için kullanılır. Bireye özgü etkiler, açıklayıcı değişkenlerle ilişkili olduğunda sabit etkiler modelleri daha uygunken, açıklayıcı değişkenlerle ilişkisiz olduğunda rassal etkiler modelleri daha uygundur ve maksimum olabilirlik yöntemlerini kullanarak bireye özgü modellerin varyansını tahmin eder (Baltagi, 2008: 175-180; Greene, 2002: 285). Sabit etkiler ve rassal etkiler arasındaki seçim, heterojenliğin doğasına ve ilgilenilen araştırma sorusuna bağlıdır. Panel verilerin kullanımı ile her birimde gözlemlenemeyen birim etkiler ortaya çıkabilir.

Genel bir ifadeyle yatay kesit boyutunun büyük bir anakütleden rassal olarak çekildiği durumlarda rassal etkiler, daha spesifik bir veri seti söz konusu olduğunda ise sabit etkiler düşünülmektedir (Yerdelen Tatoğlu, 2021: 79). Aşağıda sırasıyla sabit etkiler ve rassal etkiler modelleri bu kısımda açıklanacaktır.

3.3.2.1.1. Sabit Etkiler Modeli

Sabit etkiler modeli, zaman içinde sabit olan bireysel birimler arasında gözlemlenemeyen heterojenliği kontrol etmek için kullanılan bir panel veri ekonometri tekniğidir. Sabit etkiler modelinin formülü aşağıda verilmiştir:

$$Y_{it} = \alpha_i + \beta X_{it} + u_{it} \quad (i=1...N, \quad t=1...T) \quad (3.5)$$

Burada Y_{it} t zamanında i birimi için bağımlı değişken, α_i birime özgü sabit etki, X_{it} t zamanında i birimi için açıklayıcı değişkenler vektörü ve u_{it} hata terimidir. Sabit etki α_i , zaman içinde değişmeyen ve araştırmacı tarafından gözlemlenemeyen tüm birime özgü özellikleri ifade etmektedir. Burada sabit katsayı, yatay kesit birimleri için farklı değerler alarak, birimlerin arasındaki farklılık da sabit terimle gösterilmektedir. Bu modellerde sabit terimin, sabit bir değişken olduğu ve bağımsız değişkenlerin de hata terimi ile ilişkisiz (korelasyonsuz) olduğu varsayılmakta ve birim etki ile ilişkili

(korelasyonlu) olmasına izin verilmektedir (Yerdelen Tatoğlu, 2019: 80). Sabit etkiler modeli, birime özgü etkileri verilerden kaldıran grup içi varyasyon kullanılarak tahmin edilir.

Çok boyutlu panel veri modellerinin sabit etkiler varsayımı ile tahmin edilmesinde tıpkı iki boyutlu panel veri modellerinde olduğu gibi gölge değişkenli en küçük kareler tahmincisi ve grup içi tahmincisi kullanılabilir (Yerdelen Tatoğlu, 2019: 377):

a) Gölge Değişkenli En Küçük Kareler Yöntemi: Bu yöntem, hiyerarşinin farklı seviyelerine araç değişkenler eklenerek yuvalanmış çok boyutlu panel veri modellerine genişletilebilir. Bu, verilerin hiyerarşik yapısını hesaba katarken, birden fazla boyutta zamanla değişmeyen ve zamanla değişen etkilerin tahmin edilmesine olanak tanır.

Birim boyutlarının birbirinin içinde yuvalandığı gölge değişkenlerin tamamı, çoklu doğrusal bağlantı nedeniyle modelden düşmektedir ve tahmin sonuçları bir birim ve bir zaman boyutunun bulunduğu iki boyutlu panel veri modelinin tahminiyle aynı olmaktadır. Burada meydana gelen serbestlik derecesi kaybı ve izin verilen spesifikasyonların sınırlı olması sebebiyle çok fazla tercih edilmez (Yerdelen Tatoğlu, 2019: 377).

Yuvalanmış panel veri modellerinde gölge değişkenlerle en küçük kareler yöntemini uygulamanın bir yolu da sabit etkiler modellerinin kullanılmasıdır. Sabit etkiler modelinde araştırmacı paneldeki her birim (örneğin birey, hane halkı, topluluk) için ayrı bir kukla değişken kullanır ve bu da birimler arasında zamanla değişmeyen heterojenliği yakalar. Ancak, modelde içsellik mevcutsa, sabit etkiler tahminleri yanlış olacaktır. Bu sorunu ele almak için araştırmacı hiyerarşinin farklı seviyelerinde araç değişkenler kullanabilir. Örneğin, bireylerin hane halkları içinde yuvalandığı bir panel veri modelinde araştırmacı, birey düzeyindeki bağımsız değişkenlerdeki içsellığı ele almak için hane halkı düzeyinde araç değişkenler kullanılabilir. Sabit etkiler modellerinde araç değişkenler yöntemi matematiksel olarak aşağıdaki gibi gösterilebilir (Angrist ve Pischke, 2008: 84-94):

$$Y_{it} = \beta X_{it} + \alpha_i + \varepsilon_{it} \quad (3.6)$$

Burada Y_{it} t zamanında i bireyi için bağımlı değişken, X_{it} t zamanında i bireyi için bağımsız değişken(ler), α_i i bireyi için birime özgü sabit etki ve ε_{it} hata terimidir. Eğer modelde içsellik varsa, β katsayısı yanlış olacaktır.

Bu yanlışlığı gidermek için, araştırmacı hanehalkı düzeyinde Z_{it} olarak gösterilen araç değişkenler kullanabilir; burada j hanehalkı endeksi ve t zaman endeksidir. Model daha sonra aşağıdaki gibi genişletilir:

$$Y_{it} = \beta X_{it} + \gamma Z_{it} + \alpha_i + \varepsilon_{it} \quad (3.7)$$

Burada γ , Z_{it} araç değişkenlerin katsayısıdır. Araç değişkenler hane halkı düzeyindeki bağımsız değişkenler için vekil görevi görerek araştırmacının iki aşamalı en küçük kareler (2SLS) yöntemini kullanarak β katsayısını tahmin etmesini sağlar. Bu yöntem, çeşitli değişkenler eklenerek çoklu yuvalanmış modellerle genişletilebilir. Bu yöntemin spesifik uygulaması, panel verilerinin yapısına ve ilgilenilen araştırma sorusuna bağlı olacaktır.

b) Grup İçi Tahmin Yöntemi: Bu yöntem, birime özgü sabit etkileri ortadan kaldırmak için grup ortalamalarının verilerden çıkarılmasını içerir ve böylece bağımsız değişkenlerin zamanla değişen etkilerini tahmin etmesine olanak tanır. Çok boyutlu sabit etkiler panel veri modellerinin gölge değişkenli en küçük kareler yöntemi ile tahmin edilmesinde gölge değişkenli en küçük kareler yöntemi anlatılırken bahsedildiği gibi, serbestlik derecesi kaybı ve birbiri içerisine yuvalanan birimin gölge değişkenlerinin tümünün çoklu doğrusal bağlantı sebebiyle modelden düşmesi sonucu sapmalı tahmin olmasından dolayı sabit etkiler modelinin tahmininde grup içi tahminci kullanılmaktadır ve yuvalanmış çok boyutlu panel verilerin analizinde yaygın olarak kullanılan bir yaklaşımdır. Grup içi tahmin yöntemi matematiksel olarak aşağıdaki gibi gösterilebilir:

$$Y_{it} - \text{ortalama}(Y_i) = \beta(X_{it} - \text{ortalama}(X_i)) + (\varepsilon_{it} - \text{ortalama}(\varepsilon_i)) \quad (3.8)$$

Burada Y_{it} , t zamanında i bireyi için bağımlı değişken, X_{it} t zamanında i bireyi için bağımsız değişken(ler) ve ε_{it} hata terimidir. Ortalama Y_i ve ortalama (X_i) terimleri sırasıyla bağımlı ve bağımsız değişkenler için grup ortalamalarını temsil etmektedir. Grup ortalamalarının verilerden çıkarılmasıyla, her birim için sabit etkiler ortadan

kaldırılır ve geriye sadece bağımsız değişkenlerin zamanla değişen etkileri kalır. Grup içi tahminci daha sonra zamanla değişen bağımsız değişkenlerin katsayılarını tahmin etmek için kullanılabilir.

Grup içi tahmin yönteminin bir avantajı, araç değişkenlere ihtiyaç duymaması ve gölge değişkenli en küçük kareler yöntemine göre hesaplama açısından daha basit bir yöntem olmasıdır. Ancak, modelde içsellik mevcutsa bu yöntem uygun olmayabilir (Baltagi, 2008: 33-35).

3.3.2.1.2. Rassal Etkiler Modeli

Rassal etkiler birime özgü sabit etkilerin bağımsız değişkenlerle ilişkisiz olduğu ve bunun yerine ortalaması sıfır ve varyansı sigma-kare-alfa olan normal bir dağılımdan çekildiği varsayılır. Rassal etkiler modelinin tahmininde genelleştirilmiş en küçük kareler yöntemi ve en çok olabilirlik yöntemi kullanılabilir. Rassal etkiler modeli matematiksel olarak aşağıdaki gibi gösterilebilir:

$$Y_{it} = \beta_0 + \beta_1 X_{it} + \alpha_i + \varepsilon_{it} \quad (3.9)$$

Burada Y_{it} t zamanında i bireyi için bağımlı değişken, X_{it} t zamanında i bireyi için bağımsız değişken(ler), α_i birime özgü sabit etki ve ε_{it} hata terimidir.

Rassal etkiler modeli, birime özgü sabit etkilerin bağımsız değişkenlerle ilişkisiz olduğunu, yani sabit etkiler ile bağımsız değişkenler arasında sistematik bir ilişki olmadığını varsayar. Bu varsayım, araştırmacının bağımsız değişkenlerin zamanla değişen etkilerini tahmin etmesini sağlarken, aynı zamanda birimler arasında gözlemlenemeyen heterojenlik olabileceği gerçeğini de hesaba katar. Rassal etkiler modelinin bir avantajı hem zamanla değişmeyen hem de zamanla değişen etkilerin tahmin edilmesine izin verirken, aynı zamanda birimler arasında gözlemlenemeyen heterojenliği de hesaba katmasıdır. Ancak, birime özgü sabit etkilerin bağımsız değişkenlerle korelasyonsuz olduğunu varsayar ki bu varsayım her durumda geçerli olmayabilir (Baltagi, 2008: 177).

Çok boyutlu panel veri modellerinin rassal etkiler varsayımı altında tahmininde tıpkı iki boyutlu panel veri modelindeki gibi genelleştirilmiş EKK ve en çok olabilirlik yöntemleri kullanılmaktadır. Aşağıda bu yöntemler hakkında bilgi verilecektir.

a) Genelleştirilmiş En Küçük Kareler Yöntemi: Çok boyutlu panel veri modellerinde, rassal etkiler modeli, zaman içindeki değişimlerin tüm gözlemler için aynı olduğunu varsayar. Ancak, gözlemler arasındaki farklılık, sabit ancak bilinmeyen özelliklere (örneğin, bir ülkenin genel ekonomik koşulları) bağlı olan sabit özelliklere dayanır. Bu nedenle, rassal etkiler modeli, sabit etkileri modellemek için kullanılır. Genelleştirilmiş en küçük kareler (GLS) yöntemi, bu sabit özellikleri modellemek için kullanılabilir. GLS yöntemi, hata terimlerinin heteroskedastik veya bağımlı olduğu durumlarda kullanılabilir ve en verimli tahminleri elde etmek için gözlemleri ağırlıklı olarak hesaplar. GLS yöntemi, çok boyutlu panel veri modellerinde kullanıldığında, model şu şekilde ifade edilebilir (Baltagi 2008: 177 ve Hsiao, 2003: 84):

$$Y_i = X_i\beta + \Sigma W_i + u_i \quad (3.10)$$

Burada, Y_i , X_i , ve u_i sabit boyutlu matrislerdir. Y_i , bağımlı değişken vektörüdür ve X_i , bağımsız değişkenler matrisidir. γ_i , birime özgü sabit etkileri temsil eden vektördür ve W_i , özel sabit etkileri modellemek için kullanılan matrislerdir. β ise katsayı vektörüdür.

GLS yönteminin elde edilmesi için ilk önce hata terimlerinin varyans kovaryans matrisinin bilinmesi gerekir. Bu, heteroskedastisite durumunda, genellikle ortalama koşullu varyansı hesaplamak için kullanılan bir ağırlık matrisinin hesaplanmasıyla gerçekleştirilir. Bu ağırlık matrisi, ayrıca, bağımlı değişkenlerin varyans-kovaryans matrisi ile de çarpılır. Bu işlemler sonucunda, GLS tahmincileri, genellikle, OLS tahmincilerine göre daha verimli ve daha doğru sonuçlar üretir. Ölçülemeyen hata teriminin ve birim etkisinin varyanslarının tahmincilerinin etkinliği bu varyanslarının çeşitli tutarlı tahminleri kullanılmaktadır. Örneğin dengeli alt panel veri modellerinin tahmininden elde edilen kalıntılar yardımıyla bu varyanslar için hesaplanan standart tahminciler GLS tahmincisini elde etmek için kullanılabilir (Güriş, 2018: 423-425).

b) En Çok Olabilirlik Yöntemi: Bu modelde, bireysel gözlemlerdeki rassal etkilerin dağılımı hesaba katılarak bu etkiler arasındaki korelasyon dikkate alınır. Rassal Etkiler Modeli, Genelleştirilmiş En Küçük Kareler (GLS) yöntemi ile tahmin edilir. Bu yöntem, hata terimlerinin varyansının ve kovaryanslarının bilindiği durumlarda etkili bir şekilde kullanılabilir (Wooldridge, 2020: 226-232). Formülü şu şekildedir:

$$Y = X\beta + Z_u + \varepsilon \quad (3.11)$$

Burada, y bireysel gözlemleri, X bağımsız değişkenleri, β regresyon katsayılarını, Z rassal etkiler matrisini, u rassal etkileri ve ε ise hata terimlerini ifade etmektedir.

Rassal etkiler modelinin en çok kullanılan tahmin yöntemi En Çok Olabilirlik Yöntemi'dir (Maximum Likelihood Estimation - MLE). Bu yöntem, gözlemlerin veri setindeki rasgele etkileri ve hata terimlerini hesaba katarak, modelin en olası parametre değerlerini hesaplamaya çalışır. İki yönlü modelde olabilirlik fonksiyonuna ek olarak birim ve zaman etkileri dahil edilerek tahmin edilir (Yerdelen Tatoğlu, 2021: 389).

3.3.2.2. Yuvalanmamış Çok Boyutlu Panel Veri Modelleri

Yuvalanmamış çok boyutlu panel veri modelleri hem kesit hem de zaman serisi boyutları içeren çok boyutlu verilerin analizinde kullanılan bir yöntemdir. Yuvalanmamış çok boyutlu panel veri modellerinde birim (zaman) boyutu birbiri içerisine yuvalanmamış olup, yuvalanmış modellere göre tahmini çok daha kolay gibi görünse de bazı tahmin yöntemlerinde bir takım sorunlarla karşılaşılabilir.

Yuvalanmamış panel veri modellerinde de yuvalanmış modellerde olduğu gibi iki birim bir de zaman boyutunun olduğu üç boyut söz konusu olabilmektedir. Çekim modellerinde sıklıkla başvuru alan spesifikasyon olması nedeniyle yuvalanmamış çok boyutlu panel veri modelleri konusunda geniş bir ekonometrik literatür bulunmaktadır (Tatoğlu, 2020: 366). Egger ve Plaffermayrb (2003), Baldwin ve Taglioni (2006), Baier ve Bersgrat (2007), Matyas, Hornok ve Pus (2012), Balazsi, Matyas ve Wansbeek (2015) ve Balazsi vd (2015) bu modellerin tahmin yöntemlerini tartışmışlardır. Tahmin yöntemleri sabit ve rassal etkiler modelleri için yukarıda anlatıldığı için burada kısaca bilgi verilecektir.

3.3.2.2.1. Sabit Etkiler Modeli

Yuvalanmamış çok boyutlu panel veri modellerinin sabit etkiler varsayımı ile tahmin edilmesinde gölge değişkenli enküçük kareler yöntemi ve grup içi tahminci kullanılabilmektedir. Yuvalanmamış modellerde detaylı bilgi verildiği için aşağıda kısaca bilgi verilecektir.

a) Gölge Değişkenli En Küçük Kareler Yöntemi: Yuvalanmış çok boyutlu panel veri modellerinin aksine iki birim boyutu birbiri içine yuvalanmadığı için bu modellerin gölge değişkenli en küçük kareler ile problemsiz olarak tahmini yapılabilmektedir. Ancak, gölge değişken sayısının fazla olmasından dolayı ortaya çıkabilecek serbestlik derecesi kaybı ve çoklu doğrusal bağlantı sorununa karşı dikkatli olunması gerekmektedir.

b) Grup İçi Tahmin Yöntemi: Yuvalanmamış çok boyutlu panel veri modellerinin sabit etkiler varsayımı ile grup içi tahminci ile tüm değişkenler için grup içi dönüşüm (birim ve zaman ortalamaları ile) yapılarak tahmin edilmektedir (Tatoğlu, 2020: 366).

3.3.2.2.2. Rassal Etkiler Modeli

Yuvalanmamış çok boyutlu panel veri modellerinin rassal etkiler varsayımı ile tahmin edilmesinde gölge değişkenli genelleştirilmiş en küçük kareler yöntemi ve en çok olabilirlik yöntemleri kullanılabilmektedir. Yuvalanmış modellerde detaylı bilgi verildiği için aşağıda kısaca bilgi verilecektir.

a) Genelleştirilmiş En Küçük Kareler Yöntemi: Rassal etkiler modelinin genelleştirilmiş en küçük kareler yöntemiyle tahmininde süreç yuvalanmış çok boyutlu panel veri modelleri başlığı altında anlatılan genelleştirilmiş en küçük kareler ile aynı olduğundan burada tekrarlanmamıştır. Ancak çekim modellerinde olduğu gibi uzaklık değişkeni şeklinde zaman değişmezi içeren modellerde zaman boyutu için gruplar arası dönüşüm zaman ortalamalarının genel ortalamaaya eşit olması nedeniyle modelden düşmektedir. Benzer şekilde i ülkesinin ve j ülkesinin GSYH'leri de i ve j birimleri için yapılan gruplar arası dönüşümlerde modelden düşmektedir. Dolayısıyla bu durumda rassal etkiler tahmincisi elde edilebilmektedir (Tatoğlu, 2020: 371).

b) En çok Olabilirlik Yöntemi: Bu yöntemde süreç yuvalanmış çok boyutlu panel veri modelleri başlığı altında anlatılan en çok olabilirlik yöntemiyle aynı olduğundan burada tekrarlanmamıştır. Yuvalanmamış çok boyutlu panel veri modellerinin en önemli örneği olan Çekim modellerinde birim ve zaman değişmezi değişkenler olduğu için rassal etkiler varsayımıyla genelleştirilmiş en küçük kareler

tahmini yapılamadığı için en çok olabilirlik tahmincisi tek seçenek olarak karşımıza çıkmaktadır (Tatoğlu, 2020: 372).

Buraya kadar yuvalanmış ve yuvalanmamış paneller için sabit ve rassal etkiler varsayımıyla tahmin yöntemleri anlatılmış bulunmaktadır. Literatürde özellikle çekim modellerinin tahmininde sıklıkla başvuru bu modellerin tahmininde otaya çıkabilecek birtakım zorluklar nedeniyle alternatif birtakım tahminciler geliştirilmiştir. Bu tahmincilerden biri olan Poiseon Pseudo Maximum Likelihood tahmincisi aşağıda anlatılacaktır.

3.3.3. Poiseon Pseudo Ençok Olabilirlik Tahmincisi

Silva ve Tenreyro (2006) çalışması ile önerilen Poisson Pseudo Maksimum Olabilirlik (PPML) tahmincisi, yapılan Monte Carlo simülasyon testlerinde heteroskedastisite ile birlikte sıfır ticaret oranı durumlarında bile çok iyi performans ortaya koyduğunu göstermiştir (Silva ve Tenreyro, 2006: 653). Model tahmininde PPML tahmincisinin sıfır ticaretin yanı sıra heteroskedastisite sorununa çözüm sunması tahmin yönteminin sağladığı önemli bir avantajdır. Ayrıca bu hesaplama yönteminin sunduğu bir diğer önemli avantaj da genellikle kukla değişkenlerin kullanımını gerektiren sabit etkilerin modele dâhil edilmesine de olanak tanımasıdır (Fally, 2012: 5-6).

Panel çekim modellerini tahmin edilmesinde ülkeler arasındaki sıfır olan ticaret değerlerinin olması durumunda bağımlı değişkenin logaritmasının alınamaması ve sıfır ticaret değerinin dışlanması durumunda da seçim yanlılığı ve ayrıca sabit etkiler varsayımı altında model tahmininde uzaklık değişkeninin modelden düşmesi gibi problemler bulunmaktadır. Gómez-Herrera (2013) tarafından yapılan çalışmada heterojenliğin bulunduğu ve sıfır değere sahip gözlerin olduğu veri setlerinde tahmin ediciler arasında sapmalar bulunduğu gösterilmiştir. Modelin sabit etkiler olmadığı veya bağımlı değişkene ilişkin sıfır değerlerin bulunmadığı durumlarda bile etkin olmadığı gösterilmiştir. Ayrıca Sylva ve Tenreyro (2006), çekim modelinin doğrusal hale getirilmesi durumunda hata terimi için sabit varyans varsayımının karşılanmadığını Monte Carlo simülasyonlarıyla saptamıştır. Westerlund ve Wilhelmson (2011) çalışmasında da sıfır değerli gözlemler sebebiyle bağımlı değişkenin modele doğrusal olarak dâhil edilmesi ile elde edilen doğrusal logaritmik

modelin tahmininin sapmalı olduğu gösterilerek poisson sabit etkiler tahmincisinin kullanılabileceği ileri sürülmüştür. PPML tahmincisinde, bağımlı değişkende logaritma alınmamaktadır. Similasyon çalışmalarında PPML tahmincisinde sapmanın EKK temelli tahmincilerle göre daha küçük olduğu ve küçük örneklerde daha iyi performans sergilediği görülmüştür (Gül ve Tatoğlu, 2019: 53).

3.4. EKONOMETRİK MODEL VE VERİ SETİ

Çalışmanın bu kısmında uluslararası göç akımlarının belirleyicilerini tespit etmek üzere kurulan model, veri seti ve değişkenler ele alınacaktır.

Uluslararası göç akımlarının belirleyicileri bu çalışmada 1997-2020 yılları arasında dünyada en fazla göç alan 9 ülke (Amerika, İngiltere, Avustralya, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, İspanya ve Türkiye (1997-2000 ve 2010, 2011, 2016-2020) örnekleme kullanılarak çok boyutlu panel çekim modelleri üzerinden araştırılmıştır. Çalışmaya konu olan ülkeler için OECD, Dünya Bankası, AB, GeoDist CEPII verileri kaynak olarak kullanılmıştır. Ampirik literatürdeki çalışmalardan hareketle oluşturulan temel ve genişletilmiş çekim modelleri çalışmanın örnekleme üzerinden PPML tahmincisi kullanılarak test edilmiştir. Öncelikle temel çekim modeli çerçevesinde göç akımları mesafe ve ülkelerin GSYH değişkenleri kullanılarak çok boyutlu panel veri modeliyle araştırılmış ve daha sonra örnekleme yer en fazla göç alan 9 ülkenin her biri için iki boyutlu panel veri modelleriyle analiz yapılmıştır. Bu analizler, genişletilmiş çekim modeli için de gerçekleştirilmiştir. Uluslararası göç akımlarının belirleyicilerinin tahminine yönelik oluşturulan panel çekim modeli aşağıda gösterilmiştir:

$$\text{Migra}_{ijt} = \beta_1 \ln_distw_{ij} + \beta_2 \ln_gdpdest_{jt} + \beta_3 \ln_unempdest_{jt} + \beta_4 \ln_infdest_{jt} + \beta_5 \text{eunion}_{ij} + \beta_6 \text{col}_{ij} + \beta_7 \text{lang_dest}_j + \text{cont}_{jt} + \varepsilon_{it}$$

Yukarıdaki modelde, i ve j gözlem birimini (hedef ve kaynak ülke), t zaman dönemini, β 'lar katsayıları ve ε hata terimini ifade eder. Bağımlı değişken migra_{ijt} , uluslararası göç akımlarını ifade etmektedir. Modelde uluslararası göç akımlarını açıklamak üzere göçmen kaynak ülkesi ile hedef ülke arasındaki mesafe (distw_{ij}), kaynak ve hedef ülkenin GSYH'si (gdp_{orig} ve gdp_{dest}), hedef ülkenin nüfusu, işsizlik oranı ve enflasyon oranı, ülkelerin AB üyesi olup olmadıkları (eunion_{ij}), hedef ülke ile

kaynak ülke arasındaki kolonyal bağ (col) ile ortak dile (lang_dest) ilişkin değişkenler yer almaktadır. cont_{ij} değişkeni ülkelerin sınır komşusu olması durumunda 1, diğer durumlarda 0 değerini almaktadır. Col_{ij}, iki ülke arasında kolonyal bağ olup olmadığını ifade etmektedir; j ülkesi ile i ülkesi arasında kolonyal bağ varsa 1 yoksa 0 değerini almaktadır. Ülkeler arasında entegrasyon ilişkisinin varlığı konusunda da AB'ye üyelik durumu dikkate alınmış ve ülkelerin AB'ye üyeliği söz konusu ise 1, değilse 0 değerini almaktadır. Kullanılan son kukla değişken lang_dest_{ij} ise iki ülkenin ortak dil kullanıp kullanmadığını göstermekte ve eğer iki ülke ortak dil kullanıyorsa 1, kullanmıyorsa 0 değerini almaktadır. Analizde kullanılan değişkenler ile bunların tanımları ve veri kaynakları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Tablo 24: Değişkenler, Tanım ve Veri Kaynakları

Değişken	Tanım	Veri Kaynağı
migra	Uluslararası göç akımları	OECD ve IOM
ln_distwces	Göçmen kaynak ülkesi ile hedef ülke arasındaki mesafe	GeoDist CEPII
ln_gdpdest	Hedef ülkenin reel GSYH'sı	WorldBank
ln_gdporig	Kaynak ülkenin reel GSYH'sı	WorldBank
ln_nfsdest	Hedef ülkenin nüfusu	WorldBank
ln_unempdest	Hedef ülkenin işsizlik oranı	WorldBank, OECD
ln_infdest	Hedef ülkenin enflasyon oranı	WorldBank, OECD
eunion	Ülkelerin AB üyesi olup olmadıkları (AB üyesi ise 1, değilse 0)	AB Başkanlığı
col	Hedef ülke ve kaynak ülke arasındaki kolonyal bağ (Kolonyal bağ varsa 1, yoksa 0)	GeoDist CEPII
lang_dest	Hedef ülkede konuşulan dilin benzerliği (Dil benzerliği varsa 1, yoksa 0)	GeoDist CEPII
cont	Ülkeler arasındaki komşuluk ilişkisi (Sınır komşusu ise 1, değilse 0)	GeoDist CEPII

Bu çalışmanın örnekleminde 24 yıllık bir zaman boyutu ile en çok göç alan 9 ülke ve bu ülkelere göçmen gönderen kaynak ülkelerin verileri yer almaktadır. Bu kapsamda çok fazla sayıda göçmene ev sahipliği yapan ülke olarak Türkiye de

çalışmanın örnekleme dahil edilmiştir. Örnekleme deki diğer ülkeler için 1997-2020 dönemine ilişkin veriler kullanılmakla birlikte Türkiye için düzenli veri temin edilememesi nedeniyle ulaşılabilen 1997-2000 ve 2010, 2011, 2016-2020 dönemi verileri kullanılmıştır. Ülkelere ilişkin göç verileri IOM (International Organization for Migration) ve OECD veri tabanından elde edilmiştir. Örnekleme de yer alan ülkeler, Tablo 25’te verilmektedir.

Tablo 25: Çalışmanın Örnekleminde Yer alan Ülkeler

Göç Alan Ülkeler	Göç Veren Ülkeler
Türkiye	Afganistan, Azerbaycan, Bulgaristan, İran, Irak, Rusya, Suriye, Türkmenistan, Özbekistan, Almanya
Avustralya	Afganistan, Çin, Hindistan, Irak, İrlanda, Güney Kore, Malezya, Yeni Zelanda, Pakistan, Filipinler, Güney Afrika, Sri Lanka, Birleşik Krallık, Amerika, Vietnam
Kanada	Cezayir, Bulgaristan, Çin, Kolombiya, Mısır, Fransa, Hindistan, İran, Irak, Güney Kore, Fas, Nijerya, Pakistan, Filipinler, Sri Lanka, Suriye, Birleşik Krallık, Amerika
Fransa	Cezayir, Kamerun, Çin, Komorlar, Fildişi Sahili, Kongo, İtalya, Mali, Fas, Portekiz, Romanya, Senegal, İspanya, Tunus, Türkiye, Birleşik Krallık, Amerika
Almanya	Afganistan, Avusturya, Bosna Hersek, Bulgaristan, Çin, Hırvatistan, Fransa, Yunanistan, Macaristan, Hindistan, Irak, İtalya, Polonya, Romanya, Rusya, Slovakya, İspanya, Suriye, Türkiye, Ukrayna, Birleşik Krallık, Amerika
İtalya	Arnavutluk, Bangladeş, Brezilya, Bulgaristan, Çin, Ekvador, Mısır, Hindistan, Moldova, Fas, Nijerya, Pakistan, Peru, Filipinler, Polonya, Romanya, Senegal, Sri Lanka, Tunus, Türkiye, Ukrayna
İspanya	Arjantin, Bolivya, Brezilya, Bulgaristan, Çin, Kolombiya, Dominik Cumhuriyeti, Ekvador, Fransa, Almanya, Honduras, İtalya, Fas, Pakistan, Paraguay, Peru, Portekiz, Romanya, Ukrayna, Birleşik Krallık, Venezuela
Birleşik Krallık	Avusturya, Bangladeş, Kanada, Çin, Fransa, Almanya, Yunanistan, Hindistan, İrlanda, İtalya, Japonya, Litvanya, Malezya, Yeni Zelanda, Nijerya, Pakistan, Filipinler, Polonya, Portekiz, Romanya, Güney Afrika, İspanya
Amerika	Bangladeş, Brezilya, Kanada, Çin, Kolombiya, Dominik Cumhuriyeti, Ekvador, El Salvador, Etiyopya, Guatemala, Haiti, Hindistan, İran, Irak, Jamaika, Güney Kore, Meksika, Myanmar, Nijerya, Pakistan, Peru, Filipinler, Polonya, Rusya, Ukrayna, Birleşik Krallık, Venezuela, Vietnam

En çok göç alan 9 ülke için uluslararası göç akımlarının belirleyicilerini araştırmak üzere kurulan modelde migra bağımlı değişkeni kaynak ülkeden hedef

ülkeye gerçekleşen uluslararası göç akımını, $\ln_distwces$, $\ln_gdpdest$, $\ln_unempdest$, $\ln_infdest$, $\ln_nfsdest$, $eunion$, $cont$, col ve $lang_dest$ ise bağımsız değişkenleri göstermektedir. Aşağıda bu değişkenlerin tanımı ve beklenen işareti açıklanmaktadır.

$\ln_distwces$, göçe kaynaklık eden ülke ile hedef ülke arasındaki mesafeyi temsil etmekte ve Çekim modeli çerçevesinde iki ülke arasındaki uzaklığın artmasının, göç hareketlerini azaltması beklenmektedir.

$\ln_gdpdest$, hedef ülkenin reel GSYH'sını temsil etmekte ve göç edilen ülkedeki GSYH artışının göçmenler için daha yüksek refah düzeyi ve yaşam koşullarının göstergesi olarak dikkate alınarak göç hareketlerini artırması beklenmektedir.

$\ln_gdporig$, kaynak ülkenin reel GSYH'sını temsil etmekte ve göç veren ülkedeki GSYH'deki azalışın göçmenler için daha yüksek yaşam düzeyine kavuşmak üzere yeni yer arayışını teşvik ederek göç hareketlerini artırması beklenmektedir.

$\ln_unempdest$, hedef ülkenin işsizlik oranını temsil eder. Hedef ülkedeki istihdam fırsatlarının yüksek olması göçmenler için bir cazibe unsuru olurken işsizlik sorunu ise çoğu zaman caydırıcı bir faktör olabilmektedir. Bu değişkenin katsayısının pozitif olması beklenmektedir.

$\ln_nfsdest$, hedef ülkenin nüfusunu temsil etmekte olup, göç akımlarının yüksek nüfuslu ülkelerden daha az nüfuslu ülkelere yönelerek yüksek nüfuslu ülkelerin daha fazla göçmen çekeceği ifade edilmektedir (Kim ve Cohen, 2010).

$\ln_infdest$, hedef ülkenin enflasyon oranını temsil etmekte olup enflasyon düzeyinin göç hareketleri üzerindeki etkisinin negatif olması beklenmektedir.

$eunion$, ülkelerin AB üyesi olup olmadığını temsil eder. AB üyesi olan ülkelerin daha fazla ekonomik ve sosyal fırsatlar sunabileceği beklentisiyle göçmenler için AB üyeliği çekici bir unsur olabilmektedir.

col , hedef ülke ve göçmen kaynak ülkesi arasındaki kolonyal bağı temsil eder. Geçmişteki kolonyal ilişkilerin, göç hareketleri üzerinde hala devam eden etkileri olabilmesi nedeniyle pozitif ilişki beklenmektedir.

$cont$, ülkelerin sınır komşuluğu olup olmadığını temsilen modele dahil edilmiştir. Bu değişkenin işaretine ilişkin pozitif bir beklenti olmakla birlikte literatürde tersi sonuçların elde edildiği durumlarda bulunmaktadır.

lang_dest, hedef ülkede konuşulan dilin benzerliğini temsil eder ve göç hareketleri üzerinde önemli bir faktör olarak görünmektedir. Bu, göçmenlerin uyum sağlaması ve entegrasyonunun daha kolay olabileceğine işaret etmektedir.

3.5. ANALİZ BULGULARI

Bu çalışmada 1997-2020 dönemi için uluslararası göçün belirleyicilerini çekim modeli üzerinden araştırmak üzere, 24 yıllık bir zaman boyutu ile en fazla göç alan 9 ülke ve bu ülkelere göçmen gönderen kaynak ülkelerden oluşan iki tane birimi (hedef ve kaynak ülke) içeren çok boyutlu panel veri modelleri üzerinden analiz yapılmıştır. Bu kapsamda Stata 17 programı yardımıyla öncelikle temel çekim modeli üzerinden sabit ve rassal etkilere bakılmıştır. Ancak çalışmanın yöntem kısmında anlatıldığı üzere çekim modellerinde bu iki tahmincinin içerdiği bazı dezavantajlar nedeniyle sonuçları desteklemek üzere PPML yöntemi ile de tahmin gerçekleştirilmiştir. Sabit ve rassal etkiler tahmincisi ve PPML tahmincisi ile öncelikle temel çekim modeli ve daha sonra ise genişletilmiş çekim modeline ilişkin analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

3.5.1. Temel Çekim Modelinin Tahmin Sonuçları

Uluslararası göç akımlarının belirleyicilerinin analiz edilmesinde öncelikle temel çekim modeli üzerinden tahmin yapılarak mesafe ve gelir düzeyi değişkenleri kullanılmıştır. Tablo 26’da çok boyutlu temel panel çekim modelinin sırasıyla sabit ve rassal etkiler tahmincisi ile PPML tahmin sonuçları gösterilmektedir.

Tablo 26: Çok Boyutlu Panel Çekim Modeli Tahmin Sonuçları (Temel Model)

SE-GDEKK			RE-MLE		PPMLHDFE	
Değişken	Katsayı	P> t	Katsayı	P> t	Katsayı	P> t
ln_distwces	-0.148300	0.003	-0.135553	0.003	-0.867592	0.000
ln_gdpdest	2.682528	0.000	1.417813	0.000	6.221518	0.000
ln_gdporig	0.1010192	0.202	0.0437943	0.485	-0.1767317	0.000
R ²	0.3502				0.2005	
Wald chi ²			59.91 (0.000)*		371.79 (0.000)*	
LR			1008.43 (0.000)*			
Log likelihood/ Log pseudolikelihood			-3710.2766		-29445403.35	

Not: Parantez içindeki değerler katsayılarla ilişkin olasılık değerleridir. * Prob > chi2 değeridir.

Sabit etkiler ve rassal etkiler modellerinin her ikisinde de göç verenin ülkenin GSYH değişkeni anlamlı çıkmazken, göç alan ülkenin GSYH ve mesafe değişkenlerinin katsayısı teorik beklentilere uygun ve anlamlı bulunmuştur. PPML tahmin sonuçlarına göre de mesafe değişkeni ile göç alan ve veren ülkenin GSYH değişkeninin katsayısı beklenen işaretli ve %1 düzeyinde anlamlı bulunmuş olup iki ülke arasındaki mesafedeki her %1’lik artış, göçü %0.86 azaltmaktadır. Ayrıca göç alan ülkenin GSYH’sındaki her %1’lik artış da o ülkeye yönelik göçü %6.22 artırırken göç veren ülkenin GSYH’sındaki artış, göç akımlarını %0,17 azaltmaktadır.

Yukarıdaki tabloda gösterilen çok boyutlu panel çekim modeli tahmin sonuçlarına bakıldığında Wald testi sonuçları sabit ve rassal etkiler modeli için oluşturulan modelin bütün olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Temel çekim modelinin sabit ve rassal etkilerle tahminin ardından rassal etkiler modelinde hem göç alan ülke hem göç veren ülke etkisine LR testi üzerinden bakılmış ve bu kapsamda modelin 3 boyutlu ve 3 etkili bir panel veri modeli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ana küttleden çekimin tesadüfi olmadığı belirlenmiş ve göçmen kabul eden ülkelere göç eden ülkelerin analize dahil edildiği göz önünde bulundurulduğunda, sabit etkilerle tahmin sonuçlarına güvenmenin daha uygun olduğu düşünülmektedir.

Yukarıda yer alan çok boyutlu panel çekim modeli tahmin sonuçlarına ilave olarak Tablo 27’de çalışmanın örneklemini oluşturan en çok göç alan 9 ülkenin her biri için ayrı ayrı temel panel çekim modelinin sırasıyla sabit ve rassal etkiler tahmincisi ile tahmin sonuçları gösterilmektedir.

Tablo 27’de yer alan temel çekim modelinin sabit ve rassal etkiler ile tahmin sonuçları değerlendirildiğinde mesafe unsurunu temsil eden $\ln_distwces$ değişkeninin katsayısı sabit etkiler modelinde Avustralya, Kanada ve İtalya için, rassal etkiler modeline göre ise, İspanya, Fransa ve İtalya için beklendiği gibi negatif işaretli ve %1 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Göç alan ve göç veren ülke GSYH değişkeni de genel olarak ülkelerin çoğunda teorik beklentilerle uyumlu ve anlamlı olarak bulunmuştur.

Tablo 27: Temel Çekim Modelinin Sabit ve Rassal Etkiler ile Tahmin Sonuçları

TEMEL ÇEKİM MODELİ									
SE-GDEKK	Avustralya	Kanada	Almanya	İspanya	Fransa	Birl. Kr.	İtalya	Amerika	Türkiye
ln_distwces	-22.394 (0.000)	-0.8625 (0.000)	2.0731 (0.000)	0.41476 (0.472)	-0.3004 (0.789)	-1.7197 (0.476)	-0.8544 (0.000)	12.3988 (0.002)	33.1100 (0.000)
ln_gdpdest	0.5210227 (0.004)	0.78982 (0.003)	0.51853 (0.004)	4.7417 (0.000)	1.1475 (0.000)	-6.676 (0.000)	3.4491 (0.000)	-0.6482 (0.026)	0.83972 (0.103)
ln_gdporig	-0.0587009 (0.128)	-0.3686 (0.002)	0.0566 (0.154)	- 0.62081 (0.001)	- 0.16005 (0.118)	2.91629 (0.001)	-0.0822 (0.690)	0.701390 (0.000)	-0.0002 (0.100)
RE									
ln_distwces	-0.5068023 (0.241)	-0.14667 (0.697)	-0.16243 (0.335)	-0.4279 (0.009)	-0.9376 (0.000)	0.73559 (0.007)	-0.2275 (0.000)	-0.04391 (0.857)	0.1501 (0.599)
ln_gdpdest	1.232264 (0.000)	1.297333 (0.000)	1.00768 (0.000)	3.34828 (0.000)	1.05349 (0.000)	1.10733 (0.393)	2.32185 (0.000)	0.038216 (0.887)	1.04232 (0.051)
ln_gdporig	-0.06144 (0.104)	-0.3501 (0.001)	0.05695 (0.145)	-0.4386 (0.004)	-0.0047 (0.949)	-0.0063 (0.985)	-0.1801 (0.000)	0.5339 (0.000)	- 0.000014 (0.260)
R2	0.8458	0.8662	0.7526	0.7563	0.8949	0.3575	0.737	0.1124	0.5766
Wald	48.25	36.33	45.22	38.97	102.51	267.63	1285.97	41.98	5.88
LR	505.59 (0.000)*	649.04 (0.000)*	463.37 (0.000)*	351.79 (0.000)*	188.3 (0.000)*	68.5 (0.029)*	416.41 (0.007)*	543.63 (0.000)*	13.54 (0.003)*

Not: Parantez içindeki değerler katsayılara ilişkin olasılık değerleridir. * Prob > chi2 değeridir.

Tablo 28’de çalışmanın örneklemini oluşturan en çok göç alan 9 ülkenin her biri için ayrı ayrı temel panel çekim modelinin PPML tahmin sonuçları gösterilmektedir. Tablodan temel çekim modelinin PPML tahmin sonuçları değerlendirildiğinde mesafeyi temsil eden ln_distwces değişkeninin katsayısı çoğu ülke için beklendiği gibi negatif ve %1 düzeyinde anlamlıdır. Ancak bu katsayı Kanada ve Birleşik Krallık’da pozitif ve %5 düzeyinde anlamlıdır. Sözü geçen ülkelerden Kanada’da mesafe değişkeninin katsayısının pozitif çıkmasının ülkenin göçmenler için kolaylık sağlayan bir politika izlemesi ve yüksek gelirli ülke olması sebebiyle farklı coğrafyalardan ve uzak bölgelerden de göçmenlerin tercih ettiği bir ülke olmasından kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. Yine Birleşik Krallık için de coğrafi yakınlıktan ziyade başka faktörlerin daha baskın olabileceği düşünülmektedir. Göç alan/hedef ülkenin gelir düzeyini temsil eden ln_gdpdest değişkeninin katsayısı ise Türkiye hariç tüm ülkelerde beklenildiği gibi pozitif ve anlamlıdır.

Tablo 28: Temel Çekim Modelinin PPML Tahmin Sonuçları

PPML	Avustralya	Kanada	Almanya	İspanya	Fransa	Birl. Kr.	İtalya	Amerika	Türkiye
ln_distwces	-1.5626 (0.000)	0.8967 (0.003)	-1.1261 (0.000)	-0.639 (0.000)	-2.463 (0.000)	0.1349 (0.138)	-0.887 (0.000)	-0.997 (0.707)	-0.193 (0.000)
ln_gdpdest	13.321 (0.000)	5.1990 (0.028)	9.5212 (0.080)	14.631 (0.000)	6.5917 (0.005)	6.9127 (0.020)	20.357 (0.001)	7.243 (0.024)	3.547 (0.419)
ln_gdporig	0.4012 (0.000)	-0.5999 (0.000)	-0.4554 (0.000)	-0.682 (0.000)	0.4905 (0.000)	-0.8150 (0.000)	0.3181 (0.015)	-0.087 (0.201)	-0.0004 (0.270)
R ²	0.2818	0.1462	0.2977	0.2635	0.7919	0.1786	0.2122	0.1124	0.1265
Wald chi ²	163.78	59.16	106.00	112.28	1728.04	83.42	120.27	42.04	66.51
Log pseudolikelihood	-1132754.9	1617169.8	5252207.7	2910161.4	151325.51	2791094.3	2719678.2	6813848.3	520679.3

Not: Parantez içindeki değerler katsayılara ilişkin olasılık değerleridir.

3.5.2. Genişletilmiş Çekim Modelinin Tahmin Sonuçları

Genişletilmiş çekim modeli, mesafe ve gelir unsurlarının yanı sıra göçü etkileyen diğer tüm değişkenleri kapsamaktadır. İşsizlik, enflasyon, nüfus, ülkelerin AB üyesi olup olmaması, kolonyal bağ, sınır komşuluğu, ortak dil gibi unsurlar da eklenerek çok boyutlu genişletilmiş çekim modeline ilişkin sırasıyla sabit ve rassal etkiler ile PPML tahmincisine ilişkin sonuçlar Tablo 29’da gösterilmektedir.

Tablo 29: Çok Boyutlu Panel Çekim Modeli Tahmin Sonuçları (Genişletilmiş Model)

	SE-GDEKK		RE-MLE		PPMLHDFE	
migra	Katsayı	P> z	Katsayı	P> z	Katsayı	P> z
ln_distwces	-0.25136	0.000	-0.2222	0.000	-0.31490	0.000
ln_gdpdest	0.25057	0.745	-0.23377	0.000	1.03329	0.161
ln_unempdest	-0.4543	0.001	-0.7865	0.000	-0.54915	0.002
ln_infdest	14.255	0.000	59677	0.000	-2.31236	0.860
ln_nfsdest	-0.7347	0.000	0.09515	0.818	1.38271	0.000
eunion	0.47003	0.000	0.40105	0.000	0.20920	0.010
col	0.42185	0.000	0.39915	0.000	0.40110	0.000
cont	-0.0939	0.239	-0.0666	0.381	0.51744	0.000
lang_dest	0.22606	0.000	0.19961	0.000	-0.17914	0.000
R ²	0.3989				0.2630*	
Wald chi ²	2516.21 (0.000)*		281.57 (0.000)*		772.10 (0.000)*	
LR			1089.19 (0.000)*			
Log likelihood/ Pseudo Log-Likelihood	-3387.384		-3604.4259		-27143288.06	
Hsusan Test İst (Prob.)	137.21 (0.000)*					

Not: Parantez içindeki değerler katsayılara ilişkin olasılık değerleridir. * Prob>chi² değeridir.

Çok boyutlu genişletilmiş çekim modeline ilişkin sırasıyla sabit ve rassal etkiler tahmincisi ile gerçekleştirilen analiz sonuçlarına ilişkin değerlendirmelere geçmeden önce birim ve zaman etkilerinin varlığını sınamak için yapılan Olabilirlik Oranı (LR) testi sonuçları yorumlanacaktır. Tablo 30’da verilen LR testi sonuçları kullanılacak modelin 3 boyutlu 3 etkili panel veri modelleri olduğuna işaret etmektedir.

Tablo 30: Rassal Etkiler Tahmincisi LR Test Sonuçları

LR TEST SONUÇLARI			
Temel Hipotez	LR Testi	LR Test İstatistiği	Wald Testi
$H_0: \sigma\mu = \sigma\gamma = \sigma\lambda = 0$	3 Etki	1089.19	281.57
$H_0: \sigma\gamma = 0$	Göç Alan Ülke Etkisi	419.21	265.27
$H_0: \sigma\lambda = 0$	Göç Veren Ülke Etkisi	587.08	433.73
$H_0: \sigma\mu = 0$	Yıl Etkisi	22.45	352.72

Çok boyutlu (3 boyutlu) ve 3 etkili genişletilmiş çekim modeline ilişkin sırasıyla sabit ve rassal etkiler tahmincisi ile gerçekleştirilen analiz sonuçlarına ilişkin, bu tahminciler arasında tercih yapmak üzere Hausman testi gerçekleştirilmiştir. Test sonucuna (Tablo 30) göre H_0 hipotezi red edilerek birim ve zaman etkilerinin bağımsız değişkenler ile korelasyonlu olduğu yani sabit etkilerin olduğu sonucuna varılmıştır. Bu nedenle üç yönlü ve üç etkili sabit etkiler modelinin geçerli olduğuna karar verilmiştir. Sabit etkiler modeli tahmin sonuçlarına göre de göç alan ülkenin GSYH’sı ve sınır komşuluğu değişkenleri dışında genişletilmiş çekim modelindeki tüm değişkenlerin teorik beklentilere uygun işaretli ve anlamlı olduğu görülmektedir. Göç alan ve göç veren ülke arasındaki mesafedeki her %1’lik artış, göçü sabit etkiler modeline göre % 0,25 azaltmaktadır. Diğer değişkenlerin katsayıları PPML modeli sonuçlarına benzerlik arz etmesi nedeniyle orada yorumlanacaktır.

Çok boyutlu genişletilmiş çekim modeline ilişkin PPML tahmin sonuçlarına göre mesafe değişkeninin işareti beklentiye uygun olarak negatif bulunmuştur. Göç alan ve göç veren ülke arasındaki mesafedeki her %1’lik artış, göçü % 0,31 azaltmaktadır. Hedef ülkenin GSYH’sını temsil eden $\ln_gdpdest$ değişkenine ilişkin katsayının işareti pozitif olup hedef ülkesinin GSYH’sındaki her %1’lik artışın, göçü % 1,033 artırdığı görülmektedir. Hedef ülkedeki işsizlik oranını temsil eden

ln_unempdest değişkeni de negatif ve anlamlı bulunmuş olup, hedef ülkenin işsizlik oranındaki her %1'lik artışın göçü % 0,54 azalttığı şeklinde yorumlanabilir. ln_infdest değişkeni de hedef ülkenin enflasyon oranını temsil etmektedir ve hedef ülkedeki enflasyon düzeyinin yüksek olmasının göç hareketleri üzerinde negatif etkiye sahip olması beklenmektedir. Bu değişkene ilişkin analiz sonuçları teorik beklentiye uygun olarak bulunmuş olup enflasyon oranındaki her %1'lik artış göçü %2,31 azaltmaktadır. ln_nfsdest değişkeni de hedef ülkedeki nüfusu belirtmektedir. PPML tahmin sonucuna göre anlamlı çıkmış olan bu değişkene ilişkin teorik beklentilere uygun sonuç elde edilmiştir. Göç alan ülkenin nüfusunun yüksek olmasının göç akımlarını artıracak beklentisine uygun olarak pozitif işaretle bulunmuş olup göç alan ülkenin nüfusunda meydana gelen her %1'lik artışın, göçü %1.38 artırdığı görülmektedir.

Eunion, col, cont, lang_dest değişkenleri de analizde kullanılan kukla değişkenlerdir. Ülkelerin AB üyesi olup olmadığını temsil eden Eunion değişkeninin göç hareketleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Hedef ülkenin AB üyeliği, daha fazla ekonomik ve sosyal fırsatlar sunabilme ve vize kolaylığı nedeniyle göçmenler için çekici bir unsur olarak kabul edilmekte olup analiz bulgularına göre AB üyeliğinin göçü %0,20 artırdığı görülmüştür. Hedef ülke ile göçmen kaynak ülkesi arasındaki kolonyal bağı temsil eden col değişkeninin, göç hareketleri üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Hedef ülkede konuşulan dilin benzerliğini temsil eden lang_dest değişkeninin de göç hareketleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmekle birlikte değişkene ilişkin katsayı negatiftir. Göçmenlerin uyum sağlaması ve entegrasyonunun daha kolay olabileceğine işaret eden ortak dile ilişkin kukla değişkenin işareti beklentilerin (pozitif) tersine negatif bulunmuştur. Ülkelerin sınır komşusu olup olmadıklarını temsil eden cont değişkeninin katsayısı da yine PPML modelinin analiz sonuçlarına göre pozitif olmakla birlikte anlamsız görülmektedir. Literatürde diğer bazı çalışmalarda (Lewer ve Van den Berg, 2008) da sınır komşuluğu anlamlı bir değişken olarak bulunmamıştır. Bu durum insanların birden fazla ülke sınırını aşarak mallara göre daha kolay hareket kabiliyetine sahip olduğu şeklinde de yorumlanabilir.

Yukarıda yer alan çok boyutlu genişletilmiş panel çekim modeli tahmin sonuçlarına ilave olarak Tablo 31'de çalışmanın örneklemini oluşturan en çok göç alan

9 ülkenin her biri için ayrı ayrı genişletilmiş panel çekim modelinin sırasıyla sabit ve rassal etkiler tahmincisi ile tahmin sonuçları gösterilmektedir.

Tablo 31: Genişletilmiş Çekim Modelinin Sabit ve Rassal Etkiler ile Tahmin Sonuçları

GENİŞLETİLMİŞ ÇEKİM MODELİ									
SE-GDEKK	Avustralya	Kanada	Almanya	İspanya	Fransa	Birl. Kr.	İtalya	Amerika	Türkiye
ln_distwces	-0.2085 (0.003)	7.1103 (0.000)	2.4048 (0.002)	-8.2520 (0.000)	-0.34106 (0.000)	4.4948 (0.000)	-0.8586 (0.000)	12.398 (0.000)	27.344 (0.001)
ln_gdpdest	1.8265 (0.003)	6.6130 (0.000)	4.9560 (0.008)	4.8541 (0.000)	4.3494 (0.020)		3.9767 (0.000)	-0.3469 (0.188)	24.4424 (0.220)
Ln_gdporig		-0.3686 (0.002)		-.75907 (0.000)				0.7013 (0.000)	
ln_unempdest	-0.4544 (0.001)					-12.633 (0.002)	1.5918 (0.386)	-0.4395 (0.034)	8.7410 (0.164)
ln_infdest	14.4582 (0.000)								
ln_nfsdest	-8.6188 (0.000)	-14.8136 (0.000)	-278.320 (0.015)		-21.0097 (0.085)	-56.8344 (0.000)			-79.8882 (0.226)
eunion			0.4236 (0.000)	0.15789 (0.000)		1.8316 (0.000)	0.1115 (0.113)		
col	0.4111 (0.000)	2.1671 (0.000)	3.5910 (0.000)	1.1792 (0.000)	-0.13558 (0.000)	-0.3204 (0.323)			12.5786 (0.001)
cont		7.2658 (0.000)	1.9684 (0.000)	-5.5838 (0.000)				11.84477 (0.000)	7.4573 (0.001)
lang_dest	0.2219 (0.000)	0.84858 (0.000)	0.12684 (0.008)	1.2959 (0.000)	0.19363 (0.001)	-0.8210 (0.473)		0.43263 (0.000)	
RE									
ln_distwces	-0.22206 (0.000)	1.42871 (0.036)	-0.1044 (0.657)	-5.2006 (0.005)	-1.0187 (0.000)	1.6396 (0.000)	-0.1826 (0.293)	-0.0605 (0.797)	0.5515 (0.243)
ln_gdpdest	-2.3142 (0.000)	2.9586 (0.000)	-0.9418 (0.000)	-2.0687 (0.211)	0.99024 (0.000)	-14.6795 (0.000)	-3.5611 (0.071)	5.3565 (0.012)	-3.2847 (0.000)
ln_gdporig	-0.04600 (0.486)			-0.4734 (0.005)		-0.4597 (0.213)		0.55620 (0.000)	
ln_unempdest	-0.78258 (0.000)	0.08826 (0.703)	-1.1785 (0.000)	-2.2773 (0.000)	-0.2306472 (0.352)		-1.77231 (0.000)	0.460448 (0.019)	
ln_infdest	6.02346 (0.000)			9.66033 (0.000)		24.96349 (0.000)	7.855955 (0.005)		-2.2990 (0.000)
ln_nfsdest	0.07930 (0.848)	-6.3349 (0.000)	-3.7319 (0.212)					-19.8877 (0.011)	42.0638 (0.000)
eunion	0.40926 (0.000)		0.4135 (0.000)	0.113887 (0.228)		1.558594 (0.000)			
col	0.40076 (0.000)	0.12565 (0.658)	1.0892 (0.000)						42.06383 (0.279)
cont	-0.06581 (0.387)	1.3063 (0.064)	-0.4232 (0.040)	-0.4273 (0.080)					
lang_dest	0.19913 (0.000)	0.21249 (0.200)			-0.1177 (0.229)	0.6947 (0.022)		0.27612 (0.089)	
R2	0.8448	0.8662	0.8142	0.7577	0.8939	0.3813	0.7383	0.6900	0.5746
Wald	282.26	89.18	308.43	239.37	112.27	51.72	45.91	56.88	48.63
LR	1089.19 (0.000)*	559.39 (0.000)*	393.18 (0.000)*	180.72 (0.000)*	196.97 (0.000)*	54.62 (0.000)*	382.49 (0.000)*	526.56 (0.000)*	2.37 (0.000)*

Not: Parantez içindeki değerler katsayılara ilişkin olasılık değerleridir, * Prob > chi² değeridir.

Tablo 31’de yer alan en çok göç alan 9 ülkenin her biri için sabit ve rassal etkiler tahmincisi ile genişletilmiş panel çekim modelinin tahmin sonuçlarında tüm ülkeler için R^2 değerleri yüksek olup modelin açıklama gücünün iyi olduğu görülmektedir. Analiz sonuçlarına göre mesafe unsurunu temsil eden $\ln_distwces$ değişkeninin katsayısının sabit etkiler modelinde Avustralya, İspanya, Fransa ve İtalya için, rassal etkiler modeline göre de, benzer şekilde Avustralya, İspanya ve Fransa için beklendiği gibi negatif işaretli ve %1 düzeyinde anlamlıdır. Sabit etkiler modeli tahmin sonuçlarına göre mesafe değişkeni Kanada, Almanya, Birleşik Krallık, ABD ve Türkiye’de %1 düzeyinde anlamlı olmakla birlikte pozitif işaretlidir. Rassal etkilerde ise mesafe unsuru Kanada ve Birleşik Krallık’ta %5 düzeyinde anlamlı olmakla beraber pozitifdir. Göç alan ve göç veren ülke GSYH değişkeni de genel olarak ülkelerin çoğunda teorik beklentilerle uyumlu ve anlamlı olarak bulunmuştur. Göç alan ülkenin GSYH değişkeni ($\ln_gdpdest$), sabit etkilerde Birleşik Krallık, Amerika ve Türkiye dışında kalan ülkeler için %1 ve %5 düzeylerinde anlamlı çıkmış, rassal etkilerde ise Avustralya, Kanada, Almanya, Fransa, Birleşik Krallık ve Türkiye için %1 düzeyinde anlamlıdır. Tabloda, göç veren kaynak ülkelerin GSYH değişkeni ($\ln_gdporig$), sabit etkiler modelinde Kanada, İspanya ve ABD’de %1 düzeyinde anlamlı çıkarken, rassal etkiler modelinde ise ABD ile İspanya’da teorik beklentilere uygun ve anlamlı çıkmıştır. İşsizlik değişkeni ($\ln_unempdest$) sabit etkiler modelinde Avustralya, Birleşik Krallık ve ABD’de anlamlı çıkarken, rassal etkilerde ise Avustralya, Almanya, İspanya ve İtalya için %1 düzeyinde anlamlı çıkmıştır. Sabit etkiler için nüfus değişkeni ($\ln_nfsdest$), Avustralya, Kanada, Almanya, Fransa ve Birleşik Krallık için anlamlı iken rassal etkilerde ise Kanada, Amerika ve Türkiye’de anlamlı çıkmıştır. Varış ülkesinin enflasyon unsuru ($\ln_infdest$), sabit etkiler modelinde Avustralya’da anlamlı iken, rassal etkilerde ise Avustralya, İspanya, Birleşik Krallık, İtalya ve Türkiye’de %1 düzeyinde anlamlıdır. AB üyesi olma durumu da Birleşik Krallık ve Almanya için her iki modelde de anlamlı bulunmuştur. Sınır komşuluğu değişkeni de sabit etkiler modelinde İspanya hariç yer aldığı diğer ülkelerde pozitif ve anlamlıdır. Kolonyal bağ ve hedef ülkede konuşulan dil, genel olarak sabit etkiler ve rassal etkiler tahmincilerinde yer aldıkları çoğu ülke için anlamlı ve beklenildiği şekilde pozitifdir.

Tablo 32’de en çok göç alan 9 ülkenin her biri için ayrı ayrı genişletilmiş panel çekim modelinin PPML tahmin sonuçları gösterilmektedir.

Tablo 32: Genişletilmiş Çekim Modelinin PPML Tahmin Sonuçları

PPML	Avustralya	Kanada	Almanya	İspanya	Fransa	Birl. Kr.	İtalya	Amerika	Türkiye
ln_distwces	-0.8771 (0.0000)	4.9086 (0.0000)	0.3551 (0.0020)	-1.3437 (0.0000)	2.4659 (0.0000)	0.6097 (0.0010)	-0.8028 (0.0000)	0.4911 (0.0010)	2.7444 (0.0000)
ln_gdpdest	3.6582 (0.0000)	2.9501 (0.0000)	-0.2699 (0.9590)	1.9122 (0.5020)	1.4663 (0.6700)	7.6644 (0.0140)	3.0837 (0.5560)	7.8294 (0.0000)	-9.2956 (0.0790)
ln_gdporig	-0.4296 (0.0000)		-0.8280 (0.0000)	-0.3922 (0.0000)	0.4765 (0.0000)	-0.9745 (0.0000)	-0.6490 (0.0030)	-0.6854 (0.0000)	0.0001 (0.0000)
ln_unempdest		-1.0262 (0.0000)	-2.6821 (0.0000)	-3.4274 (0.0000)	-0.0137 (0.8500)	0.5510 (0.2340)	-2.5066 (0.0120)		
ln_infdest				19.6186 (0.0040)			18.1959 (0.0000)		-6.2105 (0.0000)
ln_nfsdest	1.1279 (0.0000)		-11.2904 (0.2260)	-22.3273 (0.0550)	27.9790 (0.0010)				165.50 (0.0010)
eunion	0.4178 (0.0000)		1.1683 (0.0000)			0.6040 (0.0030)	0.9863 (0.0010)		
col	0.5978 (0.0000)		1.3113 (0.0000)	0.5052 (0.000)				0.8177 (0.0000)	1.8796 (0.0000)
cont	0.2918 (0.0000)	4.7066 (0.0000)	-0.4894 (0.0000)	-1.4071 (0.0000)		-0.3612 (0.0900)		2.3358 (0.0000)	
lang_dest	-0.1744 (0.0000)	0.8417 (0.0000)	0.0591 (0.5770)					-0.3992 (0.0000)	
R2	0.3399	0.4498	0.5383	0.3457	0.7798	0.2244	0.2242	0.5959	0.4093
Log pseudolikelihood	-24309501.35	-207622.11	-2886398.2	-2169983.4	-147153.62	-2712754.2	-2288507.2	-4107658.3	-327720.96

Not: Parantez içindeki değerler katsayılara ilişkin olasılık değerleridir.

Uluslararası göçün genişletilmiş çekim modeli üzerinden heterojen olarak tespit edilebilmesi için paneli oluşturan en çok göç alan 9 ülkenin her biri için PPML tahmin sonuçları yukarıda yer almaktadır. Her bir ülke için sonuçlar incelendiğinde mesafe değişkeninin (ln_distwces) Avustralya, İspanya ve İtalya’da %1 düzeyinde anlamlı ve beklenildiği gibi negatif işaretli olduğu görülmektedir. Kanada, Almanya, Fransa, Birleşik Krallık, ABD ve Türkiye için de %1 düzeyinde anlamlı olmakla birlikte teorik beklentilerin tersine pozitif yönlüdür. Hedef ülkenin GSYH değişkeni ise Avustralya, Kanada, Birleşik Krallık, Amerika ve Türkiye’de anlamlı ve pozitifdir. Kaynak ülkenin gdp değeri ise sadece Kanada dışındaki diğer ülkeler için yapılan tahminlerde yer almış

olup, bu ülkelerin çoğunda (Fransa hariç) teorik beklentiye uygun ve negatif işaretlidir. Göçü etkileyen bir diğer değişken de göç alan ülkedeki işsizlik oranıdır. Bu değişkenin katsayısı Kanada, Almanya, İspanya ve İtalya'da teorik beklentilere uygun ve anlamlı olarak bulunmuştur. Hedef ülkedeki enflasyon oranı da İspanya, İtalya ve Türkiye'de anlamlı olup sadece Türkiye'de teorik beklentilere uygun (negatif) bulunmuştur. Hedef ülkedeki nüfusu temsil eden değişkenin katsayısı ise Avustralya, Türkiye ve Fransa'da anlamlı olup teorik beklentilere uygundur (pozitif). Sınır komşuluğu değişkeni ise Avustralya, Kanada ve Amerika'da teorik beklentilere uygun bulunmuştur. Ancak bu değişken bazı ülkelerde (Almanya, İspanya ve Birleşik Krallık'ta) anlamlı bulunmakla birlikte beklentilere (pozitif) ters işaretli çıkmıştır. Aynı şekilde hedef ülkede konuşulan dilin benzerliğini temsil eden değişkenin de göç hareketleri üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu görülmekle birlikte Avustralya ve Amerika'da değişkene ilişkin katsayı negatiftir. Kanada ve Almanya'da teorik beklentilere uygundur. AB üyesi olma ve kolonyal bağa yönelik değişkenlerin yer aldığı modellerde de %1 düzeyinde anlamlı ve teorik beklentilere uygun sonuçlar elde edilmiştir.

Sonuç olarak, yapılan analiz bulguları hedef ülkenin reel GSYH'sinin ve göçmen kaynak ülkesi ile hedef ülke arasındaki mesafenin göç akımları üzerinde belirleyici faktörler olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra da enflasyon, işsizlik gibi iktisadi göstergelerin ve ayrıca hedef ülkenin AB üyesi olması, dil benzerliği ve kolonyal bağ değişkenleri de göç hareketleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu bulgular, göç politikalarının oluşturulması ve göç eğilimlerinin yönetilmesi süreçlerinde politika yapıcılar için önemli katkılar sunabilmektedir. Analiz bulgularından hareketle uluslararası göç akımlarının göç alan ve göç veren ülkeler üzerindeki olumlu etkileri yanında olumsuz sonuçları da düşünüldüğünde uluslararası göç akımlarının gelir düzeyi yüksek ülkelere yönelimi konusunda, göç veren ülkelerin gelir ve refah düzeylerine katkı sağlanarak göç kanallarının zayıflatılmasına yönelik politikalar önerilmeye değer görülmektedir. Böylece göç akımlarının belirli bölgelere yönelerek uluslararası bir sorun oluşturma potansiyeli azaltılabilecektir.

SONUÇ

Küresel gündemin önemli konularından biri olan uluslararası göç akımları sosyal, politik ve iktisadi boyutlarıyla öne çıkan bir olgu olup özellikle yirminci yüzyılın son çeyreğinden itibaren giderek artış göstermiştir. Dünyadaki göçmen sayısı 1990'lı yıllarda 154 milyon iken, 2020 yılında bu sayı yaklaşık 281 milyona ulaşmış olup Dünya nüfusunun yaklaşık %3.6'sını oluşturmaktadır.

Göç hareketleri ülke içerisinde olabildiği gibi ülkeler arasında da gerçekleşmektedir. Sosyal, siyasi ve özellikle iktisadi olarak çeşitli sebeplerle oluşan göç akımları, en basit tanımıyla bir yer değiştirme hareketini ifade etmektedir. Literatürde teorik açıdan göç hareketlerini araştıran çeşitli yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu teorik yaklaşımlar daha çok göçün ülke ekonomilerine etkileri üzerinde yoğunlaşmakta olup Ravenstein'in (1885) çalışması ile başlamış ve daha sonra geliştirilen göç teorilerine de öncülük etmiştir.

Göçle ilgili kavramsal ve teorik çerçevenin ortaya konulduğu birinci bölümde göç kavramı ve türleri ele alınarak göçün neden ve sonuçları değerlendirilmiştir. Uluslararası göç akımları göç alan ve göç veren ülkelerde oluşması muhtemel sosyo-ekonomik sonuçları nedeniyle çeşitli kısıtlayıcı ya da teşvik edici kamu politikalarına konu olmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde Dünyada, Avrupa'da ve Türkiye'de uygulanan göç politikaları ve göç eğilimleri ele alınmıştır. Dünyada uygulanan göç politikaları değerlendirildiğinde ülkelerin bazı dönemlerde göç akımlarını kolaylaştırıcı politikalar izlerken bazı dönemlerde de göçmen kabulünde katı bir tutum sergiledikleri görülmüştür. Bölgesel olarak ele alındığında AB daha karmaşık politikalar izlerken, Kuzey Amerika, ABD ve Kanada, göçmenleri kabul etme konusunda oldukça açık bir tutum sergilemektedir. Bununla birlikte Latin Amerika ülkeleri, mülteci ve sığınmacıları kabul etme konusunda oldukça geniş kapsamlı politikalar yürütmekte, Asya ülkeleri ise göç politikaları konusunda daha sınırlı bir yaklaşımı benimsemektedirler.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, genel olarak çekim modeli tanıtılarak göç akımları üzerinden geliştirilen çekim modellerine yer verilmiştir. Dış ticaret akımlarını ekonometrik olarak analiz edilmesine yönelik geliştirilen Çekim Modelinin kullanımı son yirmi yılda büyük bir hızla artmış olup, farklı coğrafi alanlar arasındaki iktisadi

akımların, alanların büyüklüğü, coğrafi mesafesi ve ek değişkenlerle ölçülmeye çalışılmıştır. Temel Çekim Modelinde ticaret yapan ülkelerin iktisadi büyüklükleri ile ticaret akımları arasında doğru yönlü, aralarındaki mesafe ile de ters yönlü ilişki öngörülmektedir. Başlangıçta ticaret verileri üzerinden test edilen Çekim Modeli, daha sonra göç, turizm ve sermaye akımları ile iktisadi bütünleşmeler ve çeşitli sosyal etkileşimleri incelemek için de kullanılmaya başlanmıştır. Ülke büyüklüğü ile uzaklık dışında pek çok değişkenin de ilave edilmesiyle zaman içerisinde ampirik olarak da geliştirilmiş olan çekim modeli, Genişletilmiş Çekim Modeli olarak ifade edilmiştir.

Bu çalışmada uluslararası göç akımlarının belirleyicileri 1997-2020 yılları arasında dünyada en fazla göç alan 9 ülke (Amerika, İngiltere, Avustralya, Kanada, Fransa, Almanya, İtalya, İspanya ve Türkiye örneklemini kullanılarak çok boyutlu panel çekim modelleri üzerinden araştırılmıştır. Çalışmaya konu olan ülkeler için OECD, Dünya Bankası, AB, GeoDist CEPII verileri kaynak olarak kullanılmıştır. Ekonometrik analiz için oluşturulan modelde uluslararası göç akımlarını açıklamak üzere göçmen kaynak ülkesi ile hedef ülke arasındaki mesafe, hedef ve kaynak ülkenin GSYH'si, hedef ülkenin işsizlik oranı, hedef ülkenin enflasyon oranı, ülkelerin AB üyesi olup olmadıkları, hedef ülke ile kaynak ülke arasındaki kolonyal bağ ile ortak dile ilişkin değişkenler yer almıştır. Ampirik literatürdeki çalışmalardan hareketle oluşturulan temel ve genişletilmiş çekim modelleri, çalışmanın örneklemini üzerinden PPML tahmincisi kullanılarak test edilmiştir. Öncelikle incelenen zaman sürecinde her bir ülke için panel veri analizi yapılarak sabit ve rassal etkiler modelleri tahmin edilerek Hausman testi ile sınanmıştır. Daha sonra çok boyutlu panelin geneli için tahminler yapılarak sonuçlara ulaşılmıştır.

Bu çalışmada göç hareketliliğinin yüksek olduğu ülkelerde göç akımlarının belirleyicilerinin Çekim Modeli ile analizi sonucunda literatürdeki diğer çalışmalarla benzer ve tutarlı bulgular elde edilmiştir. Uluslararası göç akımlarının belirleyicilerini Çekim Modeli üzerinden analiz etmek üzere oluşturulan modelin tahmin sonuçlarına göre ülkeler arası mesafenin göç akımları üzerinde önemli ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Uluslararası göçün maliyetlerini artıran bir unsur olarak mesafe, göç akımları üzerinde negatif etkiye sahiptir. Göç edilen ülkenin gelir düzeyinin yüksek olması, yüksek refah düzeyine ulaşma amacıyla ülkeye yönelik göçü artırmaktadır. Özetle elde edilen bulgulara göre hedef ülkenin GSYH'si ve göçmen

kaynak ülkesi ile hedef ülke arasındaki mesafenin göç hareketleri üzerinde belirleyici faktörler olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra enflasyon, işsizlik gibi iktisadi göstergelerin ve ayrıca hedef ülkenin AB üyesi olması, dil benzerliği ve geçmişteki kolonyal bağıllık da göç hareketleri üzerinde önemli bir etkiye sahiptir.

Çalışmadan elde edilen bulgulara göre göç akımlarının çekim modelinin temel değişkenleri olan göç edilen ülkenin geliri ile iki ülke arasındaki coğrafi uzaklık değişkenleri istatistiki olarak anlamlı ve işaretleri de teoride belirtilen yöndedir. Sonuç olarak bu bulgudan hareketle, uluslararası göç akımlarının daha çok gelir düzeyi yüksek ülkelere yönelimi konusunda, göç alan ve göç veren ülkeler üzerindeki olumlu etkileri yanında olumsuz sonuçları da göz önünde bulundurulduğunda göç veren ülkelerin gelir ve refah düzeylerine katkı sağlanarak göç kanallarının zayıflatılmasına yönelik politikalar önerilmeye değerdir. Böylece göç akımlarının belirli bölgelere yığılması ve uluslararası bir sorun oluşturma potansiyeli azaltılabilecektir.

Göç akımlarının belirleyicilerine yönelik literatürde yer alan diğer çalışmalardan farklı olarak bu çalışmada en çok göç alan ve bu ülkelere göç veren ülkelerin ve belirli bir zaman dönemi için panel verileri çerçevesinde iki boyutlu ve çok boyutlu olarak değerlendirilmesine olanak tanıyan tahmin yöntemleri kullanılmıştır. Çalışmanın öne çıkan bu özelliğinin yanında veri temini ile ilgili birtakım kısıtları da bulunmaktadır. Bu bağlamda, ileride yapılacak çalışmalarda, veri kısıtının aşılması durumunda daha fazla ülke ve daha uzun bir zaman periyodu için ve daha farklı değişkenler üzerinden göçün belirleyicileri araştırılmaya değer bir konu olarak görülmektedir.

KAYNAKÇA

- AB Temel Haklar Ajansı (2014), Sığınma, Sınırlar ve Göç ile İlgili Avrupa Hukuku El Kitabı, [https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/handbook-law-asylum-migration-borders-1_tr.pdf/](https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/handbook-law-asylum-migration-borders-1_tr.pdf) 10.06.2023
- Adıgüzel Yusuf (2016). Göç Sosyolojisi. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Akan, Yusuf ve İbrahim Arslan (2008). Göç Ekonomisi. Ankara: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Akça, Emrah Eray (2023). “Türkiye’nin İkili Ticaret Dinamiklerinin Analizi: Yapısal Çekim Modeli Yaklaşımı” Gazi Akademik Yayıncılık, Gazi İktisat ve İşletme Dergisi, 9(1): 20-36.
- Akgür, Zeynep (1997). “Türkiye’de Kırsal Kesimden Kente Göç ve Bölgelerarası Dengesizlik:(1970-1993)”, Ankara: TC Kültür Bakanlığı.
- Aksoy, Zeynep (2012). “Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim” Ege Üniversitesi Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5(20): 292-303.
- Akyıldız, İbrahim Ethem (2006). “Göç Teorilerinin Karşılaştırmalı Analizi”, Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 35 (2): 127-176.
- Algan, Nesrin ve Özlen Künçek (1998). “Transboundary Population Movements: Refugees, Environment and Politics. The Turkish Yearbook of International Relation (Milletlerarası Münasebetler Türk Yıllığı)”, 18(28): 75-103.
- Arı, Kemal (2003), “Cumhuriyet’in Nüfus Politikası”, Toplumsal Tarih, 119, 28-32.
- Arif, İmran (2022). “Educational Attainment, Corruption, And Migration: An Empirical Analysis From A Gravity Model” Economic Modelling, Science Direct, 110 <https://doi.org/10.1016/j.econmod.2022.105802> /25.04.2023
- Atasü Topcuoğlu, Reyhan (2016). “Göç Yazınındaki Düzenli ve Düzensiz Göç Kavramları: İnsan Hakları Temelinde Bir Kavramsal Sorgulama”, İnsan Hakları Yıllığı, 34, 1-20.
- Avcı Aksoy, Özlem (2020). “Sosyal Bilimler Dergisi, Gündelik Hayatı Yerinden Etmek: Türkiye’den İngiltere’ye Göç Eden Nitelikli İşgücünün Göç Etme Nedenleri”, Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi, 10(1): 183-218.
- Aydın, Ayşegül. Bilgi Dergisi (2017) “Avrupa Birliğinin Uluslararası Göç Politikaları Bağlamında Almanya ve Almanya’daki Mülteciler”, Belgi Dergisi, 2 (14): 538 – 551.
- Baier, Scott L. And Jeffrey H. Bergstrand (2007). "Do Free Trade Agreements Actually Increase Members' International Trade?," Journal of International Economics, 71(1): 72-95.
- Bakırtaş, Tahsin ve Orhan Kandemir (2010). “Gelişmekte Olan Ülkeler ve Beyin Göçü: Türkiye Örneği”, Kastamonu Eğitim Dergisi, 18(3): 961-974.
- Baltagi Badi H, Seuck Heun Song ve Byoung Cheol Jung (2001) “The Unbalanced Nested Error Component Regression Model”, Journal of Econometrics, 101 (2): 357-381.
- Baltagi, Badi H. (2008). Econometric Analysis of Panel Data, UK: Wiley & Sons,.

- Bayraktutan, Yusuf ve Ali Rıza Solmaz (2020) “Türkiye Turizm Talebi: Panel Çekim Modeli”, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, 10 (1): 425-435.
- Cameron, A. Colin and Pravin K. Trivedi (2010) *Microeconometrics Methods and Applications*, USA: Cambridge University Press.
- Can, Burhan (2023) “Cumhuriyet Döneminde Türkiye’nin Nüfus Politikaları: Yeni Bir Kronolojik Sınıflandırma”, *TroyAcademy International Journal of Social Sciences*, 8(1): 1-37.
- Canpolat, Hasan ve Hakkı Onur Arıner (2012), “ Küresel Göç ve Avrupa Birliği İle Türkiye’nin Göç Politikalarının Gelişimi”, Ankara: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi.
- Castles, Stephen ve Mark J. Miller (2008), *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*, (Çev. Bülent Uğur Bal ve İbrahim Akbulut), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castles, Stephen ve Mark J. Miller (2014). *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. London: Macmillan.
- CFR (Council On Foreign Relations) (2023), “What Is Canada’s Immigration Policy?”, <https://www.cfr.org/backgrounder/what-canadas-immigrationpolicy#chapter-title-0-9> / 10.09.2023
- Chimhowu, Admos, Jenifer Piesse and Caroline Pinder (2005). “The Socioeconomic Impact of Remittances on Poverty Reduction”, Şu kitapta: Samuel Munzele Maimbo and Dilip Ratha (Ed.), *Remittances Development Impacts and Future Prospects*, Washington, DC: The World Bank, 83-102.
- Chort Isabelle ve Maëlys de la Rupelle (2016). “Determinants of Mexico-U.S. Outward and Return Migration Flows: A State-Level Panel Data Analysis”, *Demography*, 53(5): 1453-1476.
- Cohen, Joel E., Marta Roig, Daniel C. Reuman and Cai GoGwilt (2008), “International Migration Beyond Gravity: A Statistical Model For Use In Population Projections”, 105 (40): 15269-15274.
- Çağlayan, Savaş (2006). “Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi” Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 17, 67 – 91.
- Çetin, İrem ve Semih Çetin (2018) “Türkiye’de İç Göçün Belirleyicilerinin Analizi” *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 16(1): 98-115.
- Demidenko, Eugene (2013). *Mixed Models: Theory And Applications With R*, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc.
- Dinçer, Selin ve Fatma Pınar Eşsiz (2021). “Uluslararası Göç Olgusu ve “Arap Baharı” Sürecinde Değişime Uğrayan Avrupa Birliği Göç Politikaları” *Ekonomi, İşletme, Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 7 (1): 68-84.
- Durmaz, Atakan (2018). *Beşeri Sermaye Kaynağı Olarak Diaspora*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Eltetö, Andrea (2011), “Immigrants in Spain – Their Role in The Economy and The Effectsof The Crisis” , *Romanya Avrupa İlişkileri Dergisi*, 11(2): 66-81.
- Emek İnan, Canan (2016). “Türkiye’de Göç Politikaları: İskân Kanunları Üzerine Bir İnceleme”, *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2 (3): 10-33.

- Erdoğan, M. Murat ve Ayhan Kaya (2015), Türkiye'nin Göç Tarihi 14. Yüzyıldan 21. Yüzyıla Türkiye'ye Göçler, İstanbul.
- Esen, Erol ve Damaris Borowski (2022). Göç Ülkeleri Olarak Almanya ve Türkiye: Türk İşgücü Göçünden 60 Yıl Sonra Politikalar ve Uygulamalar, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- EU (2011), Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma, (Çev. Başbakanlık AB Genel Sekreterliği), Ankara, <https://www.ab.gov.tr/files/pub/antlasmalar.pdf/25.04.2023>
- EUROSTAT (2023). "Database", <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/main/data/database/12.01.2022>
- Everett Lee, S. (1966). "A Theory of Migration", Demography, 3(1): 47-57
- Faini, R. (2005). Migration, Remittances and Growth. Şu kitapta: George J. Borjas ve Jeff Crisp (Eds), Poverty, International Migration and Asylum. Studies in Development Economics and Policy. London: Palgrave Macmillan.
- Fally, Thibault (2012). Structural Gravity And Fixed Effects. Journal of International Economics, 97(1): 76-85.
- Ferrero-Turrión, Ruth and Ana López-Sala (2009). "Economic Crisis And Migration Policies In Spain: The Big Dilemma", New Times? Economic Crisis, Geo-Political Transformation and The Emergent Migration Order, University of Oxford Annual Conference 2009, [https://digital.csic.es/bitstream/10261/36645/1/L%C3%B3pez-Sala,%20Ferrero%20\(COMPAS\).pdf/01.12.2023](https://digital.csic.es/bitstream/10261/36645/1/L%C3%B3pez-Sala,%20Ferrero%20(COMPAS).pdf/01.12.2023)
- Frankel, Jeffrey A. and Andrew Kenan Rose (2002). "An Estimate of the Effect of Common Currencies on Trade and Income", The Quarterly Journal of Economics, 117(2): 437-466.
- Gençler, Ayhan (2010) "Avrupa Birliği'nin Göç Politikası" Journal of Social Policy Conferences, (49), 174-197.
- Gençler, Ayhan (2018) "Emek Göçü ve Ekonomisi", İstanbul: Der Yayınları.
- Göç İdaresi Başkanlığı (2023a). "Geçici Korumamız Altındaki Suriyeliler", <https://www.goc.gov.tr/gecici-korumamiz-altindaki-suriyeliler/10.02.2022>
- Göç İdaresi Başkanlığı (2023b), "İstatistikler", <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler/20.04.2023>
- Green, Alan G. And David A. Green (1999). "The Economic Goals Of Canada's Immigration Policy: Past and Present" Canadian Public Policy/Analyse De Politiques: 25(4): 425-451.
- Greene, William H. (2002). Econometric Analysis, New Jersey: Pearson Education, Inc.
- Greenwood, Michael J. and Gary L. Hunt (2003). "The Early History of Migration Research", International Regional Science Review, 26, (1): 3-37.
- Gül, Hasan ve Ferda Yerdelen Tatoğlu (2019). "Turizm Talebinin Panel Çekim Modeli İle Analizi", Turizm Akademik Dergisi, 6 (1): 49-60.
- Güler, Ayşegül (2021), "Göç Olgusunun Çok Boyutlu Etkileri ve Türkiye'ye Yansımaları", Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 10(2): 218-239.

- Günay, Enver, Dilek Atılgan ve Emine Serin (2017) “Dünyada ve Türkiye’de Göç Yönetimi” Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 7 (2): 37-60.
- Güreşçi, Ertuğrul (2023), “Geleceğin Dünyasının Göç Krizi: İklim Göçü”, Sosyal Bilimler Dergisi, 10(64): 121-134.
- Harris, John R and Michael P. Todara (1970). “Migration, Unemployment And Development: A Two-Sector Analysis” The American Economic Review, 60(1): 126-142.
- Head, Keith (2000), Gravity for Beginners, Vancouver: University of Columbia.
- Home Affairs (2022), “Avustralya Vatandaşlığı Ortak Bağımız”, Günümüzde Avustralya, 48-90. <https://immi.homeaffairs.gov.au/citizenship-subsite/files/our-common-bond-non-testable-turkish.pdf> / 10.05.2022
- Home Affairs (2023), “Daimi İkamet”, <https://immi.homeaffairs.gov.au/visas/permanent-resident/visa-options> / 10.05.2023
- Hsiao, Cheng (2003) “Analysis Of Panel Data” Second Edition, University Of Southern California, Cambridge, UK. <https://assets.cambridge.org/052181/8559/sample/0521818559ws.pdf> /05.05.2023
- ILO (2021), “Göçmen İşçiler, Mülteciler ve Ailelerini Sosyal Koruma Kapsamına Almak Politika Belirleyiciler ve Uygulayıcılar için Rehber”, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/---ilo-ankara/documents/publication/wcms_828383.pdf /03.03.2023
- ILO (2023), “ILO Global Estimates on International Migrant Workers”, https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---migrant/documents/publication/wcms_808939.pdf /03.11.2023
- IOM (2021), World Migration Report 2022, <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2022> /05.05.2023
- IOM (2022) Uluslararası Göç Hukuku, Göç Terimleri Sözlüğü, https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf / 10.10.2022
- IOM (2023), “Veri ve Kaynaklar”, <https://turkiye.iom.int/tr/veri-ve-kaynaklar> /03.03.2023
- İçduygu, Ahmet, Sema Erder ve Ömer Faruk Gençkaya (2014) “Türkiye’nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-Devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere”, İstanbul: Koç Üniversitesi Göç Araştırmalar Merkezi, 77-136.
- İnce, Celal (2018, “Uluslararası Göç Politikaları: Temel Konular ve Sorunlar”, Şu kitapta: Mustafa Talas (Ed.), Toplumsal ve Siyasal Bilim Araştırmaları, İksad Publications, 4-51.
- İpek, Esat (2023), “Farklı Refah Rejimlerinde Göç ve Sosyal Politika”, Şu kitapta: Ülkü İstiklal Ortakaya ve Didem Koca, Küresel Göç Eğilimleri: Göç ve Kalkınma İlişkisinin Öne Çıkışı, Gazi Kitabevi, 199-220. https://www.researchgate.net/publication/369796014_Kuresel_Goc_Egilimleri_Goc_ve_Kalkinma_Iliskisinin_One_Cikisi /10.12.2023
- İşcan, İsmail Hakkı (2021). “İngiltere’nin Avrupa Birliği’nden Ayrılış Sürecinde Göç Faktörünün Etkisi”, BŞEÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 6 (2): 484-503.

- Jupp, James (2006). "Terrorism, Immigration and Multiculturalism: The Australian Experience" *International Journal*, 61 (3): 699-710.
- Kalaycı, Cemalettin ve Seyfettin Artan, 2010 "Gümrük Birliğinin Türkiye'nin Dış Ticaretine Etkileri: Panel Veri Analizi" *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (27): 301-314.
- Kalkınma Bakanlığı (2018) "On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023): Dış Göç Politikası Özel İhtisas Komisyon Raporu", <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/DisGocPolitikas%C4%B1OzelIhtisasKomisyonuRaporu.pdf> /12.11.2023
- Karabıyık, Can. Ela Çolpan Nart (2021). "Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Uluslararası Göç Üzerindeki Etkisi: Panel Veri Analizi" *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(1): 169-186.
- Karagöz, Kadir (2011) Göç- Ticaret İlişkisi: Panel Çekim Modeli, Sosyo Ekonomi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, (M1 Özel sayı).
- Karakanis, Dimitrios (2019). "International Migration and Export Flows: Evidence from The People's Republic of China". *East Asian Economic Review*, 23(3): 311-329.
- Karemera, David and Wictor Iwuagwu Oguledo (2000). "A Gravity Model Analysis of International Migration to North America", *Applied Economics*, 32 (13): 1745-1755.
- Kaya, Ebru (2019). "İspanya'nın Göç ve Entegrasyon Politikaları Üzerine Genel Bir Değerlendirme" *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (91): 139-159.
- Kaya, Ebru (2022). "Göçmenlerin Sosyal Uyum Politikaları Üzerine Güncel Bir Değerlendirme: İspanya Örneği", *Göç Araştırmaları Dergisi*, 8(2): 156-190.
- Kesgin, Selman S. ve Öztaş, Nail (2015). "Uluslararası İnsan Hareketliliklerinin Yönetimi ve Göç Politikaları", *Yerel Yönetimlerde Merkezîyetçi Yönetim Kültürü*, VI. Kamu Politikaları Çalıştayı Bildirileri. https://sbf.sakarya.edu.tr/sites/sbf.sakarya.edu.tr/file/7Selman_Salim_KESGIN_Nail_OZTAS2.pdf /04.05.2023
- Kim, Keuntae., and Cohen, Joel E. (2010). Determinants of International Migration Flows to and from Industrialized Countries: A Panel Data Approach Beyond Gravity. *International Migration Review*, 44(4): 899-932.
- KNOMAD (Global Knowledge Partnership on Migration and Development) (2023), "Data", <https://www.knomad.org/> 21.03.2023
- Koç, Selçuk ve Ali Rıza Solmaz (2019). "Türkiye'de Uluslararası Göç Akımları: Çekim Modeli Analizi", *Journal of Life Economics*, 6(4): 401 – 412.
- Koçak, Orhan ve Demet Gündüz (2017) "Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Göçmenlerin Sosyal Olarak İçerilmelerine Etkisi" *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(12): 66-91.
- Koser, Khalid (2007), "International Migration: A Very Short Introduction", United Kingdom: Oxford University Press.
- Kutlar, Aziz (2017). *Adım Adım Eviews ile Panel Veri Ekonometrisi Uygulamaları*, Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

- Lam, Lawrence and Anthony H. Richmond (1995). "Migration to Canada in the Post-war Period. The Cambridge Survey of World Migration", Şu kitapta: Robin, Cohen (Edt.) The Cambridge Survey of World Migration, Cambridge University Press, 263-270.
- Leblang, David, Jennifer Fitzgerald and Jessica Teets (2007) "Defying The Law Of Gravity: The Political Economy of International Migration", World Politics, 66(3): 406 – 445.
- Lewer, Joshua and Hendrik Van Der Berg (2008) "A Gravity Model of Immigration" Economic Letters, 99(1): 164-167.
- Lewis, W. A. (1954). "Economic Development With Unlimited Supplies of Labour" The Manchester School, 22(2): 139-189.
- Mansoor, Ali, Quillin Bryce (2006) "Migration And Remittances, Eastern europeand The Former Soviet Union", The Worldbank, Washington D.C.<https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/6920/384260Migration101OFFICIAL0USE0ONLY1.pdf?Sequence=1&isallowed=y> / 14.04.2023
- Manzoor, Wajiha Nabeelsafdar and Hafiz Zahidmahmood (2021). "A Gravity Model Analysis Of International Migration From BRIC To OECD Countries Using Poisson Pseudo-Maximum Likelihood Approach", Heliyon, 7(6): 1-12.
- Massey, D. S. (2003). Patterns and Processes of International Migration in the 21st Century. Conference on African Migration in Comparative Perspective, Johannesburg, South Africa. 4(7): 1–41.
- Massey, Douglas S., Arango, Joaquin, Hugo, Graeme, Kouaouci, Ali, Pellegrino, Adela ve Taylor, J. Edward (1998), "Worlds In Motion: Understanding International Migration at The End of The Millennium", Clarendon Press. Oxford.
- MATCH (2022). "Amerika Göçmenlik Vizesi Nasıl Alınır? "https://tradechamber.us/amerika-gocmenlik-basvuru-turleri/#Amerika_Gocmenlik_Basvuru_Sartlari_Neler / 23.07.2023
- MPI (Migration Policy Institute) (2016). "The New Reality: Almanya Adapts to Its Role as a Major Migrant Magnet", <https://www.migrationpolicy.org/article/new-reality-germany-adapts-its-role-major-migrant-magnet/12.05.2023>
- MPI (2023a). "U.S. Immigrant Population and Share over Time, 1850-Present", <https://www.migrationpolicy.org/programs/data-hub/charts/immigrant-population-over-time?Width=900&height=850&iframe=true>
- MPI (2023b). "Refugee & Asylum Policy" <https://www.migrationpolicy.Org/topics/refugee-asylum-policy> / 23.07.2023
- Muratoğlu Gönül ve Yusuf Muratoğlu (2016). "1960-2010 Döneminde Türkiye'den OECD Ülkelerine Gerçekleşen Göçün Çekim Modeli ile Analizi". Bulletin of Economic Theory and Analysis, 1(1): 51-69.
- Oğuz Uzuner, Şebnem (2021). "1923 – 1945 Yılları Arasında Gerçekleşen Dış Göçler", Bingöl Araştırmaları Dergisi, 8(1):51-66.

- Oxford Dictionary (2022), "Emigration", [https://www. Oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/migrant_1#:~:text=migrant-,noun,work%20or%20better%20living%20conditions/](https://www.Oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/migrant_1#:~:text=migrant-,noun,work%20or%20better%20living%20conditions/) 30.10.2022
- Özerim, Gökay (2014), "Avrupa'da Göç Politikalarının Ulusüstüleşmesi Ve Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa Göç Tarihinde Yeni Bir Dönem Mi?" Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi, 5(1): 11 - 48.
- Özkaya, Hakan (2011) "İkili Ve Çok Taraflı Anlaşmaların Türkiye'nin İhracatı Üzerindeki Etkisi" Doğu Üniversitesi Dergisi, 12 (2): 279-288.
- Özyakışır, Deniz. (2013), Göç Kuram ve Bölgesel Bir Uygulama, Nobel Yayınları.
- Parlak, Kul Nurgün ve Çiğdem Uludağ Güler (2022) "Göçmen Girişimciliği Bağlamında Suriyeli Girişimciler: İstanbul İli Örneği" Cilt 20, Sayı:46, 849-884.
- Petersen, William (1958), "A General Typology of Migration", American Sociological Review, 23 (3): 256-266.
- Pietrzak, Michał B., Natalia Drzewoszevska and Justyna Wilk (2012). The Analysis of Interregional Migrations in Poland in the 2004-2010 Using Panel Gravity Model. Dynamic Econometric Models, 12, 111-122.
- Pirro, Andrea L. P. and Stijn van Kessel (2017). United in Opposition? The Populist Radical Right's EU-Pessimism in Times of Crisis. Journal of European Integration. 39 (4): 405-420.
- Ramos, Raul and Jordi Surinach (2013). "A Gravity Model of Migration Between ENC and EU", Almanya, IZA, 7700.
- Ravenstein, Ernst Georg (1885). "The Laws Of Migration, Journal of The Statistical Society of London", 48(2): 167-235.
- Ravenstein, Ernst Georg (1889). "The Laws Of Migration", Kraliyet İstatistik Kurumu Dergisi, 52(2): 241-305.
- Recepoğlu, Mürşit (2021). "The Impacts of International Migration on Turkish Export: Extended Gravity Model Application (2008-2016)", Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Journal of Economics and Administrative Sciences, 22 (1): 336-355.
- Serrano, Julio Pérez, Marcela Iglesias-Onofrio and Alle. J. Fernández. (2012). "İspanya Ülke Raporu: İspanya Göç Veren Bir Ülkeden Bir Göçmenler Ülkesine". Şu kitapta: Ahmet, İçduygu (Der.), Kentler ve Göç: Türkiye, İtalya, İspanya Örnekleri, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, 243-296.
- Silva, J. M. C. Santos and Silvana Tenreiro (2006). "The Log Of Gravity. The Review Of Economics And Statistics", 88(4): 641-658.
- Sjaastad, Larry A. (1962). "The Costs And Returns Of Human Migration" Journal of Political Economy, 70(5-2): 80-93.
- Stark Oded and David E. Bloom (1985). "The New Economics of Labor Migration". The American Economic Review, 70(2):173-178.
- Stouffer, Samuel A. (1940). "Intervening Opportunities: A Theory Relating Mobility and Distance". American Sociological Review, University of Chicago, 5(6): 845-867.
- Şimşek, Rıdvan (2018). Göç Sosyolojisi. Ankara: Akademisyen Kitabevi.

- Tepealtı, Fahrettin. (2019) “Avrupa Birliği’ne Yönelik Türkiye Geçişli (Transit) Göç Hareketleri Ve Türkiye’nin Düzensiz Göçle Mücadelesi” Doğu Coğrafya Dergisi, 41: 125-140.
- Tinbergen, J. (1962). Shaping the World Economy: Suggestions for an International Economic Policy. New York: Twentieth Century Fund.
- Todaro, Michael P (1980). “Internal Migration in Developing Countries: A Survey”, Chicago: University of Chicago Press. 361-402 <http://www.nber.org/chapters/c9668> / 20.04.2023
- TÜİK (2023), ADNKS, <https://nip.tuik.gov.tr/?value=CinsiyeteGoreNufus/10.12.2023>
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) (2022) “İç Göç İstatistikleri, 2021” <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?P=Internal-Migration-Statistics-2021-45869> / 10.10.2022
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri (2022), Genel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/> 10.10.2022
- Türkiye Uzay Ajansı (2023) “Kütle Çekimi Nedir?”, <https://tua.gov.tr/tr/blog/evren/kutle-cekimi-nedir> / 10.10.2023
- Ultan, Mehlika Özlem (2016) “Avrupa Birliği’nde Yasadışı Göçün Önlenmesi ve Ülke Uygulamaları” Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- UN (2023) “International Migrant Stock”, <https://www.un.org/development/desa/pd/content/international-migrant-stock/> 22.09.2023
- UNDP (2009) Human Development Report 2009. <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/my/HDR-Report-2009.pdf> /30.10.2022
- UNHCR (2023a), “Figures at a Glance”, <https://www.unhcr.org/about-unhcr/who-we-are/figures-glance/> / 22.07.2023
- UNHCR (2023b), “Italy”, <https://www.unhcr.org/countries/Italy/> / 30.10.2022
- Ünsal, Ayşe (2019), “Uluslararası Göç Kavramı ve Uluslararası Göçün Ülke Ekonomileri Üzerinde Muhtemel Etkileri”, Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi, 18, 50-61.
- VMR dünya Göç Raporu <https://turkiye.iom.int/tr/resources/dunya-goc-raporu-2022-bol9-insan-hareketliliği-ve-cevresel-degisime-uyum> /01.09.2023
- WC (Wilson Center) (2023). “Climate And Migration”, <https://www.wilsoncenter.org/> 22.09. 2023
- Westerlund, Joakim and Fredrik Wilhelmsson (2008). “Estimating The Gravity Model Without Gravity Using Panel Data”, Applied Economics, 43(6):641-649
- WHO (World Health Organization) (2003). “International Migration, Health & Human Rights” Health & Human Right Publication Series, Issue No:4. <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42793/9241562536.pdf;jsessionid=C93BD03CFC6D4AAB5344D77DDEE5CD4E?Sequence=1/22.09.2023>
- Wooldridge, Jeffrey M. (2020) “Introductory Econometrics A modern Approach”, USA: Michigan State University.

- Yamanlar, Yiğit (2020). “Göç Kuramları Çerçevesinde İkinci Dünya Savaşı Sonrası Batı Avrupa’nın Göç Deneyimi” Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi, 19(2): 553-583
- Yardım, Müşerref (2017). “Göç ve Entegrasyon Politikaları Işığında Fransa’da Toplumsal Kabul” Göç Araştırmaları Dergisi, 3(2): 100-136
- Yazan, Yeliz. (2020). Avrupa Birliği’nin Yasadışı Göç Politikası. İstanbul: Milenyum Yayınları.
- Yerdelen Tatoğlu, Ferda (2021). Panel Veri Ekonometrisi Stata Uygulamalı, İstanbul: Beta Yayınları.
- Yerli, Gülbaşak (2018) “Türkiye’deki Göç Politikaları Ekseninde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin Kuruluş ve Fonksiyonları”, Social Sciences Studies Journal, 4(19): 2080-2086.
- Yıldız, Abdunnur (2017), “Göç Olgusu ve Göçün Ekonomik Etkileri: Türkiye Örneği”, 11. Kamu Yönetimi Sempozyumu Kaysem 11, Elazığ, 28-30 Eylül 2017: 1825-1839.
- Yıldız, Ayselin (2017). “Göç ve Entegrasyon Politikalarında Vatandaşlık” Göç Araştırmaları Dergisi, 3(1): 36-67.
- YUKK 6458 Sayılı Kanun (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu), 04/04/2013, Tertip 5, Cilt: 53.

ÖZGEÇMİŞ

Güler DEMİR USTA ilk, orta ve lise eğitimini de İstanbul’da tamamlamıştır. 2010 yılında Kocaeli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünden mezun olmuştur. 2015-2017 yılları arasında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Finans ve İktisat Tezsiz Yüksek Lisans eğitimi alarak “Türkiye’nin AB ile Gümrük Birliği ve Türkiye Dış Ticaretine Etkisi” isimli projesini tamamlamıştır. 2021 yılında da Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisadi Gelişme ve Uluslararası İktisat Anabilim Dalında öğrenim görmeye başlamıştır. Yabancı dili İngilizce olan yazar evli ve bir çocuk annesidir.

